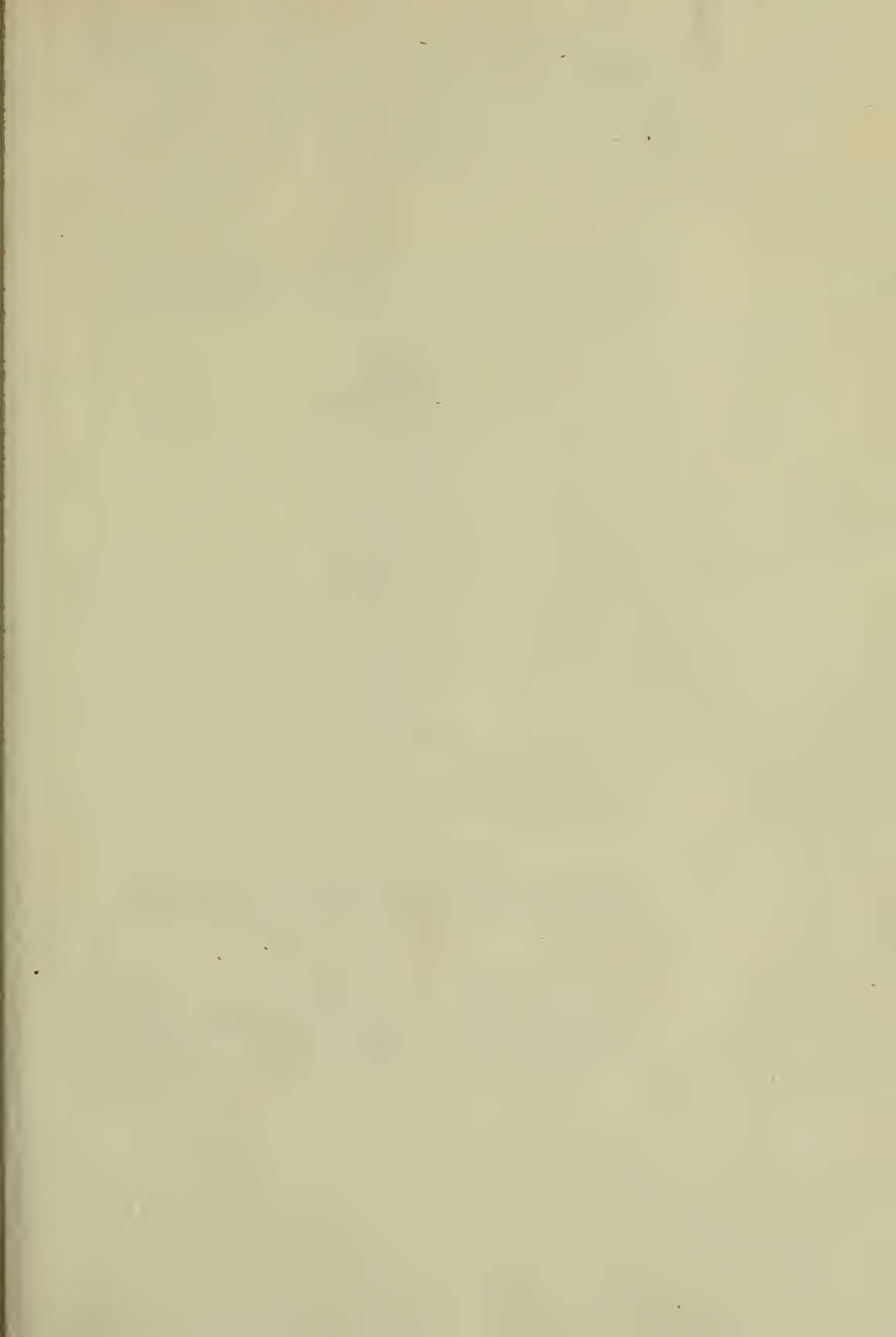

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

PAVLI IOVII NOVOCOMEN-
SIS VITAE DVODECIM VICE-
COMITVM MEDIOLANI PRIN-
CIPVM.

EX BIBLIOTHECA REGIA.

Βασιλεὺς τ' ἀγαθῶν καὶ κατὰ τ' αἰχμητῶν.

L V T E T I A E.

Ex officina Rob. Stephani, typographi Regii.

M. D. X L I X.

Ex priuilegio Regis.

PAVLVS IOVIVS EPISCOPVS

Nucerinus HENRICO Gallia Delphino

S. P. D.

QV V M ad Niceam in spem exoptatæ pacis adductus, Carolo fratri tuo Vicecomitū origines & principatus initia, breui commētario me perscripturum promississem, nihil inde mihi antiquius fuit, quàm vt id quod susceperā, maturè perficerem. Arbitrabar enim non multo post futurum, vt is summæ spei adolescens, cum optimo iure suo, tum præclara Cæsaris Augusti liberalitate, Cisalpinæ Gallia imperio potiretur. Quamobrem non modò mihi honestum, sed illi etiam maximè decorum atque iucundum fore prouidebam, si tãtorum Principum res gestæ in arctum volumen referrentur. Nam eos bellica laude, & magnificentia operum, & splendore vitæ cum clarissimis Græcorum & Romanorum comparari posse, sine controuersia iudicamus. Ab hac utique nobilissima stirpe, maternum genus Regiæ Valensiorum domui insertū deducitis, vnde hæc Mediolanensis regni hæreditas aditur, tot cruentis iactata litibus, nec vllis vnquam immitis Fortunæ terroribus intermissa. Regnauêre autem ex hac illustri familia duodecim Principes cētum & septuaginta annis. Tot enim sunt ab Othone ad Philippum, in quo Principum progenies defecit, quum is sine legitima prole decesserit. Cæterum confecto libro, quū offerendi huius muneris votum, nouus ex violatis induciis

A.ii.

renati belli tumultus aliquandiu fefellisset , tandem id totum Carolus ipse atroci fato nobis ereptus interrupt, grauiore quidē nostro luctu, quòd iuuenis spectata virtute florentissimus , in ipso partæ pacis limine conciderit. Id igitur quod ei debebam, tibi rerum omniū hæredi, integra fide persoluo. Tu verò sapienter generosèque feceris , ac planè regiè , si eo animo librum euolues, vt repudiatis vitiis, summos tantum virtutum flores decerpas. Id porro tibi haud difficile fuerit, qui paternæ laudis æmulus, ac auitæ constantiæ præclarus imitator , ita diuersas miro temperamento in vnum virtutes misces, vt iam Gallia minimè dubitet, quin sis duobus longè maximis Regibus maior atque felicior euasurus. Vale. Romæ, IIII. Kal. Aprilis. M. D. XLVII.

PAVLI IOVII NOVOCOMEN-
sis in Vitas duodecim Vicecomitum Mediolani
Principum Præfatio.

ET V S T A T E M nobi-
lissimæ Vicecomitum fami-
liæ qui ambitiosius à præalta
Romanorū Cæsarum origi-
ne, Longobardisq; regibus
deducto stemmate, repete-
re contédunt, fabulosis pe-
nè initiis inuoluere viden-
tur. Nos autem récentiora

illustrioraque, vti ab omnibus recepta, sequemur: cō-
tentique erimus insigni memoria Heriprandi & Gal-
uanii nepotis, qui eximia cum laude rei militaris, ci-
uilibusque prudentiæ, Mediolani principem locum te-
nuerunt. Incidit Galuanus in id tempus quo Medio-
lanum à Federico AEnobarbo deletū est, vir summa
rerum gestarum gloria, & quod in fatis fuit, insigni
calamitate memorabilis. Captus enim, & ad trium-
phum in Germaniam ductus fuisse traditur: sed non
multo pòst carceris catenas fregit, ingentique animi
virtute non semel cæsis Barbaris, vltus iniurias, patriā
restituit. Fuit hic (vt Annales ferunt) Othonis nepos,
eius qui ab insigni pietate magnitudinēque animi, ca-
nente illo pernobili classico excitus, ad sacrū bellum
in Syriam contendit, communicatis scilicet consiliis
atque opibus cū Guliermo Montisserrati regulo, qui
à proceritate corporis, Longa spatha vocabatur. Vo-
luntariorum enim equitum ac peditum delectæ no-

A.iii.

bilitatis viginti milia ad Boemundum à Brundusio
 transfretantem adduxêre, ne Itali vel studio religio-
 nis, vel bellica laude Gallis inferiores esse viderentur.
 Cæterum Otho iam duobus asperrimis ad Nicæā at-
 que Orontem præliis, spectatæ virtutis famam conse-
 quutus, oppugnâte demum Hierosolymas Gothifre-
 do, gloriosâ totius exercitus acclamatione, coronam
 promeruit, quum Volucem Saracenorum ducē me-
 dio in campo ad singulare certamē, fortissimū quen-
 que ex Christiana acie prouocantem, ipse vnus ante
 alios, nihil eius immanis barbari ferocia, vel terribili
 insignium armorum specie permotus, fortiter atque
 feliciter deuicit, retulitque de confossi hostis galea o-
 pimum plenumque immortali gloria spolium, auri-
 tam scilicet viperā inexplicatis spiris minaciter à co-
 no cassidis erectam, & puerum passis manibus deuo-
 rantem: quod vnum auspicatæ virtutis argumētum,
 non modo gentilitiæ laudis gestamen fuit, sed & po-
 steris id insigne audacter vsurpantibus, & imperia,
 & opes, & latè gloriā portendit. Fuêre qui existiment
 Volucem ex stirpe Alexandri Magni progenitum, tu-
 lisse pro insigni viperam, ex Olympiadis fabula, pue-
 rum parturientem, quòd ea à dracone se compressam
 fuisse, Iouis imagine prædicaret.

Vera effigies Othonis Archiepiscopi ad Angleriam
spectatur in eo testudinato conclauis, quod est in
arce vbi victoriam de Turrianis ad Decimum præ-
lio superatis depictâ cum elogiis Latinis videmus.

A.iiii.

Nobilissimi Principatus fundamenta feliciter Otho iecit, Vberti filius, qui ab Asiatico Othone proauo nomen acceperat. Natus est Inuorio in pago ad Verbanum lacum, magnis quidem natalibus, sed patrimonio tenui, & tum adeò afflictis totius familiæ fortunis, vt quatuor tantum & planè ignobilium vicorū ditione, propinqui Proceres maiorum suorum nomen tuerētur. Hi fuere, Inuorium, Massinum, Vergantum, & Olegium: sed fundos etiam peramplos Mediolani extra portam Iouianā à Sultano Vicecomite emptos constat. Frequentibus enim Barbarorum irruptionibus, & ciuili præsertim bello, cuncta apud Insubres conturbata prostratæque erant, vt non mirum sit, tantas opes in publica calamitate corruisse. Sunt qui ex genitura, propter admirabiles siderū concursus, imperiū ei à Mathematicis prænuntiatum fuisse asseuerent. Verū ipse repudiatis prorsus Astrologis, id vnum pro insigni ostento iocabundus accepit, quòd Vicecomite Placentino, Mediolani Prætore (qui tum erat supremæ potestatis magistratus) & Othone Cæsare imperante, in lucē esset editus. Enituit fati mature in adolescente ingenium alacre, præaltū, ardens, & quod mirabile erat, graui prudētia temperatum: accesserat corporis atque oris dignitas maximè excellens. statura enim erat excelsa, & nexu neruorum longè firmissima: pectore autem lato atque extanti, & radiosus prægrandibūque oculis. eloquentia verò illustri, exquisitisque literis, quū oporteret, ad

iucunditatem exornata, adeò vt quum omnibus magnopere placeret, etiam sibi meliore fortuna dignus videretur . Itaque ardente ciuili bello Gallia Cisalpina, domo egressus, Romã se contulit ad Octauianum Vbalatinum Cardinalem, authoritate atque opibus florentem: à quo benignè susceptus, adscribitur familiæ inter honestissimos. Nec multo post, quum in ea domo aliquãdiu virtutis eximiæ, perurbanæque comitatis, & naturæ nequaquam fallacis vel insidiosæ testimonia passim reliquisset, Octauiano præalta semper agitâti, in otio pariter atque negotio comes esse cœpit: adeò vt munera legationum obeuntem, & trans Alpes accitum, inter præcipuos sequeretur: hisque maximè temporibus extra ordinem necessaria domesticæ disciplinæ officia, cæteris languentibus aut occupatis, diligenter adimpleret, abnuenti semper & coacto similis, ne ambitione potius, quàm obsequio, amicorum munia suscipere videretur. Literas enim scitè atque expeditè exarabat, dictabat eleganter, in omniq; occasione œconomicarum rerum, cuncta ad pietatē, ad decus & temperantiam reuocabat: Quibus maximè rebus, ita appetente Cardinalis ingenio, certissima laus pararetur, honesta quidem sibi in primis ad promerendam ampliorem gratiã, & demum ipsi Cardinali decora & utilis, ad petitionem summi Pontificatus contēdenti. In vnam enim eam curam amplissimos Senatores haud dissimulanter incumbere, vti aulæ artium peritus, facile intelligebat. His moribus iam abundè claro, & prospera vigenti fama, Leo Peregrus Mediolanensis Antistes, in exilio apud Legnanum mortuus nuntiatur. Hunc Martinus Turrianus tanquam patronum du-

cémque nobilitatis vrbe pepulerat , quum ipse antea populi causam aduersus Patritios suscepisset, perturbatáque Republica, statum popularem, cæsis disiectis-
que nobilibus, induxisset. Oderat Octauianus Turrianos tanquã nobilitatis hostes : erat enim è vetusta ac illustri apud Etruscos Vbaldinorum familia: & priuati quoque odii causæ intercedebant , parum quidem honestæ, sed ob id validiores. Nam ei Martinus paucis antè annis notam nefariæ cupiditatis inusserat, quum fortè in Galliam iter habentem , hospitioque susceptum, in tēplo Diui Ambrosii ne carbunculum mirabili fulgore & rara magnitudine conspicuum è donariis auferret, armatus prohibuisset. Dicebat enim Cardinalis cupidè inspiciendo tractandóque eam gemmam, omnino dignã videri quæ ad ornamentum sacrorũ solennium, in summa Pontificis Maximi tiara cōspiceretur. Hic est ille Vbaldinus præalto ambitiosoque ingenio, & magnis opibus potēs, Danthis poetæ carminibus nec ambiguo quidem probro celebratus . Itaque ad excidium Turrianæ domus, & ad condendum in Vicecomitum familia principatum, fatali euentu, Otho Mediolanēsiū Archiepiscopus declaratur. amplissima enim potestate, iure, munereque legationis Octauianusungebatur . Idque approbavit Vrbanus Pótifex, vel ob id quòd duos fœda dissensione Mediolani defuncto Leoni suffectos audiebat, Raimundum scilicet Turrianum, Martini patruelis potentia armisque potius quàm liberis suffragiis prouectum, & Franciscum Septariensem, quē virtutis commendatione populus tribusque omnes in inuidiam Martini, veluti iam impotenter & superbè dominan-

tis extulerant. Fauebat Othoni Vrbanus, vt maiestatis Pontificiæ iura tueretur. Itaque eum ritè consecratum, insignitumque mitra & lituo pastoralis, ad sacerdotii munus obeundum in Cisalpinâ Galliam dimittit, eo etiam cupidius, quòd Turrianis insensus erat. Nam fortè per id tēpus magno Othonis commodo Vbertus Pallauicinus Turrianarū copiarum dux, Placentinorum agros Pontificiæ ditionis populabundus afflixerat. Erepsent Turriani paucis antè annis ad summam potentiam, ab initio in Republica popularem auram optimis artibus aucupantes. Postremò autem dominandi libidine accensi, totius publici consilii formam, Prætoris arbitria, & suffragiorum denique omnium iura libertatēque sustulerant. Fuere illis magnæ opes in Saxina valle, quæ est ad Lariū lacum: creuerantque plurimum hæreditate Tacii Reguli, qui geminos è Belgica Gallia profugos Turrianos fratres militaris indolis sibi generos adsciuerat, ac adoptarat in filios. Ab his progenitum ferunt superiorem Martinū, cognomine Gigantē, qui post egregiæ virtutis facinora, ad Antiochiā multis in præliis edita, à Saracenis captus, & miserabili supplicio affectus fuisse traditur. Huius nepos fuit Paganus, vir excellenti virtute prudentiâque, qui multa cum laude liberalitatis & pietatis Mediolanenses à Federico secundo Cæsare ad cohortis nouæ oppidum, cruento prælio profligatos, ad se recepit, incredibilique benignitate, omni humana ope adiutos fouit, domumque dimisit. Sed hi non multo post optimè de se merito gratiam retulère, demando ei Præturæ magistratu, ipsoque cum vniuersa familia ciuitate donato. Paganus ita gessit magi-

stratum, vt nemo temperantia, æquitate, atque industria potior videretur, nisi populi ac infimæ plebis defenforem se professus, paulò acerbius Patritios, tanquam superbè ac petulanter minores ordines diuexare solitos, patria exturbandos suscepisset. Hunc fato functum, & ad Claræ vallis templum funere publico elatū, omnes ordines diu luxerūt, honestarūq; marmoreo sepulchro, insculptis carminibus, cum titulo magnificè atque feliciter administratæ Reipub. Pagano successit Martinus frater, vir ingenio perspicaci, erecto ad laudem, ac imperii & gloriæ maximè cupido: cæterum, quæ ad id opportunæ erant artes, multa ciuili clemētia & lenitate tēperato. Hunc populus defensorē suum, patriæque patrē appellauit. Paulum enim Sorelinā, Leonēmque Peregrum vr̄bis Archiepiscopū, Patritiorū duces expulerat, bonis exuerat, exilióque multarat, contuderatque adeò nobilitatis animos, vt Respublica numerofo infimorum hominum consilio, in speciem libertatis, non obscurè autem ad vnum ipsius arbitrium regeretur. Eo modo Nobilitate in ordinē redacta, & grassante plebe in Patritium sanguinem, Pontifex Romanus affectam laceratamque ciuitatem miseratus, Rauennatem Antistitē Mediolanum misit, qui vsus officio Christianæ pietatis, cædes tolleret, odia mitigaret, statūque perturbatæ vr̄bis componeret. Is capita factionum ablegauit, & ante alios Martinum. Sed is nō multo pōst euocatus studio veterū amicorū, hostibúsque ad Diui Dionysii tēplum tumultuario certamine profligatis, in vr̄bem est receptus. Exinde Martinus vsurpato imperio, cuncta regere, plebísq; præcipuè commoda tueri, no-

uis & sellulariis hominibus præsidio esse: contra verò Nobilitatem asperrimis edictis armisque persequi, & latè vndique summouère. Confugerant Patritii ad A-
ctiolinum à Romano, quem Ecelinum perperam aliqui nominant, qui rei militaris peritia, & immanitate crudelis ingenii, Duces omnes atque Tyrannos antebat. Is Cæsarianarum partium Princeps erat, Federicòque secundo Dux & miles operam nauarat. Itaque magnis coactis copiis, aduersus Turrianos bellum suscepit: transgressusque Abduam, in agrum Mediolanensem sese effudit, Patritios in patriam reducturus, ulturusque eorum iniurias sanguinaria manu, nisi Dii eam diræ pestis cladem auertissent. In eo enim metu & trepidatione Martinus constanti animo exercitum sub signis eduxit, interclusumque Tyrannum amne Abdua, quum in tergo Vbertus Pallauicinus, & Actius Atestinus, Bosiusque Douaria fœderati Principes instarent, commissa pugna superauit, tanta felicitate, ut ipse Tyrannus Nerone crudelior, suo atque alieno cruore perfusus, quum sese incitato insigni equo, eripere conaretur, viuus in potestatem hostium deuenerit, nec paulò post in tabernaculo Bosii repudiatis remediis expirarit: quum nullis vel benignis precibus adduci posset, ut benè speraret, & obligari vulnera pateretur. Toruis enim oculis ferociam spirans, nemini que respondens, tot scelerum poenas accersita morte effugere properabat, ne turpi incertæ vitæ desiderio, ludibriis ac ignominia superesset. Cæterum eo prælio Nobilitas prostrata fugataque est, & Martinus autoritate, gloria atque opibus adauctus, soluto pudore, dominatum arripuit, aboleuitque eius Concilii nomen quod po-

pulus sub Credentiæ nomine instituerat, cuius decretis ipse dudum solenni sacramento adactus, se statuerum iurauerat. Sed ea moderatione & téperantia Martinus utebatur, vt nullum omnino superbum aut insolens dictum ore vel gestu prorsus excideret. Studebat tranquillitati, copiæque ac vbertati rerû omnium: Paulique Sorelinæ aduersarum partium Principis filiam matrimonio sibi copularat, vt inimicis Ducem opulentum detraheret, & pacem atque otium se maximè cupere videretur. Sed Patritii ab his nuptiis repudiato Paulo, ad Iordanem Ruscam Comensem se contulerût. Quamobrem Martinus maiorem in dies gratiam, exactæque prudentiæ opinionem est consequutus. Ad confirmanda quoque populi studia, declinandamque inuidiam, quum sumptuosius ædificare diceretur, omnes operas ad Ticinum cõduxit, vt non procul ab Abiato oppido, emissarium pernauigabile subtracta parte amnis, ad urbem perduceret, ad facillimas subuectiones importandorum ex agris fructuum: qua incomparabili commoditate populus in quotidianos vsus perpetuò frueretur. Sub id tempus variæ Patritiorû manus ab exilio, latebrisque remotiorum oppidorû ad Othonem peruenerunt, patriam & Sacerdotii sedem ex autoritate Pontificis repetentem. Hi nanque in nouam spem (quæ exules & miseros nunquam destituit) erecti, vndique coibant, parabant arma, veteres amicos & propinquos, qui domi remansissent, nuntiis ac literis sollicitabant. Itaque Otho crescentibus viribus, & confecto noctu itinere, ad Verbanû clientelâsque suas cõtendit, Aronamque occupat, vt ibi certa sedes fieret, & firmiores demum

copias tutò cogeret, ad bellum Turrianis inferendum. His rebus cognitis, Martinus quanta maxima potuit celeritate, copias ex oppidis deducit: Pallauicinū euocat, quem in quinque annos perampla mercede conduxerat: Ticinūque transgressus, ad Aronam castrametatur. Horum aduētū Otho quum diu terrestribus & naualibus copiis obsessus & oppugnatus, nihil vel repugnando vel erumpendo proficeret, Fortunæ cessit, deditoque oppido, noctu profugit, ne in conspectum hostis deueniret, & suos ex pactione seruaret incolumes. At Turrianus Aronæ Angleriæque & Brebiæ arces demolitur, vt nihil in quo hostis tutò cōsisteret, omnino relinqueretur. Exulante autem Othone, Martinus moritur, Philippoque fratri administrandæ Reipublicæ gubernacula committuntur. Verū ille confirmatis opibus ad Principatū apertè contendens, se Prætorem in decem annos creat, certantibusque etiam Comi intestino bello Vitanis atq; Rusconis vrbe potitur, Prætoremque ibi de Vitanis dicit: aduersarios expellit, in Volturenāmque vallem vsque persequitur. Sed tanta vis erat Patritiorum exulum, duce præsertim Othone, vt occulto metu plurimum angeretur, ac ob id parandas sibi omnino nouas amicitias affinitatibus atq; coniugiis existimaret, vt aliquorum nobilium assensu atque studio, stabilire opes, retinere vim Prætorii iuris, ac Imperii authoritatem maiorū virtute collectam tueri posset. Itaque Guliermo Pusterlæ Patritio filiam nuptui dat: ipse celebs vxorem ex Biraga nobili familia ducit. traditur etiā vxor Francisco Turriano Iacobi patrueis filio ex gente Castilionea: qua cognatione subnixus, dispersis iam atque

attritis exulum viribus, vt impēſa parceret, Vbertum Pallauicinum, exacto ſtipendii quinquennio, miſſum facit, ſingulari Turrianæ gētis incommodo : nam ille contumelia accenſus, per occaſionem quantis maximè potuit artibus, Patritiis adhærens, Turrianos ſemper oppugnauit. Sub id tēpus Carolus è Narbonenſi Gallia in Italiam venit, euocatus ab Urbano Pontifice aduerſus Manfredum, Pōtificiæ maiestatis authoritatem, patris & proauī more conuellentem. Huius amicitiam quum Turrianus magnopere appeteret, copias eius intra fines recepit, & cōmeatu, veſte, armis liberaliter adiuuit, vt Gallorum præſidio firmior factus, Pallauicini nobiliūmque exulum vim propulſaret: & quò præclarius ſtudium erga regē ostenderetur, Emberram, virū Gallum, Regis familiarem, Prætura ciuitatis ornauit. Philippus interea moritur, repentino correptus morbo. hic vir belli paciſque artibus abundè inſtructus, Principis & domini ſpiritus gerebat, virtute Martino par, ſed aſtu ac ambitione ſuperior. Accepit imperium ſtatim Napus, quem Napoleonem aliqui appellāt, Pagani filius, vir militaris, callido tyrāno, quāmodò moderato Principi ſimilior. Si quidem nihil illi antiquius fuit quāmodò Patritios cædere, proſcribere, omnibūſq; contumeliis ac iniuriis exagitatōs ad internicionē delere. Erat Laudi Pompeiæ certus miſeris & profugis receptus, benignitate Viſtarinæ familiæ, cuius princeps erat Succius. Hūc Napus obſeſſa & capta vrbe, periculoſo certamine viuū cepit & interfecit, necatis etiam in carcere eius gentilibus ac amicis. Fiſiragam verò familiam Viſtarinæ ex aduerſo æmulam, quæ Turrianæ factionis nomē tueretur,

retur, aduersariorum opibus ditat, & principem in vrbe constituit. Vtque Guliermo Montisserrati regulo, ad quem fortè mortuo Pallauicino Patritii exules confugerant, rerum suarum metú incuteret, traiecto Ticino, & admotis ingentibus copiis, Viglebannum expugnauit. Iisdem diebus Urbano vita functo, Clemens Pontificatum adeptus, enixè contendit vt Otho à Turrianis reciperetur, vt sua in sede sacra populis id expetentibus administraret, prædiisque Templo dicatis, & tota diuini iuris possessione potiretur. Cæterum Napus qui ad Othonis nomen fatali quodam metu expergisci, ac sermone & vultu inhorrescere erat solitus, Pontificis literas & preces atque item minas superbè contemnebat. Itaque indignante Pontifice, tanquam rebellis & impius, sacris interdictur: Mediolani templa omnia clauduntur. Sacrificiorum solennibus intermissis, populus dolet & angitur: neque tamen timore conterritus, postulare audet, vt admissio Antistite, ira Pontificis leniatur, simulque ciuitas his imprecationibus expietur. Hærebant Imperii finibus Otho, ad eumque exules vndique confluxerant. Erat enim in eo præclara authoritas, ex honestissimâque repetendæ patriæ belli causa, magna spes omnibus proponebatur. Quid enim æquius ac honestius, quàm pro libertate sacrati Antistitis, contra Tyrannum impotentem, sæuum, inferorumque furiis, sacrosancti Pontificis execratione deuotum, arma ferre, crudelique dominatu detrudere? Quum in his consiliis Nobilitas omnis versaretur, ob idque in agro Vercellensi sæpius coiret, Napus Paganinû fratris filium, acri ingenio iuuenem, & nobilium cædi-

bus assuetum, Vercellenſium Prætorem deſignat: petit à primoribus ciuitatis vt eum recipiant, in magiſtratúque conſtituant. Ea res delata ad Patritios, qui Vercellis erant, omnium animos metu concuſſit, doloréque ſuccendit. Nemo enim vel ignarus rerú non prouidebat eo conſilio Turrianum, & eú quidẽ cruentum ferocémque hominem, Vercellis Prætorem imponi, vt Patritios ſuæ gentis hoſtes vrbe pelleret, paſſimque opprimeret, ac omnibus latè locis perſequeretur. Itaque exulum Principes, coacta armatorú manu, aduentantem cum Prætoriiis inſignibus Paganinum in itinere obtruncant. Quo nuntio Napus & Emberra adeò in vindictæ cupiditatẽ exarſẽre, vt immani eorum iuſſu, omnis ſexus & ætatis exulum propinqui, quũ Paganini cadauer ad Diui Dionyſii templum atrata familia conuexiſſet, ad eius tumultum tanquam hoſtiæ, maſtarentur: & quod miſerabile ſpectaculum fuit, ad ſepulchra maiorum plauſtris in urbem referretur. Scribit Triſtanus Calchus, adeò veſana rabie Napum fuiſſe correptũ, vt Muſca filius, ad quem poſtea ex diuturno carcere recuperati imperii laus peruenit, comprehenſo medico, cui ſalutem ex lethali morbo acceptam referebat, vitam vix impetrare potuerit: quum grauiffimè iuraret iuuenis, dolore ac inedia ſibi vitæ exitum inuenturum, niſi vir ſibi ſalutaris & innocens ab crudeli ſupplicio ſeruaretur. Napus tamẽn vbi totam immanis vindictæ libidinem expleuit, iráque deſerbuit, id execrabile facinus deteſtari, in Emberræ ſauitiam tum externi repentiniſque hominis, tum & rarò ſobrii, culpam referre, multa verborum ac vultus ſimulatione, facti a-

tracitatem lenire . Nec multo poſt vbi id populum grauius tuliffe animaduertit, ad mitigandã inuidiam Gallus Prætura deiicitur, atque vrbe, ob iratos ciues, excedere iubetur. Nihilo fecius tamen Carolo Rege, de interfecto hoſte Manfredo Rege, partóq; Apulix regno, victoriam gratulatur, miſſo ad id munus Franciſco fratre, cú ornatiffimo comitatu, doniſque regalibus: qui alacriter ſuſceptus, & donatus baltheo militari, Regiæque militiæ honoris cauſa adſcriptus, ita demum Mediolori vitam egit, vt ad imitationem Gallici luxus, ſplendore & domesticarum rerum apparatu Napum Principem anteiret . Erat res Turriana in ſummo aridentis fortunæ faſtigio, cruciabatúrque ingēti cura Antiſtes Otho, mœſtæque & extorris Nobilitas errabat, ab infimo quoq; Regulo opem implorans, vt conſumptis opibus atq; amiſſa dignitate, quãdo toties repetita patria, bellú graue & ærumnoſú improſperè & diis haud dubiè inuitis renouaſſet. Reſidebat tamen in Othone mira conſtantia, & ſpes incredibilis adipiſcendi imperii Sacerdotalis: & proinde infracto animo Patritii eo duce, qui iuſtiſſimam præferret cauſam, omnia ſibi faciliora fore exiſtimabāt. Erat inter extorres Squarcin' Burrus, vir apprimè nobilis & opulentus, vigoréque animi ac armorum peritia illuſtris : cuius filia nomine Bonacoſa, virtute, forma & fœcunditate inſigni, Matthæo Magno nupſerat. Huic Otho Patritiique, Pallauicino pereos dies morte ſurrepto, imperium militare detulerant, inierântque fœdus cú Guliermo Montifferrati Marchione, qui Ferdinandi Hiſpaniæ Regis erat gener, eo conſilio, vt maiore belli mole Turrianos oppugnarent.

B.ii.

Destinabat enim sibi Guliermus, si id bellum susci-
peret, maiores opes, maiusque sibi in dies imperium.
Verum externis foceri auxiliis sibi opus esse iudica-
bat, ut eximia virtutis gētem, bellicarumque artium
maximè peritam, Germanis & Gallis opponeret. Re-
manserāt enim aliquot Gallorum turmæ apud Tur-
rianos, ex his quos Flandrius Comes, Caroli Dux, in
Italiam adduxerat. Ipso enim in ea pugna interfecto,
qua Pallauicinū & Gibellinos superarat, plerique ex
eius equitatu, postquā debellatum esse videbatur, or-
bati Duce, subsistere in circumpadana regione, quàm
Neapolim vsque ad Regem contendere maluerant.
Itaque ad Ferdinandum ipse Burrus in Hispaniā mit-
titur, ut legationi maior inesset autoritas. Is uti erat
gravi facundia, explicatis partium pariter ac hostium
viribus, terminatisque consiliis, à Rege copias im-
petrauit, impositisque in naues sexcentis equitibus,
& aliquot iaculatorum & sagittariorum cohortibus,
in Liguriam est reuersus. Nec multo post ab Sauona
superatis Apennini iugis, cū ea manu ad Guliermum
peruenit. Rex enim generū suum existimatione atq;
opibus adaugere, & prorsus efferre in spem ingentem
amplioris imperii magnopere cupiebat. His confir-
mati auxiliis cū Othone Burrus & Guliermus, ad Vi-
glebanum quod Turrianus præsidio tenebat, proces-
sere. Tētata est per quatuor dies oppugnatio, promo-
tis scalis, & in coronā circumpositis funditoribus &
sagittariis, ita ut murus continēter propugnatoribus
nudaretur. Sed Turrianus miles pluteos ex crassiore
materia pinnis coaptarat, quibus protectus magnam
vim lapidū deuolvebat, vulnerabāturque subeuntes,

neque spes vlla expugnandi oppidi, nisi ingentibus balistis & machinis, longo laboriosoque opere ædificatis, relinquebatur: quod tum minimè conādum existimabat Burrus, ne vltra Ticinum quatiēdo oppido hærens diutius distineretur: quum superare amnem, & quamprimum oppidis Mediolano proximis bellū & pauorem inferre cogitaret. At Viglebanenses irritō hostiū conatu, & felici suorū successu elati, quum Burrus milites ab oppugnatione reuocaret, cōtinere se minimè potuerunt, quin ad aperta porta protinus erumperēt. Hos temerè incumbentes, insolentiūque prouectos, Hispani suo more refugiendo, & latè pauorem simulando, opportunè ludificati, à porta longius abstraxēre, adeoque celeriter in gyrum reflexis turmis circumuenere, vt hostes, quum se penè oppido exclusos cernerent, & in receptu multis confixi iaculis laborarent, admixtis Hispanis intra portā refugere cogerentur: ac nisi impeditis atque occupatis valuis, demissa repentè cataracta, densato ordine irrumpentes exclusisset, Hispani proculdubio sine vulnere oppidū cepissent. Ex Viglebanensibus aliqui occisi, plures capti. Periēre & intus aliquot equites Hispani, superne tegulis oppressi: cæteri permutatione facta cū his qui exclusi fuerāt, in castra redierunt. Erat tū Ticino amni sublicius pons ad Turbicum vicū impositus, munitusq; ad capita lunato aggere & ligneis castellis, in queis binæ vtrique Mediolanensium & Comensium cohortes ad custodiā excubabant. Decreuerat fortè per eos dies Ticinus, ita vt expediti equites certis vadis haud magno cum periculo tranare posse viderentur. Itaque Orthoniani equites fermè omnes, &

in primis Hispani confeffores, totidē pedites in equorum clunibus transportantes , in aduerfam ripā euaserunt, & vtrinque sub aurorā improuiso aggeres adorti, magno tumultu magnisque clamoribus subire cœperunt. Tanta celeritas Hispanorum fuit, vt in ea parte præsidium penè prius deiicerent, quàm alterum à tota mole pedestris exercitus expugnaretur. Paucis interfectis, omnes Burrus potitus ponte, inuiolatos cōseruauit, & quum liberaliter etiam dimitteret, pro accepto beneficio rogauit, vt iā tandē à Patritio sanguine temperarent, & sacrosanctum Antistitem templo sedēque sua, ac ipsos denique nobiles patria atque penatibus dignos existimare vellent. Ob eam humanitatē Burri nomen Mediolani & Comi clarissimum fuit, & magna quoque pars eius laudis ad Othonem referebatur, vel inuitis & negantibus Turrianis, qui plebis animos his humanioribus officiis, pietatēque hostiū deliniri posse metuebant. Huius Burri monumentum in peristylo ad ædem Eustorgianam nuper vidimus, exelsis literis, & superstante scutata equestri statua cum sceptro Imperatoriisque insignibus ad veram oris effigiem depicta. Cæterum Burrus & Guiliemus diffuso per Laumellinum agrum equitatu, atque inde cum magna agricolarum trepidatione Sepriensem ingressi regionem, ac demum trāsuerfis itineribus Comensem pariter & Ticinensem secantes viam, vicos Mediolano proximos inuasere. Erat ad Caratum oppidum in æstiuis Narbonensium Gallorum equitum ala, ad eam reliquæ Italorum turmæ atque item cohortes, vti cōscriptæ instructæque erant, Mediolano mittebantur. Napus interea, quanto maximo

conatu poterat, suas ac externas copias comparabat, ut iusto coacto exercitu, cum hoste patenti in campo congredieretur. Sed dum à Parmensibus auxilia expectantur, Carrocciumque cum signis militaribus & Valentes Prætoriani instruuntur (sic enim eos spectata virtutis milites vulgò appellabant, qui ad tuenda signa electi erant) Otho fit certior Gallos negligentius, ut in nullo metu, vigilias obire, atque eos noctu opprimi facile posse, si expedita cum parte copiarum, Hispani equites mitterentur. Nec mora, re ad consilium delata, expeditione suscepit Burrus, paucisque horis confecto per noctem itinere, Caratū peruenit. Fortè Gallos Italosque simul ea nocte liberalius epulatos, altior somnus opprefferat, & vigiles rari in statione segnius agebant, quum Caratenfes exacerbati hospitum iniuriis, Burro faciliores aditus ostenderunt. Itaque magnis clamoribus occupato oppido, nequicquam tentata defensione, inermes discinctique equites capti, Italicæque turmæ eandem fortunā tulere. Sed quum victores ingenti potiti præda, captiuis indulgenter & non arctè custoditis, corpora & equos curarent, affuit instructo agmine Napus, Othoque & Guliermus eodem ferè temporis pūcto superuenere. Commissa est extra oppidū pugna, Burro atque Othone inopinantibus: fœda utrinque militum concursatione, nam & oppidum Germani equites irruperant, & captiui resumebant arma: foris verò Turriani equites, & Mediolanensis legio, Valentiūque cohortes, Guliermi copias adeò perturbant, ut disiectæ in fugam verterentur. Hispani quoque equites, qui satis maturè equos conscendere, atque arma expedire cœperant, angusto

in loco densatæ Germanorum alæ impetum non tulere, vt magna ex parte inermes, & Maurorum præliis assueti. Sua tamen agilitate ita profecerunt, vt primis suorum interfectis, celeriter sese explicantes, euaderent. Napus primi successus victoria contentus, suorum agmina in acie continuit, siue quòd dolum ab insidiosa gēte suspicaretur, siue quod in ea admodum repentina vtriusque exercitus perturbatione, quū nihil pro certo explorari posset, liberatis præsertim Gallis, legionem minimè dissoluendam existimaret. Otho, Guliermus & Burrus, cum integro fermè equitatu, & magna parte peditum euadentes, cōtinuatis itineribus, vltra Ticinum se recepēre. Ita Napus sua celeritate & opem oppressis suis opportunè attulit, & felici casu de hoste victoriam est consequutus. Huius rei gestæ seriem tempusque Corius scriptor confundit, falsòque asserit ea die Theobaldum magni Matthæi patrem fuisse captum. Merula quoque, vtpote eam annalium copiam qua nos vtimur, minimè nactus, de Hispanis angustissimè perscribit. Ab hac victoria cōstat Napum odii sui iram violenter exercuisse, in eas præsertim familias, quæ ad hostes inclinassent, aut cōmeatum ex itinere præbuisent: Castellionumque in primis diruisse, quoniam eius oppidi nobiles, quam Turrianis affinitate coniuncti, in Othonis partes transierant. Interea Otho ad Clementem, qui Urbano vita functo successerat, proficiscitur: orat vt eius ope in sedem suam patriamque restituatur. Fauebāt Othoni plerique Cardinales, hortabáturque Pontificē, vt sacrosanctæ maiestatis iura, in ipso Principatus initio, fortiter atque magnificè tueretur. Itaque

Clemēs grauibꝫ literis Turrianos adhortatur, vt Antistitem recipiant: abnuētes sacris interdicit, dirisqꝫ execrationibus adiectis, ciuitatem inferorum pœnis deuouet. Ita obseratis templis, sacrorum expers populus de Turrianis cōqueritur, consternatꝫque eo piaculi metu, à Napo religionis iure postulat, vt pertinaciæ suæ finem imponere velit. AEquum enim esse Othonem recipi, postquam vti ciuis spectatæ probitatis nomine, à summo sacrorum Principe, præsulatu dignus esset existimatus. In eius ancipitis curæ deliberatione aliquandiu fatigatus Napus, vt religione tangi, & populi precibus permoueri videretur, legatos Romam misit, vt Pontificem magis ac magis auersum ac infensum Turriano nomini, explicatis eius contumaciæ rationibus, mitigaret. Sed eos Clemens Christiana seueritate, tanquam pollutos & execrabiles, vrbis Romæ ingressu prohibet, præcipitque vt maturè Pontificii imperii finibus decedant. Legati eo modo vrbe exclusi, continuo Neapolim ad Carolum perrexere, vt ab amico rege, atque eo quidem Patrono & assertore Pontificiæ libertatis, opem implorarent. Carolus re cognita haud multum cunctatus, Turrianorum causam suscipit, paucisqꝫ inde diebus, Turriani rege deprecante, simulque legatos suos Romam mittente, recipiuntur in urbem, statimque in Senatum introducuntur. Regius primò legatus postulauit pro cōmuni iure gentium, vt Turriani, qui supplices ad dicendam causam venissent, æquissimis animis audirentur. Eos enim esse in fide ac amicitia sui Regis, ad cuius dignitatē maximè pertineret socios tueri, vel ob id præci-

puè quòd semper Cæsaribus Pontificio nomini infestissimis hostes extitissent, Regémque in primis Pontificum iniurias vindicantem sequuti, eius victoriæ participes esse voluissent, & videri quoque procul à benignitate æquitatēque sanctissimi omnium parentis, eos sacerdotiis ac opibus ornare, qui cum nefariis tyrannis consilia atque arma miscuerint, & tum maximè pacis & otii tranquillitatem perturbare cōtenderent: ipsos verò Pontificiæ dignitatis defensores, & ob præstitam fortem fidelēque operam perampla etiam præmia meritos, hostiliter persequi, impositoque ipsorum vrbi Antistite, sæuo ac aeterno hoste, ipsoque duce exulum maximè factioso, exagitādos ac opprimendos præbere. Orantis Galli Turrianus legatus verba excepit, adeoque acerbè in causam Othonis est inuectus, vt quum vehementi & planè rabido ore modestiam omnem exueret, tanti cōfessus obliuisceretur, præsentisque Othonis famam maledictis ac inusitatis criminationibus lacerando, feruore intemperantis linguæ prouectus, magnam partem Senatus sibi ac Turrianis auerteret. Ea omnia Otho Antistes ex aduerso confurgens, moderata quidem, sed planè illustri & generosa oratione confutauit: repetitisque altè contentionū initiis, ostendit Turrianos omnium temporum tyrannos, astu, impietate atque sauitia superasse: quando Mediolanensium insigni beneficio in urbē asciti, & ex præclaro tuendæ plebis titulo, summis honoribus honestati, ipsum demū vrbis imperium, imperitis hominibus deceptis, vt periuri ingrati que homines arripuissent. De sacerdotii autem ratione, & de calamitate nobilitatis exulantis, deque statu ipso de-

forma tæ vrbis, ita accuratè grauitérque differuit, vt factò Senatus decreto, Pontifex respóderit se quamprimum Cardinalem legatum in Cisalpiná Galliam misurum, vt ex eius authoritate controuersia componeretur. illú enim sua virtute ac industria breui rationem inuenturum, qua Othoni pariter ac Napo certis præscriptis legibus caueretur: atque ita futurum esse vt Othone recepto, & de more diuini iuris dicundi facultate potito, ciuitati sacra redderentur. Nec multo post legatus Othonem reducturus Mediolanum venit: actum subinde est de compositione ex formula Romani Senatus, omniáque pollicente se facturum Napo, & excolente omnibus officiis ac largitionibus legatum, ciuitas expiatur, nec tamen Otho recipitur, magnóque eius incommodo, dum Napus nouas perficiendo negotio difficultates interferit, sensimque inde tempus extrahitur, eluditurque Legatus, Cleméntem morbus admodum repentinus oppressit. Nuntiata Pontificis morte, Turrianus vel ob id etiam voti compos est effectus, quòd Patres fœda dissensione in diuersa studia proclinantes, in comitio aliquot menses contenderant. Peroportunè igitur Napus excluso summotóque Othone, ad firmandas imperii vires conuersus, Rodulpho Cæsari legatos & regalia dona in Germaniam misit, obtulitque vltro studium suum atque opes ingredienti Italiam, ad coronam Longobardici regni de more suscipiendam. His pollicitationibus lætatus Cæsar, Napum suo Augustali iure Præfidem, procuratorémque in Insubribus constituit: alámque Germanorú equitum mirificá ad eum præsidii causa misit, cui Cassonus Napi filius, iuuenis deco-

re formæ & militari virtute cōspicius præficitur. Interim Othone in omnem occasionem excubāte, Cardinales Theobaldum Vicecomitem Placentinum, in-
dito Gregorii decimi nomine, Pōtificem creant: quū
is infimi ordinis sacerdos, sed virtute insignis, nun-
quam de roga candida cogitasset. Magno quidem Se-
natorum probro, qui neminē è corpore suo in ea per-
tinaci cōtentione, Pontificatu dignum existimassent,
nolentibūsq; similes, & casu quodā suffragiis luden-
tes, probitatem ex alieno humilique ordine quæsiuis-
sent. Ad hūc Otho profectus, de reditu in patriam
sedemque suam diu agitauit, adhæsitque ei in Galli-
am contendenti, quum ille & Urbani & Clementis a-
cta se defensurum in ea sacerdotii causa peramplē pol-
liceretur. Sed Napus tanto cum honore apparatusque
Pontificem Mediolani suscepit, tantāque liberalitate
abeuntem in Galliam est prosequutus, vt Pontifex e-
ius sacerdotii controuersiam nō prius se cogniturum
diceret, quā peractō Lugduni Cōcilio, in Italiam re-
uerteretur, Raimundūque subinde in gratiam Na-
pi fratris, totiusque Turrianæ domus, Aquileiensem
Patriarchā crearit. Hic erat episcopus Comensis, mul-
ta morū grauitate, sed profunda ambitione & nefaria
simulatione insignis: ab eo enim in id scelus tota fa-
milia conspirante, summissos percussores ferunt, qui
Othonem Placentiæ in aula Pontificis obuersantem,
obseruatis vestigiis obtruncarent: sed ille per seruum
ex cauponariæ mulieris indicio, insidias subodoratus,
noctu iter arripuit, Lugdunūque contendit. Refert
Stephanardus Flamma, qui historiam carmine con-
scripsit, Pontificē ipsū (quod vix credibile est) nefarii

consilii conscium fuisse. Quod fortasse pro falso esset omittendum, nisi tum & postea quantum vita super-
fuit, Othoni animū planè hostilem, & quò lethalius noceret, insidiosis honestorum verborum coloribus conuelatū ostendisset. Ita bis Othonem à gladiis Turrianorum fortuna conseruauit: semel in æde Ambrosiana, dum Octauiano Cardinali adesset, quæritantibus eum Turrianorum satellitibus, vsque ad latrinarum recessus: iterum ad Placentiam. Peraçto Lugduni cō-
cilio, & composita duorū Cæsarum controuersia, decretoque nouarum copiarum supplemēto, ad instaurandum in Asia bellum, Gregorius in Italiam est reuerfus, comitante Othone, qui spei optimæ plenus ex præclara eius pollicitatione, diu exoptatū æquissimis postulatis suis exitum expectabat. Sed Pontifex iam planè Turrianæ factionis effectus, Othonem occultè oderat tanquam creditorem & æqua poscentem, palàm tamen multo cum verborum honore, veluti gentilem beniuolūque suum, vti bene speraret, hortabatur. Accurrerāt ad Othonem viri Patritii, magnūque amicorum ac affinium, clientūque numerus in dies apud eum augebatur: quo illustri comitatu, Pontificis aula frequētior ac ornatior reddebatur. nemoque iam exulum erat, qui non planè speraret propensione studioque Pontificis, Turrianos Archiepiscopū esse recepturos. Iam enim Franciscus Septariensis quē populus delegerat, vt Turrianorū potentiam auctoritatēque minueret, rædio turbulentæ contētionis, sponte se abdicans, ad sacrati otii quietem se contulerat. Cæterū Gregorius ab Alpibus descendens, Othoni nihil tale expectanti præcipit, vt Bugellæ Vercellē-

sis agri oppido subsisteret, ne eius aduentu ad urbem Mediolanum, ea omnia quæ de compositione pacèq; exulum prolixè tractata fuerant, noua Turrianorum suspicione aut iracundia turbaretur. Paruit Otho extrema compulsus necessitate, in occulto gemens & sæpe suspirans, nec tamen animum despondens. Paucis inde diebus Pontifex, ipso Patriarcha Raimundo ornatissimè lautissimèque excipiente, Mediolanū ingreditur. Festa fronde atque aulæis conuestitæ erant regiones. Napus & Franciscus qui honoris causa ab equis desilierant, astantes freno Pontificis equum deducebant. Umbella serica denis hastis à Turriana iuuentute præferebatur. Quibus obsequiis, aliisque muneribus Pontifex haud dubiè traductus in partes, & ab Othone diductus, ita demum Mediolano excessit, ut cum multa præfatione inanum verborum, æquissimam sibi videri Othonis causam dictitaret: sed eius controuersia iudicium in aliud tempus esse differendum: quòd nequaquã è Republica Christiana fore videretur, si Turrianarum rerum statum, reducto potenti æmulo perturbaret: quando ii potentia virrutèq; animi, magnis regibus æquarentur, queis fœdere & amicitia essent coniuncti: colerentque singulari officio ac pietate Pontificia maiestatis nomen, idque armis impigrè defenderet aduersus Gibellinos, quorum inter principes Otho præcipuus esse censeretur. Res enim tum in Italia aduentu Caroli Regis eò deductæ erant, detestabili populorū omnium insania, ut cunctæ ciuitates diris factionibus laborarent. Guelphi à Pontificibus stabant, quorum defensores erant Galli. Germanis verò Caesaribus alteri studebant, qui Gibel-

lini vocabantur. Hi magna ex parte nobiliores familias ad se pertraxerāt. Populares verò familiæ & plebs ipsa nouique homines Romanorum Pontificum iura tuebantur. Patritii siquidem superiorum Cæsarum militiæ adscripti, post emerita stipendia, clari potentisque euaserant, quū Imperatorum benignitate, prædiis, oppidis, portoriis, aquarumque iuribus donarentur, speciosisque nominibus acceptis, Aurati equites, Valuafores, Capitanei, & Comites appellarentur. His uti Cæsarū beneficiariis, mos erat pro insigni Romanam aquilam gestare, ingredienti Italiam nouo Cæsari adesse, præstare operam militarem, nouosque honores perpetuis officiis promereri. Ita honestati priuilegiis, & exempti ab communi foro iuris dicundi, inferiores populi classes, plebēque ipsam seruilem in modū despectui atque ludibrio habere, & sæpe si iussa tardè faceretur, contumeliis atque verberibus multare cōsueuerant: & quo nihil acerbius videbatur, vigebat iniqua lex, haud dubiè ad iniuriam populi promulgata: qua lege si quis è plebe à Patritio esset interfectus, paucis assibus ea capitis pœna solueretur. Huius legis iniquitas aliquandiu tolerata, ad extremū plebis animos adeò vehemēter extimulauit, ut vi atque armis eam rescinderet, & nobiles Ducibus Turrianis prosequeretur. Nihil hercle medium & æquabile plebs volebat, quum arma teneret, & vindicandas superiorum temporū iniurias arbitraretur: frustra etiam Patritiis priorem licentiā suam moderantibus. Ea enim impotēter dominari, quàm ex æquo iniurias propulsare malebat. Ea cōtentio Turrianos, uti suprà docuimus, in ciuitate Prætores & Principes, ac demum

recrudescente intestino malo, belli duces & dominos fecit. Tantâque demum fuit imperitæ plebis infaniâ, vt odio Nobilitatis, quam vrbe pepulerat causa recuperandæ libertatis, nouæ demum & præduræ quidem seruitutis iugû æquo animo perferret. quum iam Turriani sublata publici consilii potestate, cuncta pacis & belli munia ad arbitriû reuocassent. Propterea vt Imperii opes validius confirmarent, in partes Caroli Regis & Pontificum opportunè concesserant, mutuifque fœderibus initis, in eam curâ iugiter euigilabant, vt Germani Cæsares Italiæ finibus arcerentur, Gibelinos vbique perderent, infirmarentque eorum vires, qui à Cæsaribus opem implorare viderentur. Per hûc modum Romæ, Neapoli, Florentiæ atque Mediolani exacta proscriptaque Nobilitas errabat, consilii inops, perculsa metu, attrita opibus. Ex aduerso autem Pontificii imperii maiestas, percolente tuenteq; Carolo, ac adiuuantibus Turrianis, viribus autoritatēque florebant. Sed necesse erat sacrosanctos principes, qui vti omnium parentes Christiana professione ad componendâ pacem mediis æquissimiq; arbitri esse deberent, factiones sequi: & quod propè impium videri poterat, sese Guelpharum partium principes profiteri. His de causis Gregorius, vt temporibus seruiret, præsentique otio consuleret, Othonis & totius Nobilitatis obliuiscendum existimauit. Verùm ad inanē iustitiæ speciem postulauit, vt Archiepiscopatus iura, atque item oppidorum & agrorum redditus, ad exilii solatium Othoni redderentur. Vix credibile videri poterat, Othonē qui eximia Urbani liberalitate creatus Præsul, singularique demum Clementis studio in repetenda dignitatis

gnitatis sede, vsus fuisset, ab eo demum qui & gentilis esset, & amicissimus putaretur, deferi & eludi penitus, hostilitérque traduci. Sed in Othone ea vis constantiæ virilis, exactæque prudentiæ confederat, asperimarum rerum vsu, & prouectæ iam ætatis cursu confirmata, vt tum maximè sperare inciperet, quum cæteri exules animum despondere viderétur. In summa enim egregiæ educationis parte reponebat, non frangi animo in aduersis, putare fortunam viuida virtute inferiorem, eamque contemnere vti penitus instabilem: atque ideo quum auersa tam diu esset, non multo post in complexum commutata libidine rediturâ. In eo animi habitu quum aliquandiu ad Bugellam substitisset, intentusque in omnes rerum nouarum motus, aliquam efferendi sese & renouandi belli occasionem circumspectaret, Gregorius Arerii decessisse nuntiatur. Nec mora ad eam famam Patritia gens vndique ex infelicitate belli dissipata, ad Othonem coit: in comune consulitur: & quum duce militari atque opulento, qui afflictas res atque humi prostratas erigeret, maximè opus esset, Gothofredus Languscus deligitur. Hic erat natalium atque opum claritate apud Ticinenses facile princeps, gloriæ atque imperii audus, & quo maximè placebat, Turriano nomini apprimè infensus. Nemo enim est Cisalpina Gallia non suspectabat Napi opes, vti in immensum adauctas, cõiunctasque Apulo Regi & Romano item Pontifici, quodque finitimos terrere poterat, noui etiam Cæsaris amicitia atque præsidio confirmatas. Bergomum enim, Cremam, Comum, Laudemque Pompeiam Turriani certo iure in potestatem redegerant: interque Ticinum & Abduam

ac in propinqua Rheticis Alpibus Volturena valle, expugnatis & excisis Nobilium arcibus, cuncta subegerant. Itaque Languscus amplissimis Patritiorum pollicitationibus oneratus (eum enim Mediolani Præto-rem cum militari imperio, optimisque stipendiis designabant) & suo fatali iudicio inductus, se partiū ducem futurum proficitur: euocat vndique veteranos, & è Laumellino agro loricatas cohortes, sagittariosque item ex Liguria mercede conducit: ante omnia equitatus studet, vt Germanorū turmis resistat. Paucis diebus in eo apparatu consumptis, & sublati- signis ad Verbanum lacum proficiscitur. Nullum fuit in ea præfectura oppidum, quod non statim aperiret portas. Erat enim in eo tractu Vicecomitum familia admodum potens & illustris, & iam erat cunctis inuisa Turrianorū acerbitas, qui superiore bello præda & cæde aduersariorum non contenti, etiam in ipsa tecta & segetes igne sæuierant. Itaque Arona & Angleria statim recipiuntur: Otho ipse cum valida manu in Sepriensem regionem irrumpit. Ea intercincta Ticino atque Olona amnibus, ad Verbanum vsque vicis ac oppidis florens extenditur: ab oppidoque Seprio nomen ducit. Hoc Othoniani facile expugnāt, & eo capto latè vndique excursiones fiunt, magnusque timor finitimis pagis incutitur. Tum verò Napolis à fœderatis sociisque ciuitatibus auxilia parare: equos militares mutuo acceptos & è domestico stabulo, fidis & fortibus amicis distribuere: urbanam legionem ad Carroccii tutelam ea seueritate describere, vt octo Tribus (tot enim erant vrbis portæ) suffragio suo totidem quos maximè putarēt acres & impigros fin-

gularū cohortium Tribunos pronuntiarent, Tribuni eligerent Céturiones: hi verò eos qui pari delectu Decurias sacramēto rogatas, multa imposita ad vexillū vocarent. His celeriter administratis, Cassonū filium cū Germanorū turmis præmittit, qui effuso & vagāti hosti protinus occurrat: ac cōfestim vrbe cū Carrocio paludatus egreditur, cura scilicet vrbānarum rerū Francisco fratri demandata. Is diligenter vrbē nouo præsidio muniuit: suspectos relegauit: dubiis obsides imperauit: circumscripsit etiam metu & pœna nonnullos qui spiritu, gratia, opibūsq; valebant. Interim Napus cum graui peditum agmine Angleriā ire pergens, quartis castris ad Guasseram amnem peruenit. Labitur is ex proximis vallibus in Verbanum, saxoso passim impeditoque alueo, & quū imbribus intumescit, minimè vadabili. Iam Gothofredus cognito hostium aduētū, in aduersa ripa aciem direxerat, prouectūque equo vt cuncta oculis perlustraret, ineundi prælīi occasionem expectabat, eo animo vt hostes vadum petris atque virgultis impeditum ingredientiē adoriretur. Non dubitauit Cassonus, qui tribus fermè stadiis subsequētem cum pedestribus copiis patrem anteibat, Germanos per se pugnandi auidos cohortari atque incitare, vt contra hostes confertis turmis prouolarent. Erat in prima fronte præmio excitus à Cassono Antius Laufer Germanorum dux, armis cristisque conspicuus: hūc insolenter traiecto alueo ante alios pugnā cientem, Lāguscus ipse pari alacritate concitato equo inuasit, hastāq; transfixit. Quo strato Lāguscani clamore sublato victoriā ingeminant, tumultuariōque procursu in Germanos deferuntur. Fit

acre certamen in vado, quanquam tum humili admodum profluente. Balistarii Ligures in densatos hostes sagittas excutiunt, equites peditésque miscentur. Erát iam de Germanis magna ex parte vulneratis parta victória, quú Languscus terrefacto equo in tenacé alvei voraginem abreptus, ab hostibus capitur, nec mora Germani cómutata fortuna conglobantur. Languscanis amisso duce animus cócidit. Appropinquat Napus, totáque mole copiarú impressióne facit. Fundútur Othoniani uiribus atque animis impares: insequitur fugientes recés equitatus: magna cædes editur. Nobiliú ala Theobaldo Vicecomite acriter depugnâte, aliquádiu restitit, & dum se in æquioré locum subducere properat, circunuéta à Cassono cæditur. In ea receptus iniquitate Theobaldus ipse, & cū eo viginti duo Patritii capiuntur. Ferunt Napú filii virtute lætanté, præ gaudio lachrymas tenere nequiuisse: quando ea victória vnus horæ mométo parta, magno timori summísq; periculis & præduris laboribus finé attulisset. Franciscus Turrianus qui Mediolani ipso plebis Tribunatu superbus, & populi & libertatis defensor appellari volebat, quum rei feliciter gestæ nuntiú accepisset, essétq; rogatus sententiá de captiuis, crudelissimè rescripsit, asserens cuncta simul Hydræ capita ense recidéda, ne renata rursus venenum effundát. Contra Cassonus generoso cósilio in victória, nobili virtute parta, clementiæ laudem quærens, ne suppliciú de Patritiis iure belli captis fumeretur, obnixè deprecari. Sed Napus iampridem ex Emberræ sæuitia extra acié patritio sanguine cruetatus, laudata sed elusa filii lenitate, in duriorém partem inclina-

uit, deposcentibus præsertim Germanis truci cum fremitu, vt in vindictam interfecti eorum ducis, Gothofredus necaretur. Nec multo post. Napus vt lege capitali ageretur, dira voce pronuntiauit: atque ita ad Galaratum oppidum duo & viginti insignes Patrii; & ante alios Láguscus Dux ipse & Theobaldus nefariorum hominũ more, securi percutiũtur: & quod inuidiam adauxit, ceruicibus tantorum Procerum ad plaustrum temonem ludibrio quodã appositis, atque ibi repetito sæpe ictu sæuissimè detruncatis. Erat Theobaldus Andreoccio Othonis fratre genitus, sua virtute & specie corporis, sed multo magis felici prole clarissimus. Reliquit enim Matthæũ filium, qui postea ob virtutem Magni cognomen adeptus, imperium ab Othone acceptum cum admirabili laude posteris propagauit. Id execrabile facinus non lege militari, sed immani patratum rabie, nobilissimos quosque & inter primos Languscha familiæ Proceres, aduersus Turrianos vehementissimè concitauit: adeò vt non toto planè exacto triennii spatio, parem omnino clade Turrianis funesta admodum illata calamitate rependerint. Otho mœstus, vt i domestico publicoque ictus vulnere, è Seprio in Vercellensem refugit agrum, diu immeritam Theobaldi necem lachrymis prosequutus. Toto autem tempore nunquam animo sese demittēs, sed hilari vultu acceptæ cladis mœrorem semper occultans, graui oratione Patriiis ostēdebat deos immortales nefario Turrianorum scelere permotos, occasionem renouandi felicitérque cōficiendi belli pròcul dubio prabituros. Nec multi menses effluxere, quum ad excitandos animos initiũ præ-

buit populus Comensis, acerbitate Prætoris ad arma concitatus. Is erat Accursius Cutica, vir ingenio rapaci, factioso, & quod à liberis hominibus ferri nō poterat, agresti quadā ferocia superbo. Eum sibi in Prætura suffecerat Napus, idque faciliè impetrarat pro amicissimo homine, & Patritiis maximè infenso: in hoc etiā Comenses pari obsequio remuneratus, quū pariter Corradinum Lauizarium Vitonarum partiū principem, Mediolanensi Prætura eodem tēpore perornasset. In hunc auarē ac insolenter ius dicentem, quum fortē iuueni è Ruscona familia ad tribunal liberius loquuto, manus iniiceret, populus impetum fecit, fugatūque & in prætorio obsessum cepit. Post id factum Decuriones ad Napum scripsere, vt si Accursium incolumē & dimissum vellet, ipsis honesta permutatione Simon Locarnas remitteretur. Hunc ciuili bello captum, Turriani ad ignominiā & cruciatū, clathrata in cauea, feræ bestię more concluderāt, septimūque iam annum tetro squalore & fœda illuie deformem ac miserum adseruabant. Erat Simō è Muralta familia Comi admodum nobili, quæ originem à Locarno Verbani lacus oppido deducebat: ob id à Corio Merulāq; scriptoribus Locarnas appellatus: vir ingentis profectō animi, & proceri robustique corporis, ac alterutra fortuna sua clarus, sed iniuriæ vindicta maximè illustris. Visitur hodie lapideū eius sepulchrum superstante equestri imagine, ad vestibulū Abundianæ Basilicæ. Porro Napus amicissimi hominis periculo permotus, Simonē cauea eduxit; vtī cōtracto morbo, non multo post aliqua vitæ aut aeris intemperie moriturū: improbante plurimū Frā

cisco, & prædicante Simonem suo astu viam aliquādo reperturum, qua diuturni carceris contumeliam vlcisceretur. Cæterum ea conditione Simon est eductus, vt solenni sacramento iuraret nunquam se aduersus Turrianos arma laturū. Sed eius iurisiurandi fidem, vti summa expressam necessitate, non multis inde diebus penitus elusit: & quū inhumani cruciatus memoriam animo minimè deponendam existimaret, grauib; apud veteres amicos habitis cōsiliis, ad Othonem est profectus. Eius viri aduentu erexit sese in nouam spem Otho, coiueréque subinde Patri-tiæ gētis reliquiæ: nam hominem per se diuitiis & clientelis validū, efferatōq; animo studii sui vires omnes ad oppugnandos Turrianos effundentē, magna exulū multitudo sequebatur. Apparebat enim Comēses Simone authore in Patritiorum partes esse transituros, quando iam à Turrianis singulari eius beneficio rebellassent. Dum arma, equi, militesque parātur apud Vercellas, Otho per speculatores didicit, castrum Seprium, de quo toties pugnatum fuerat, exiguo præsidio & nulla propè cura custodiri. Nam toties deuictis profligatisque hostibus, Turriani vt in nullo metu, alendi præsidarii militis sumptum, & custodes ipsi excubiarum diligentiam facile remiserant. Itaque maturandum ratus Otho, Ticinum traiecit, delatusque intempesta nocte ad portas, & oppidum & arcem cepit. Paucis inde diebus aucto exercitu, totam eam regionem peruagatus, finitimis Mediolano vicis, singularem, vt iuxta improviso hoste, trepidationem intulit. Ad eius rei gestæ nuntium Napus cum sua vetere vrba legione, Cassonóque filio & Germanorum

alis vrbe egreditur: cæteras auxiliares copias subfequi iubet. Is dolore simul atque ira angebatur, quòd hostes toties superati cassique, adeò insolèter sese efferrent, nec superioris cladis exemplo extrema supplicia formidarent: sed in Othonem toto animo erat intētus, quem si aliquo aduersæ pugnæ casu Fortuna defereret, eo semel oppresso, Patritios facilè debellari delerique posse iudicabat. Appropinquante Napo, summa & ea quidem opportuna belli ratione, Othoniani ad signa reuertuntur: iuxta oppidum Seprium castra muniunt: murum oppidi atque item arcē præsidio firmant, eo consilio, vt freti Seprienſium comætu, & tuti vallo, præferocis hostis impetum frustrentur. Quum aliquot diebus minutis præliis lacessendo, leuem armaturam exercuissent, Napus è proximis castris ad oppugnandam arcem scalas & machinas protulit, instructaque legione, & equitatu in præsidiis collocato, mœnibus successit, ratus se potiturum arce: aut si Otho ferendæ opis causa, castris egrederetur, æquo in loco iusta acie certaturum. Quum aliquot horis vtrinque acerrimè certatū esset ad murum, còminutisque scalis & multis vulneribus acceptis, Turriani decidentium lapidū tignorūque pōdera vix sustinerent, visa est Othoni occasio rei bene gerendæ: cōmunicatōque consilio, cunctisque approbantibus, oppido & castris in hostes erupit tātō impetu, vt pulsus & perturbatis primis, tota Mediolanensium legio in fugam verteretur: eaque vis repētini timoris apud fessos fauciōsque, & de arcis expugnatione desperantes fuit, vt neque Napus, neque Cassionus conturbato à fugiētibus equitatu, opem suis & per-

territis afferre potuerint. In ea fuga Otho clementiæ nomen quærens, orabat suos ut à sanguine ciuium temperarent. Sed haud facile continere frænareque eorum ferociam poterat, qui amicos propinquosque suos crudeliter extra aciem interfectos vlciſci properabant. conſeruauit tamen multos. Nam niſi maturius receptui ceciniffet, quum nox inſtaret, uſque ad caſtra fœdæ fugæ & trepidationis plena, iratorum Patritiorum gladii cum magna hoſtiū cæde perueniffent. Agnouere Mediolanenſes lenitatem Antiftitis ſui. Sed Napus eius fugæ ignominiā animo minimè ferens, ubi perterritos confirmauit, cohortate Caſſono ut amiſſum decus celeritate atq; audacia ſarciretur, præcepit præfectis ut corpora atq; animos ad pugnam pararent: ſtatuiffe enim intra paucas horas hoſtem inopinantem, & ab recenti rerum ſucceſſu incautum adoriri. Ita eā nocte inſomnis Napus inalbeſcente cælo ad hoſtes contendit, tanta celeritate, ut Othoniani vix arma induere, equosque frænare potuerint. Dimicatum eſt aliquandiu ad vallum, irrumpente vndique hoſte, & repugnantibus ſatis conſtanter, qui pro cuſtodia caſtrorum in armis excubabant. Sed reliquas cohortes ægrè ſuſtinentes, nec ſatis conglobatas, ex tranſuerſo Germani denſatis cuneis facile perruperunt. Quo conſpecto reliquus peditatus, atque item equites effuſi caſtris & ex oppido, protinus in fugam ſe cōiecerunt. Ita propè ſine vulnere perrupta & direpta caſtra: plurimi capti: cæſi pauci, adeo eius fugæ fœdo euentu, ut non facile appareret, quibuſnam Fortuna humanis cœptis illudens, in ſpatio ſeptem horarum, plus dedecoris, aut militaris laudis attuliſſet. Otho premente

vndique hoste inter tela volanti periculo elapsus, cū magna parte equitatus ex fuga Comum peruenit. Eū Comenses neque intra urbem recipere, neque vt diu in suburbanis ædificiis subsisteret, pati voluerunt, ne Turrianus victor, à quo iam planè defecerant, admotō exercitu per causam persequendi hostis, ipsorum agros euastaret. Præbuere tamen benignè & largiter comēatum, atque item sarcinaria iumenta, & peritos itinerum duces. Quorum fideli opera vsus Otho, ad septimū lapidē Luragum castellū primò petiit, atque inde profectus superato Lugani lacu, ad Zornigium subalpinum pagum contendit. In eo loco admodum tuto & syluestri aliquot dierum quiete recreatus, ad amicos literas dedit, vt de sua salute receptūque certiores redderentur. Sed nō multo pōst inopia & egestate compulsus, deflexit ad Canobium, in signe & opulentum in ripa Verbani oppidum. Ibi Otho admirabili facundia sua opportunè vsus, oppidanos claudētes primò portas, & mox bidui tantū moram fesso agmini concedentes, adeo appositè feliciterque permulsit, vt repræsentata hostium suorum crudelitate, in amicitiam fœdusque pertraxerit. Nec multo pōst coiungere rursus Patritii exules fermè omnes. Nam vbi fama perlatū est Othonem benignè amicēque receptum Canobii constitisse, quisque vel inermis vel seminudus ex fuga & ab hostium castris, ad eum contendebat: nam Turriani captiuos, contenti spoliis, statim dimiserāt, ne qui felicitate in parāda victoria præstitissent, humanitate vinci viderentur. Affuit & Simon Locarnas inusitato tramitum flexu ex fuga seruatus: agitatūque subinde est de renouando bello,

& maiore quidē spe, maioreque apparatu: adeò vt vix credibile videatur Othonem tantos gessisse spiritus, neque vnquam tot aduersis casibus succubuisse, quādo iam quinquies bello victus, tot propinquis & clientibus sœuitia hostium amissis, summâque pecuniæ & rerū omnium inopia circumuentus, neque ipse conquireret, neque hostes otio frui diūque victoriis lætari pateretur. Erat enim iam planè sexaginta quinque natus annos, sed viridi admodū viuacique senectâ, ac aduersus omnem algoris & æstus contumeliâ indomita. Sed fatale ei erat fortunâ vel improbè semper cœptis illudētem, patientia & magnitudine animi superare, exercereque semper perrenni vigilia sese his cogitationibus atque consiliis, quibus dignitatem & patriam recuperare, & posteris cum insigni gloria latè imperiū parare posse videretur. Inuenio apud ineptum sed non iniucundum versibus rerum scriptorē, ab iis familiis quæ in Apennini atque Alpium tractu nobilitate diuitiisque florebant, Othonem à temperantia altitudinēque ingenii & pietate maximè venerabilem, benignè ac liberaliter fuisse adiutum. Fuêre inter cæteros Solarii, Rotarii, Malaspinæ, Scarampi & Valpergæ, qui in apparatus belli, equos, arma, tela, quadrigas, commeatum omnis generis, vestē & denique pecuniam contulerunt. Apud generosas enim gentes quodā misericordiæ genere, animos vehementer permouebat ea fortunæ iniquitas, qua tot Patritii diu extorres peracerbēque proscripti, ad luctuosam egestatem peruenerant: quando iam nihil eis vsquequaque afflictis, præter spem æruginosâque arma supererat. Nec defuêre voluntarii milites ab

Haſta colonia, Taurino, Eporedia, Auguſta prætoria, Vercellis atque Nouaria. Guliermus quoque Montiferrati regulus in ſocietatem certo fœdere eſt accitus: quo duce ſuperioribus annis Hiſpanorum aduentu Othonem & Burrum cū Turrianis infeliciter dimicaſſe demonſtratum eſt. Subegerat hic in Montiferrati regione complura oppida, & demū Albam & Aquas Statiellas ac Alexandriam, poſtremoque Derthonam imperio ſuo adiecerat. Potens æquè & impiger habebatur, bella ex bellis libenter ferebat, vt is qui apud eum erat exercitus, ex reliquiis Hiſpanorū (eorū enim aliquot in Italia remanſerant) & ex fortiffimo quoque conſectus, perpetuis ſtipendiis aleretur. Comparatis autem copiis, terminatiſque cōſiliis ſtatueret, vt Simon Locarnas naualibus præſſet copiis: Guliermus cum terreſtri exercitu ad Verbanum progrediretur. Exornarat claſſem validam Simō, totāque oram ad Othonis ſtudia cōuerterat. Stabat à Turrianis Angleria: ad eam Otho & Simon deuehuntur: oppidani refugiēte in arcem præſidio, ſe dedunt. Arx vti ex ruinis temerè & negligenter reſecta, quū machinas non perferret, certa pactione recipitur. Tū verò ad Aronam naualibus terreſtribusque ſimul admotis copiis, bellum tranſfertur. Arona & Angleria interiacente Verbano ab ea parte qua Ticinus effunditur, Seſtanæ atque Abydenæ arcium in Hellespon- to ſimilitudinem reddūt. Sed Arona ſicuti nobilitate inferior, ita opportunitate loci, ſitusque munitio- ne celebrior exiſtimatur. In ea oppugnanda quum aliquot dies contriuiſſet Guliermus, agēdis maioribus baliftis, quibus tecta introrſus lapidum cumulis pro-

rueret, & è classe Otho & Locarnas ædificatis more
maritimarum triremiũ in summitate mali, amplio-
ribus caueis, atque inde scorpionum ingentium ve-
rutis, muri pinnas defensoribus nudarent: præsidii mi-
lites & periculo suo, & oppidanorũ lachrymis permoti,
ea conditione deditionem fecerunt, vt nisi triduo
opẽ ferret Turrianus, ipsi arcem atque oppidum re-
linquerent. Vixdum confectæ erant deditionis tabu-
læ, obsidẽsque recepti, quum Cassionus Ticino supera-
ro, quadrato peditum agmine & præmissis Germanis
aduẽtare nũtiatur. Tum verò impigrè aciem instruit
Guliermus, è classe promptissimi propugnatores ter-
restribus copiis se coniungunt, editiorem occupant
locum, frontẽmque maximè veterano ac armato mi-
lite firman. Sed Cassionus coniectura iudicans validi-
ores cohortes, equitũque turmas in fronte fuisse cõ-
stitutas, ex duabus Germanorum alis, alteram in dex-
tra coniunctam legioni consistere iubet, in qua Mu-
sca eius frater, & Andreas ac Hereccus patruels cura-
bant: alteram obliquo flexu in latus & terga hostium
ipse duxit. hæc in lixas ignobilẽsque manipulos inue-
cta, magnum tumultũ in tergo excitauit, adeò vt Ger-
mani cædendo sternẽdoq; obuios, in interiora castrorũ
penetrarint, coactũque sit Guliermus nondum
contracta in fronte pugna, equitatum suum conuer-
tere, opponerẽque Germanis, qui fœda strage cuncta
compleuerant. Sed dum Germanorum audacia repri-
mitur, præliũque atrox in medio miscetũr, tota a-
cies respectare, ac mox nutantibus vexillis circum-
agere sese trepidanter cœpit. Nõ defuit occasione Cas-
sionus, statimque iussit vt altera ala relicta legione in

frontē procurreret. ea vis irrumpentiū fuit, vt priusquam Turriani pedites appropinquarent, Guliermus ancipiti acie circumuentus funderetur, atque vniuersi terga darent. Ex fugientibus complures classis ap- pulsa litori peropportunè excepit, minorēque ob id cæde Turrianus victoria est potitus, quòd pedestres co- pia tardius appropinquantes, in vacua castra impetū fecerāt. Prædam autem, quæ non erat exigua, nobilitauit Guliermi tentorium Maurisiaco opere acu- ctum, cum instrumento militari admodū luculento, quo olim à focero Hispaniæ Rege donatus fuerat. At Guliermus perrumpens cum equitatu Ticinum iter intendit. Ortho & Simon diuersis itineribus cum reliquiis profligati exercitus, hic Comum, ille Nouariā se receperunt. Rebellarant (vt diximus) à Turrianis Comenses, capto Accursio Cutica Prætor, Simonēque recepto, neque tamē ad Patritios defecerant: me- dios enim se gerere, & neutris studere malebāt, quàm Turrianos iam planè victores, grauioribus iniuriis ac offensionibus aduersum se concitare. & magno- pere Turrianis fauebat Vitana factio, quæ iampridem Philippo opem ferente, Rusconam armis deuictam, principatu deiecerat. Vbi autem Simon aduenit, cō- cionari passim cœpit, Othonem & Patritios primori- bus ciuium enixè commendādo, vti indignè pulsos domo, proscriptosque, & crudelissimè à plebeis homi- nibus diuexatos. Quem (inquit) exitum consiliis no- stris expectamus, postquam defecimus? nisi vt insolē- tissimo tyranno seruiamus, & ab his trucidemur, qui maioribus nostris patria expulsi, tecta huius vrbis & mœnia in cineres redegerūt. Concordia nūc maximè

opus est, Ciues, vt libertatē cum dignitate tueamur. Otho supplex & Patritia gens orant, vt nostra ope in patriam reducantur: ad id vires abundē supersunt, vt omnia maturē atque feliciter confici posse speremus, dum Turrianus debellatum esse putat, & victoria sua, solutus metu, superbē lætatur. Erat Simon vehemēti eloquentia, & ea quidem authoritate ac opibus æquali, ipsēq; carceris calamitate clarior euaserat, cuius indignitas & cruciatus multorū animos ita permouerant, vt Turriani non mediocri inuidia deflagrarent. Eo modo Comenses tumultuario studio, & subita quadam acclamatione pro Othone Patritiisque decernūt. Sed ne statim per Decuriones decretū scriberetur, ambo vr̄bis Consules vehementer obstitere, Henricus scilicet Aduocatus, & Gaspar Ficanus Vitanæ princeps factionis. His sese opposuit Ioannes vr̄bis episcopus, qui Othonem studiosē admodum colebat, Patritiorūque exulū causam insigni pietate ardorēque suscipiendam arbitrabatur. Ita tumultu exorto, diuisus in duas factiones populus, arma corripuit: mediāq; in vr̄be atrociter est dimicatum. Lucterius Ruscā & Simon aduersarios è foro cum multis vulneribus, in Prætorianas ædes compulerunt: cōtinuatōq; certamine, Prætorio atque vr̄be, captis Cōsulibus, eiecerunt. Nec multo pōst constituta ad arbitrium Republica, & excisis Vitanorum turribus, Otho è Nouaria publicis literis est euocatus. Is primus dies Othoni è tantis calamitatibus feliciter illuxit. Nā inde postea (vti authores scribunt) Fortuna Turrianis nusquam arridens, eos è tanto fastigio continenter visa est detraxisse. Exceptus est Otho à Ioanne

Comenſi epiſcopo, ſingulari cum honore, priuatáque eius pecunia ad exornandas copias eſt adiutus . Cæterum Luſterius & Simon conquiſitis vndique equitibus , atque item ſagittariis & ſcutatis cohortibus è Verbano & Lario, Luganóque & Bilitona , armata etiam in primis Comenſium iuuentute, iuſtum propè exercitum coegere . Interea Otho exuléſque Patritii ad ſe Comum acciuère Ricardum Languſcum Laumelli comitem , virum bello acerrimum, & in Turrianos ex Gothofredi fratris nece vehementer cócitatum. Adduxerat is veteranam cataphraſtorum alam ex his qui ſub fratre meruerant, ſtatimque ei omnium copiarum imperium magno aſſenſu delatú eſt. His comparatis, Otho concionatus ad Coméſes, gratias cunctis eorú ordinibus humaniter egit, quòd liberali & peregregia voluntate defendédas ipſius iniurias opportunè ſuſcepiffent, militarémque operam promptiſſimis animis præſtarent aduerſus Turrianos impios execrabiléſque homines, ac ob id toties à ſúmis Pontificibus inferorum pœnis & cruciatibus deuotos: cuius ſtudii immortalis que beneficii memoriã nunquam eſſet obliuione deleturus. Ioannes vrbis epiſcopus ad hæc totius populi nomine reſpondit , ea mēte Comenſes eius optimæ cauſæ ſtudio adductos, ſumpſiſſe arma, vt proficiſcentem ad patriam ſacratámque ſedem ſuam eduſtis vexillis ſequerétur , fieréntq; eius victoriæ ſocii atque participes, quã dii iuſtitix defenſores, vltoréſque nefariæ tyránidis, aduerſus impios & periniquos homines pollicerentur. proinde lætiſſimo animo in hoſtes contenderet . Ipſos enim, ſi bellum extraheretur , ſocietatis initæ fidem
ac amici-

ac amicitiam constantissimè seruatu-
ros. Nec multo post Otho profectus, ad Liciniforum posuit castra.
Ea vrbs quondam insignis & nota Ptolemæi tempo-
ribus, in minores abiit pagos, dilapso, vti videre est,
Eupyli pisoso lacu, in cuius ripa peramœnæ fertili-
tatis Licinii forum adiacebat. Eius regionis tractum,
corrupto vocabulo Incinii Plebem vocant, asserunt-
que nonnulli ex vehementi terræmotu Eupylū, vti
cæco hiatu terræhaustum subsedisse, profundioribus-
que inæqualis alvei locis, reliquisse exiguos quin-
que lacus, è quibus Lamber amnis emittitur. Eius re-
gionis incolæ Othonianos lætis animis receperunt.
At Napus, vbi nuntiatum est Othonem à Comensi-
bus receptum, vehementique Simonis & Rusconio-
rum studio adiutum, instaurare bellum, dixisse fertur
ad cōuiuas superbo sæuoque ore, quum è mensa dis-
cederet, Paruo, vt arbitror, labore nostro, magnum
certè negotium agasombus nostris afferemus: sunt e-
nim nobis horum manibus, & exules & ipsi rebelles
infidique Comenses latronum more laqueis punien-
di. Atque ita properantius atque turbidius quàm so-
leret, veluti rapiente fato, in hostem porta Iouia co-
pias eduxit. Pridie enim Cassonum fatali errore præ-
miserat cū Germanis equitibus, qui Canturiū quin-
to ab vrbe Como lapide opportunum oppidum præ-
occuparet, ne eo ad excursiones faciendas hostis po-
tiretur, & inde ipse proximos Comensium agros eua-
staret. Posuere vitiferis in collibus urbem Caturiges,
antiquissimi populi, authore Strabone: sed ea demū
mutante cuncta æuo cōsenescens, in oppidum abiit.
Turrianorum hic erat ordo: Præcedebat Pontius

Amatus Prætor cum legione vrbana & mercenariis equitibus . Ipse Napus relicto ad vrbis custodiã Ol-drado Tangentio, insequētis anni Prætor designato, propinquos omnes amicósq; & familiares citato & disiuncto agmine secū trahebat. Eodem die quo Cas-fonus Canturium est profectus, Othoniani ad Caracã nobilem olim vrbem supra Lambrum deflexere . Ea Ptolemæo nota, hodie defectis vltimis literis , anti-quū nomen retinet. Quum ibi de inferendo bello à ducibus in consilio sententiæ dicerentur, è Decimo vico sacerdos quidã pernici equa deuectus, ad Otho-nem peruenit. Erat enim Decimi præclarū Othonis nomen: nam ab adolescentia sacris initiatus, summū in eo pago sacerdotium à Pontifice impetrarat. Vnde postea & in æde maxima Mediolani , & in diui Am-brosii templo canonicas dignitates fuerat consequu-tus. Is sacerdos singulari vsus officio, Othoni nunti-avit Mediolanensium copias cum Prætor, ipsósq; Turrianos principes sub occasum solis Decimū per-uenisse : cuncta ibi militari strepitu compleri, & tu-multuosius ac acerbius quàm pro sociorum consue-tudine, milites tecta, cubilia, stabula, pulsatis hospiti-bus eiectisque iumentis, occupare, nec adesse Germa-nos qui pridie ad Canturium præcessissent: putare se Turrianos ea nocte posse deleri, si improuisus confe-cto per noctem itinere, dispersos somnóque sopitos adoriretur . Hoc nuntio maximè lætatus Ortho, Dii (inquit) qui à Decimo dignitatis initia præbuerunt, nō inani procul dubio loci omine, promissam nobis de hostibus victoriam dabunt. Atque ita tota re ad consilium delata, singulari omnium alacritate decer-

nitur, nō prætēmittēdā rei bene gerēdæ occasionē,
& eo quidē ardentius & audētius, quòd dudū per ex-
ploratores de Cassoni consilio ac itinere certius co-
gnouerant. Nihil enim æquē metuebāt, quàm aper-
to in campo manus conferere cum Germanis equi-
tibus, quorum vim atque impetum, duce præsertim
Cassono, iā tribus fusi præliis ferre nequiuissent. O-
tho vt à cædibus impollutas seruaret manus, Ricar-
do Langusco copiarum imperium dedit, superindu-
itque sibi linream stolum, sacerdotali habitu multis
striatam rugis, præferrique sibi iussit argenteam cru-
cem, veluti pacato itinere sacri imperii sui sedem adi-
turus. Magno demū silentio de secunda vigilia Ricar-
dus castra mouit, tribusque ferme horis ad Sereniū
vicum est peruentum. Inde præmissi speculatum ex-
pediti equites ducibus agricolis, non multo post re-
nuntiauerē apud hostes, vt in ipso cōticinio accidit,
cuncta quies, nocturnique silentii plena: conspici
tantum semiextinctorum ignium fulgorem, nec ex-
audiri castrorum fremitum: ita vt nec ad ipsos pagi-
aditus frequentium vigilū stationes esse iudicarent.
His diligenter exploratis, & instructis ordinibus, pri-
usquam dilucesceret, in conspectū oppidi se dedēre,
oppresserēque aliquos excubantiū: nam sine facibus
iter & silenti quidem luna cōfecerant, ne ab alta sa-
cræ Turris specula, patētibus in campis vaga lumina
cernerentur. Eo inopinato hostium aduentu exter-
ritus Napus, vix spatium habuit ad induēda arma: tu-
barum tamen clangore & pulsu tympanorum cuncti
excitantur. Pontius Prætor legionem semiinstructā
in apertiore locū educit: equites aggregantur: ma-

gnis clamoribus pugna cōmittitur. Pugnat in hac parte Languscius admirabili virtute: interfectoque Pōtio Pratore, stratísque vexillis, legionem cum multa cæde pepulerat, quū altero egressu & angustiore quidē via prouectus in aciem Napus, irrumpētibus Comēsis occurrat: ita ut eum Fortuna Simoni infensissimo hosti obicere videretur. Eo in loco summa contentione aliquandiu dimicatum, quum Turriani procures in prima acie, de imperio, de vita fortunísque omnibus dimicarent: ex aduerso autem Simon & Lucērius Rusca incitati efferatíque diuturno inimicæ gentis odio, in aduersos vesano impetu deferretur. Inalbescente iam cælo Andreocius Turrianus interficitur: Franciscus qui hosti equi frenum cōprehendere auso, dextram ingenti gladio detruncat, multosque huc & illuc concitato equo vulnerat, cōiecta in inguen cuspide cōfoditur. Napus ipse equo deturbatus, quū in purpurea trabea, cœnoso in loco volutaretur, à Ruscono milite capitur, seruatúrque ægrè ab irati Langusci gladio, deprecante plurimum Othone, & trepidū perhumano sermone cōsolante. Capiuntur quoque in ea aduersi prælii fuga, summæ spei adolescentes, Conradus cognomento Musca & Guido, Turriani: hic, Frācisco, ille Napo genitus erat: quibus aliquot post annos carcere eductis, paterni imperii decus Fortuna restituit. Itēmq; Hereccus superioris Pagani ex Hermano pronepos, Lombardúsque eius patruus, & Cauerna pater Pagani iunioris Patriarchæ Aquileiensis, & Napi germanus frater. Hos omnes Simon atque Lucērius, tanquam peculiari ipsorū sorte, Comensiumque militum felici virtute

superatos & captos , Comum deducendos curauere,
vt in Baradelli arce custodirentur. Ea est edito in mō
te, excelsa turre insignis, à Luithprando Longobar-
dorum Rege ante octingentos annos ædificata, vt la
tè speculam in subiectos cāpos ad tutelam vrbis præ-
beret. Ferunt Simonem , quòd eius animi ferociam
victoria mitigasset, non aliter insultasse Napo, quàm
vt diceret, Non reposcam à te sanguiné & opes, Na-
pe, postquam dii me voti compotem fecerunt, sed æ-
quo iure pœnam talionis : experieris enim tantum,
quale cruciatus & contumeliæ sit genus, in cauea
ferarū more custodiri : & vir certè sapiens & egregiè
fortis inter paucos numeraberis, si ea quæ ego diu mi
ser & non semper infelix tuli , pari patientia feres.
Napus constanti animo fabrefactam cancellatis tra-
bibus caueam intrans , nihil pro se , sed tantum pro
Guidone & Musca deprecari, se meritas luere pœnas
sinerent : eos verò qui vitæ innocentia nihil durius
mererentur, humaniter custodirent. Non caruit scri-
bendi legēdique solatio Napus: cæterum adeò acer-
bè custoditus est, vt ei neque cultelli , neque forfices
concederentur , quibus sibi mortem consciscere pos-
set . vnde illi ad deformitatem prælōgi vngues, pro-
missaque cæsaries, & illuue turpis barba prouenerat.
Reliqui, & ante alios Musca & Guido decori iuuenes,
cum Lucterii viri pernobilis humanitate, tum pacati-
iam Simonis indulgētia, liberalius asseruati. Otho
memorabili potitus victoria, ante omnia apud duces
militesque grauiter ac humaniter egit, vt moderatè
victoria vterentur, cædi vindictæque finem impone-
rent, spoliis contenti essent, captiuosque dimitterēt.

Agēdas enim diis immortalibus gratias , quòd toties bello profligati, ac omnibus exilii, fugæ, ac egestatis oppressi malis, hostes septies acie victores, tantisque subnixos opibus, ad internicionem eorum nominis, vnius horæ momento debellassent. Remisere impetum Patritii, condideréque extemplò gladios. Commouerat enim generosos animos Francisci cadauer, lutulento in solo scædè proculcatum: cuius etiam caput gregarius miles ob fratris necem decisum trunco, hastæque præfixum, victoribus pariter & captiuis ostentabat . Fuerat enim Franciscus Napo fratre sæuior & asperior, vtpote qui nutantem in consilio Napum ad sumendum de captiuis, Theobaldóque præfertim supplicium, vehementibus literis impulisset, sempérq; acerbissimè grassatus in nobiles ciues , plebem satis supérque sua temeritate concitatam, ad audenda facinora intemperáter accendisset. Tum verò Oldradus Prætor, clade Mediolani nuntiata, aduocare in consilium ciues, plebem ad arma vocare . At ciuium optimus quisque parum ad eius imperia cōmoueri: de pace & cōcordia plurimum loqui: in virtute pietatēque Othonis Antistitis summā spem reponere : propterea sanandæ ciuitatis & parandæ quietis occasionem diuinitus oblatam arbitrari, postquā vniuersi ferè Proceres Turriani, qui renouare bellum possent, aut in acie essent cæsi, aut in fuga capti, ad manus hostium peruenissent. Quibus rebus Oldradus valde cōterritus, ac sibi admodum timens, in Prætorium se recepit. Interim Cassonus de aduerso prælio certior factus, è Canturio Mediolanum peruenit, sperans aut patrem, aut patruū, aut certè reliquos fa-

miliæ principes ex fuga in urbem se recepisse . Sed ibi de suorum calamitate certior factus , non deferit sese: & quum non statim admitteretur, refractis portis, introductoque armato agmine, in forum contendit. In eo tumultu suburbani incolæ Comēsis portæ, postremos ex Cassonianis equitibus inuaserunt: ex his multi vulnerati, exutique armis & equis in diuersa diffugerunt. Porro Cassonius urbem percurrens, & veteres amicos plebēque præsertim ad arma euocans, & crebrò libertatē se aduersus veteres tyrannos defensorū repromittens, quum nemo cōmoueretur, desperatis rebus, Romana porta se proripuit: adeo enim ex euentu eius pugnæ apud omnes populi classes, veteris studii & fauoris ardor territis mentibus exciderat, ut nemo vel egregiè factiosus in medium prodiret, qui elato vexillo Turriani imperii nomē se defensorum profiteretur . Hinc videre licuit, quantam rerū animorūque mutationē aduersæ pugnæ casus attulerit, adeo ut facile iudicari possit, in toto tuendi principatus negotio, nihil omnino esse populari præsidio incertius ac inanius . Cassonius continenti cursu Laudem Pompeiam peruenit, & quum ibi minimè reciperetur , Cremonā, atque inde Parmam ad veteres amicos confugit. Eodem die Mediolanenses ad Othonem legatos miserunt, qui omnia amica paratāque ingressuro urbē pollicerentur. Ita haud multo post insigni pompa in speciem triumphi Mediolani receptus, cunctos qui aduersarū partium fuerāt, metu liberauit, habuitque orationē ciuili clementia & Christiana pietate plenissimam: pacatisq; omnium animis, Respublica ad eius nutū constituta est. Creā-

tur quoque Prætor Ricardus Languscius, & Magister equitum Simon Locarnas, quorum illustri virtute se victoria potitū Otho gratissimo animo prædicabat. Dedicavit subinde arā in tēplo maximo diuæ Agneti, quam in prælio vouerat, addiditque agros in alimēta sacerdotum, qui quotannis eius diei memoriā celebrarent: idque adhuc singulis in vrbibus Mediolanensi imperio contributis, Prætores Decurionesque ad tubarum cantum instauratis sacris, religiosè repetere post ducentos & sexaginta annos videmus. Pugnatum est duodecimo Calēdas Februarii, anno à natiuitate CHRISTI millesimo & ducētesimo septuagesimo septimo. Eius verò summæ victoriæ historiā Otho pingendam curauit in Angleriana arce, regio sumptu ab se ædificata: extantque adhuc in maximo testudinatōque conclauī, incorruptæ præliorum cum veris Ducum vultibus imagines, Latinis elogiis passim singula rerum argumenta indicantibus. Quamquam Musca Turrianus demum victor, recenti calce maculare potius quàm obliterare eius infaustæ historiæ memoriā contenderit. Auxit eius diei lætitiā Bonacosa Burræ partus: ea enim nocte qua ad Decimum pugnatum fuerat, Magno Matthæo filiū peperit, cui ob galli cantum Galeacio nomen inditū ferunt. Hic est ille qui postea omnes eius seculi principes & Duces magnitudine animi, liberalitate ac imperatoria laude superauit. His confectis rebus Otho ad expugnandam Montis orphani arcem, copias misit, in quam Turrianorum reliquiæ confugerant: vexabantque inde diurnis nocturnisque decursionibus, sociorum agros. Ea arx ad tertium à Como lapidem

imposita est monti , quì ob id orphanus appellatur, quòd vndiq; discretus ac abiunctus à cæteris, ab ima planitie molli fastigio in nemorosam cautium metam assurgit , insidetque viæ militari ad Coxia torretis vallem, qua iter est ad Liciniforum. Hæc quum machinis capi nō posset, operibus circunvallata, sexto mēse fame domita est . Desæuiit in muros Otho, sed nō planè totam diruit, ita vt Guido è carcere elapsus, rerumque potitus, eam post viginti annos facile restituerit. Euerfa Montis orphaniarce, Turriani finibus excessere, & veteres eorum cliētes, quum Othonis clemētiæ salutē minimè cōmittendam iudicaret, in Cremonēsi Parmēsiq; agro, & in Venetia ad Aquileiam familiæ procures aggregabantur. Tum verò Otho à belli studiis ad pacis ciuiliq; administrationis munia conuersus, ciues de se bene meritos locupletare: omnibus iustitiæ ac humanitatis officiis nouas amicitias parare: procurare res diuinas: singularique moderatione Principis simul atque pastoris officia implere . Quum in his rebus esset occupatus , renatum est repente bellum, initio à Laudēsis exort. Nam Othone mirum in modum Vistarinis fauēte, qui (vti diximus) principatu pulsus redierant, æmuli eorum quum neminem ciuem dominatu potiri paterentur , ad se Cassonum & Gothofredum, atque itē Raimundum ab Aquileia cum magnis copiis acciuerunt, indeque auxiliis Cremonensium & Parmensium adaucti , in agros Mediolanensium sese effuderunt . Cassonus multis expugnatis direptisque oppidis , Tritio & demum Vaprio in ripa Abduæ occupato, Lambrum traiecit, confixitque collatis signis cū

Mediolanenſi legione & vrbano equitatu , qui cum Carroccio temerè vſque ad ſanctum Donatum Romana porta proceſſerāt. In hac pugna Caſſonus, paucis caſis, ſupra viginti ſeptem ſpectata nobilitatis cēturiones cepit, & in his Mutium Soreſinam, Gaſparē Vicecomitem, & Antifoſſam Vercellinum, & præter hos magnum numerum peditum & equitum. Inuenio apud quosdam authores, Othonem cum expedita manu ad Caſſianum vſque proceſſiſſe in ripa Abduæ, vt primis hoſtium incurſibus occurreret: maiorēque conſpecto hoſtium exercitu, refugiſſe ad Gorgoncio-læ vicum, ſuperuentūque hoſtium non aliter ſeruatū quàm munitione ſacræ turris, in quam nemini cognitus aſcenderat. At Caſſonus eius pugnae ſucceſſu elatus, per ſuburbana ad Ticinenſem portā adequitauit, terrorēque oſtentatis copiis ad foſſas vndique circuntulit. Tum verò Otho in graui periculo mira vſus conſtantia, fidis cohortibus portas firmare, Prætorem in foro cum ſignis militaribus excubare, ſuſpectos ciues apud ſe habere, eoque vultu cuncta adminiſtrare, vt in multa diſſimulatione pauoris, excellens fortitudo & prouidentia ſingularis eminere videretur. Nec multo poſt Caſſonus, nemine ex veteribus amicis , vti ſperauerat , ad arma concurrente, retrò vertit agmen, tranſgreſſūſque Abduam, ad oppugnandum Bregnanum cōtendit. Diſceſſu acerrimi hoſtis Otho recreatus, nihil potius & expeditius exiſtimauit, quàm è Monteferrato Guliermum veterem ſocium & militari laude florētem euocare : quo duce vim imminentis hoſtis propulſaret , & inſigni apparatu, conatūque egregio bellum conficeret. Nec

multo pòst Guliermus accepta ingenti pecunia, Mediolanum venit, statimque liberali stipendio ad quinque annos, Mediolanensium Othonianarumque parrium, aduersus Turrianos eorumque socios imperator deligitur. Nec mora cum eo Prætores (duo enim tunc erant) Antonius Languscus Ticinensis, & Lucetius Rufca Comensis, exercitum instruunt, Carrocium educunt. Coarctarat siquidem Otho Præturae tempus, ut pluribus honorem impartiretur, eoque beneficio plures ciuitates atque familias sibi conciliaret: nam qui annuus fuerat magistratus, semestris effectus est, ea lege, ut qui designatus esset Prætor, dignitatis insignibus uteretur: sed exclusus urbana iurisdictione, bello tantum collegæ operam nauaret. Cæterum promotis castris, ad Vaprium recto itinere est peruentum. habebat enim id oppidum cum arce traiciendi fluminis opportunitatem. Itaque arx magnis utrinque viribus oppugnata defensaque est, bellumque protractum, ita ut nihil præter vastationem agrorum, incendiisque villarum memorabile gereretur. Verum Guliermus noui consilii cogitationem suscepit, ut resecto ad Tricium ponte, ultra Abduam bellum transferret. Erat in castris Otho, & ab alia parte Raimundus Turrianus: ab his uti decuit à sacris viris, Bergomates legati impulsæ ab optimis utriusque partis ciuibus, impetrarunt ut de pace loqueretur: eoque res interpositis aliquot dierum induciis deducta est, ut deposito metu, singulari familiaritate utrinque milites amicos & propinquos conuenirent, adeo ut vna castra ex duobus facta viderentur. Sed quum à multis ex illustri ordine Mediolanensium Turrianos

principes salutari, studiosiusque complecti Guliermus conspiceret, inuectus equo in commeantium turbam, ferrea claua minabundus, colloquia militum diremit. Paulo post tamen Raimundus Cassonus & Gothofredus Melenianum venere. Affuitque ad conditum Guliermus cum Othonianis, in quibus erat Conradus Castellionus iureconsultus insignis: breuique, disceptatore & arbitro Guliermo, pax his conditionibus dicta confectaue est: scilicet ut in summa, Bipriana & Vapriana arces ipsi Conrado & mercatorum collegio custodiendae traderentur: agros porro suos, paternasque possessiones, castella, domos Turriani recuperarent; loca tamen munita, his ciuibus qui neque harum neque illarum partium censerentur, custodienda relinquerent: potestasque his esset uti luberet, habitare in agro Mediolanensi, & vtrinque captiui sine pretio dimitterentur. Tabulis rite confectis Turriani captiuos Guliermo ea conditione tradiderunt, ut non prius soluerentur, quam hi qui in Baradelli arce erant, dimissi forent. Id vero facturos Comenses Lucterius & Simon pernegabant, qui iure belli captos peculiaris:que hostes suos, ad alienum nutum & commodum minimè dimissuri viderentur. Nihilofecius Guliermus, quanquam id à Comensibus quod Turriani petebant, non impetraret, Mediolanenses captiuos omnes dimisit. Nec Otho cæteris pacis conditionibus diu stetit, & sua sponte & impulsu clarissimorum ciuium, qui priuato quodam inito fœdere, aduersus Turrianos conspirarant. In his fuere Vicecomites fermè omnes, Soresinæ, Mandellii, Pusterulæ, atque item Cribelli. Ita Turrianis neque redditæ res, neque restituti

agri, neque concessa patria, neque captiui è Baradello custodia liberati sunt: magna quidem cum Othonis inuidia, qui securitatem imperii fide & iureiurando potiozem habuisse dicebatur. Prouidebat enim amicos clientésque suos, quibus Turrianorum bona dono data fuerant, ex lege & conditione pacis, omnibus victoriæ præmiis ad contumeliam spoliari: quæ res ad conturbandas multorum fortunas, abalienandósque animos, manifestè pertineret. Igitur Turriani à Guliermo Othonéque decepti, eo cum dolore animi latè finibus excesserunt, vt iniuriam violatæ pacis ad ciuitates passim regulósque deferrent: ab his opè implorarent: socia & mercenaria arma pararent, quibus acceptas iniurias vlcisci, & patriam repetere possent.

Sub id tempus in Baradello moritur Napus, fœda illuue, & enatis subinde pediculis consumptus. Fuerat in eo squalore & vitæ tædio annum vnum, menses septem, & dies viginti tres. Corius & Merula raptatum pedibus, & in sylua iumentum more sepultum tradút. Sed nos Tristano Calcho potius assentimur, qui Comensem episcopum agenti animam astitisse scribit: collatísque Christiano more sacramentis defunctum, in ædícula Diui Nicolai piè atque honestè tumulasse. Eundem vitæ exitum tulerunt Lombardus & Cauerna biennio pòst, ex morbo ægritudinèque animi Napú sequuti. Interea Raimundus ex Venetia, Foroiulio atque Histria, & ex Carnis semíque Illyricis gentibus, adduo milia equitum, & bis totidem peditú, sacerdotii opibus armavit. Quibus Calfonus veteres Germanos, & Parmensium Cremonensiumque & Laudensiú auxilia adiunxit. Accessere etiá

plerique Mediolanensium, qui Othoni principatum inuidebant, ægerrimèque ferebant Turrianorum iniuriam, & communem patriam fructu pacis & otii fraudatam querebãtur. Propterea sponte in exilium abierant, & Turrianorum signa sequuti, quantis maxime artibus poterant, per affines & propinquos in Republica, Othonis auctoritatem conuellebant. At Otho in eam curam experrectus, ex fidissimo & fortissimo genere militum exercitum parare: à fociis ciuitatibus auxilia accire: & veluti in supremo conatu, supremàque spe conficiendi belli, omnem armorum apparatus, ac ingentem denique pecuniam proferre. Cunctabatur autem Guliermus prauis ac insidiosis artibus, nec adduci poterat, vt rebus celeriter administratis, in hostes copias educeret: vtpote qui pericula adaugeri, confirmari hostium vires, terreri que magis ac magis Othonem magnopere cupiebat, vt operam suam ampliore pretio periculi necessitate circunuētis venditaret. Erat enim Guliermus animo ingenti, & in omni belli munere prorsus intrepido, sed auri ac imperii fœda cupiditate maxime corrupto. Adduxerat enim Mediolanum superiore anno Beatricè vxorem, quæ mirifico apparatu ac insigni liberalitate suscepta, ornatàque regalibus donis ab Othone, ab ipsiisque Decurionibus, & demum introducta in Nobiliú domos, admirari lautitiam, magnitudinem atq; opulentiam vrbis, inuiderèque fortunæ Othonis, & demum Iberica cupiditate, id imperium affectare cœpit. Hæc quum impensè laudaret apud virum, Quintu (inquit) si planè vir esse velis, hac vrbe potiri posse non speras? Pater certè meus tibi nō deerit, si pro te potius quàm

pro multis imperitis , belli peritissimus pugnare decreueris. In hanc spem Guliermus ab inani & cæca, ut plerunque accidit, ambitione facile prolapsus, in Hispaniam enauigarat: vbi cōmunicatis cum rege consiliis, quum voti cupiditatisque suæ fortunam tentare decreuisset, galeatos amplius trecentos equites, & leuem armaturam equitum & peditum in naues sustulit, & in Italiam est reuersus. His de causis Otho profunda prudentia & solerti ingenio probè agnoscens, quantis animi recessibus Guliermi consilia cōderentur, nihil antiquius atque validius habuit, quàm parum synceri ducis animum per amplis pecuniæ muneribus expugnare: & Matthæus Vicecomes iam planè bello & pace spectatis operibus magnus, dies mora extrahētem iocabundus incitabat. An (inquit) Gulierme, illā vim bellici vigoris, qua vna laude maxime flores, hac infami cūctatione amittes? ut nos tecū militaris nominis dignitate spoliemur? Conuenere iam vndique auxilia, tantæque nobis adsunt copiæ, ut hoc tempus quod tibi segniter deperit, morari de hoste victoriam videatur. Aduenerant enim Simon Aduocatus à Vercellis, à Nouaria Guliermus Brusatus, Antonius Languscus à Ticino, & Lucterius Rūsca, Simónque Locarnas è Como, qui suarum ciuitatum magni roboris auxilia contulerant. Itaque Guliermus compressa ægritudine animi, uti non minus accepto auro quàm pudore deuictus, Carrocciū eduxit, & ad Vaprium, vbi hostes cōstitierant, contendit. Fuere in eius exercitu, uti aliqui authores scribunt, ad triginta milia peditum, & sex milia equitū, in queis supra duo milia cataphractorum equitum censeban-

tur. Inuasit Cassionum insolitus pauor tanto conspecto exercitu, ita vt in eo semper antea intrepido pugnacique, expediendi consilii vim omnem excuteret. Non putarat enim Mediolanenses publica Carroccii signa aduersum se adeò celeriter educuros, remque sibi tantum fore cum Guliermo Othonianisq; clientibus, bona victoriæ spe plenus existimabat. Appropinquante itaque hoste, in id consilii discrimen erat deductus, vt si vltra amnem se recipere, exercitumq; seruare vellet, id nedum commodè, sed nec sine ingenti perturbatione, summòque periculo facere posset. Relinquebatur vt audacter irrumpendo, iniqui certaminis aleam subiret, aut se ad oppidum circunvallari atque obsideri pateretur. Quod quum indecorum ac miserum fore iudicaret, vt dignum erat fortissimo Duce, & toties victore, instructa acie conflictit, ediditque supremo virtutis conatu egregium facinus. Nam quum vndique circunuenta acie, à tanta hostium multitudine cæderetur, Germanos equites cohortatus vt honesta nec inulta morte concideret, conglobato cuneo, ad Guliermi vexillum prostratis Hispanis penetrauit: occisòque signifero, illud arripiens discerpsit, atque ibi demum interclusus à legione interfectusque est. Tum verò Turriana acies vndique pulsa trucidatàque ad flumen se conuertit: ibi quum plerique natando metu mortis, mortem non timerent, magna ex parte summersa est. Periit & invado Gothofredus Turrianus Cauernæ filius, deletaque sunt penitus Raimúdi auxilia: is enim Laudi Pópeix substiterat. Cremonensium verò & Laudensium Duces capti. Pugnatum est ad Vaprium septimo Calendas

lendas Iunias, anno quarto ab Decumana victoria, quæ sicuti Principatum Othoni dederat, ita hæc eum sublato vndique metu confirmavit. Honestatus est Cassonus sepulchro non ignobili, quod adhuc extra Vaprium in ædícula conspicitur: retinétque adhuc proximus ager eius prælii memoriam, quum ab incolis Turrianæ cladis nomine vocitetur. Nec multo post Laudensibus bellum indictum, depopulatusque est eorum agros Guliermus tanta acerbitate, ut Laudenses villarum castellorumque vastatione perdomiti, de pace legatos ad Othonem miserint. Inde Guliermus in Cremonenses duxit, multisque detrimentis illatis, bellum aliquandiu est productum. Nam Placentini, Parmenses, Mantuani, Regienses Cremonensibus opem attulerant. Ad extremum inter eos inita pax, & in centum annos proclamata, ea conditione ut captiui vtrinque dimitterentur, & Turriani, eorumque ex professo fautores his urbibus exularét. Interea Comenses Guliermum in decem annos Imperatorem suum declararunt, concessaque est ei suprema potestas condendi atque antiquandi municipales leges. Sed id vnum omnino est cautum, ut de captiuis Turrianis, qui in Baradelli arce erant, ius omne Comensi populo relinqueretur. Atque ita à Comensibus liberaliter susceptus, iuravit se populi Rusconarumque partium iussu, aduersus eorum hostes, ut res posceret, bellum egregia fide gesturum. Inde frequenti comitatu Mediolanum rediens, uti tot rerum secundo successu elatus, ad insana consilia reuerti, secreto hostilia moliri, & cogitare demum cœpit, quibusnam artibus Othonis existimationem cō-

E.i.

uellere, circumuenire hominem iam planè senem , & deniq; vrbis imperium inuadere posset. Ipse primùm ingenio procaci, auido, inexplibili, Reipublicæ accumulatis tot sumptibus, grauis & inuisus esse cœperat; quum sibi arroganter adscriberet recentis prælii victoriam, & Othoni & ciuibus pacis beneficium obiectaret. Ob id inflatus atque superbior quàm antea sese gerebat, ita vt non omnino dissimulâter ad principatum aspirare videretur. Ante omnia Bosiû Doariam veterem aduersæ factionis ducem , Cremonensiumque tyrânnum, in cuius tabernaculo Actiolinum expirasse docuimus, Soncino in oppido Othone frustra reclamante constituit: utque familiam illustrem ac opulentam imperii vtique æmulam Othoni opponeret, Soresinas incitauit vt sese efferrent, & his ciuibus æquarentur, qui nobilitate pares, nec omnino virtute & diuitiis superiores, libertatē opprimere viderentur. Postremò postulauit vt Ioanni Pogio, ipsius familiari, Prætura cōferretur. inde enim sibi gradum facere ad dominatum maturabat . Itaque Pogio Prætoris statim duæ sunt exortæ factiones: magna pars ciuiû Othoni fauebat: in altera cōspiciebantur Guliermus ipse & Pogius Prætor, atq; itē Soresina familia: & quanquā occultè Castellioni duce Guidone, cuius opera per id tempus auro corrupti custodes è carcere Baradellæ arcis Guidonē Turrianū eduxerant, Musca & Hereccus eripi nequiuerent. Ea res Othonem grauissimè pupugit, tuleréque id iniquo animo Comenses, qui à Mediolanensibus capitalem iniuriam ingratè sibi fieri querebantur. In id graue salutis ac imperii discrimen intestini hostis perfidia coniectus Otho,

diffimulatione in-præsens opus esse existimabat, adeò vt cuncta iniqua & immoderata petenti, perblando & familiari ore condonaret. Cæterùm intensissimè vigilabat, vt consilia & progressus eius notaret, multaque pollicendo amicos hosti detraheret, & sese à repentina vi domestici hostis tueretur. Interim Guliermus domestico bello in Montemferratum reuocatus, Vercellas proficiscitur. Ita celeriter adhibitis in consilium amicorum fidelissimis, non deest occasioni Otho : quid faciendum sit Matthæum admonet, correptisque armis ipse equo prouectus, ad Prætorianas ædes contendit : Pogius domo magistratûque & vrbe excedere cogitur. Creatur nouus Prætor Vbertus è Beccaria familia, siue (vt ait Merula) Iacobus Sûmaripa Laudensis, in reliquos scilicet menses, vt coniectari lubet. Ita breui in tutiorè statum restituta Republica, & depulso omni metu, Iacobus & Carolus Soresinæ in exilium aguntur. Nónnulli porrò ex Terzaghis & Balbis qui cum Guliermo consilia miscuerant, extra decimum lapidem relegantur: & Soresinarum domus, quam illi ex ruinis Turrianarum ædium condiderant, incurfu plebis solo æquatur. His confectis rebus Otho, vt sese aduersus vim acerrimi & potentis hostis confirmaret, in Germaniam ad Rodolphum Cæsarem legatos cum muneribus misit, obtulitque ei amicitiam, liberalémque operam venturo in Italiam ad recipiendam Romani imperii coronâ. Cæsar tametsi Turrianis antea fauerat, ex vsu tamen rerum suarum, cum Othone certo amicitix fœdere coniungi maluit, quàm profligatarum partium, quarum Principes cæsi captiq; essent, inane nomen tueri.

Itaque Othonem, trásmiffis more Cæfarum ampliffimis literis , in clientelam fouendum tuendúmque recepit, miffitque ei Germanos equites, qui in fpeciem Prætorianæ alæ corporis custodiæ adeffent . His de caufis Guliermus bellum quod parabat, facilè auertit in Derthonenfes & Alexandrinos . Sed non multo poft Turriani in fperem renouandi belli , repetendáq; patriæ sunt erecti , initio à Comenfibus exorto : qui quum veteres & laxiores agri terminos fibi reddi, vti antea ex auorum memoria poffediffent , à Mediolanenfibz poftularent , & ab his nequaquam pro iure fœderis & amicitia benignè & liberaliter responderetur, armata iuuentute agros Leucenfium & Cliuentenfium expugnatis caftellis occuparunt , finésque eos protulerunt victricibus armis, vti ex iure & æquo antea petierant. At Mediolani quum hæc effent nuntiata, Senatus Comenfes arroganter ac hoftiliter feciffe iudicauit. Ita in eos numerofus exercitus eft educus, cui præfuit Matthæus Magnus . Ab eo Comenfes fuperati & caftreis exuti funt , multisque cæfis & pluribus captis, onufti Comenfium præda, Mediolanenfes domum redierunt. Hanc cladem grauiffimè tulit Comenfis, quòd in fe vicinum & focium , atrocius quàm in barbarum hoftem Mediolanenfes gladium exercuiffent : Ifq; potiffimum & dux & author cladis extitiffet, qui paulo antè ciuitatis ipforum Prætor & imperator fuiffet : cuius recentis beneficii memoriam, vti fuperbus & fauus amiiffè videretur. Itaque in eo dolore grauius decernitur : aduerfus enim Vicecomites repente coniurant : vinculis exoluunt Mufcam & Hereccum Turrianos: eos Prætura digni-

tate exornant: pecunia armisque instruunt, & bellum vehementibus animis in Matthæum ac Othoné parant. Ad id etiam ipse Guliermus, eo Comensium decreto magnopere lætatus, opes atque operam pollicebatur: cuius viri vim, tanquam pugnacis & ab recenti iniuria concitati, graue & valde periculofam Othoni futuram intelligebant. Eo modo Turriani iuuenes peracerbo carcere post septimum annum & mensem vndecimum educti, acre bellum, & tum Othoni, & Matthæo demum, eo pulso & in exilium acto, variis successibus intulerunt. Sed quoniam ductu Magni Matthæi hæc gesta sunt, in eius vita aptius ac illustrius perscribentur. Iam enim in eum ab eximia virtute & rebus feliciter bello gestis, præclaris ducibus parem, Otho senex omnia humana iura contulerat, adeo ut vtrūque magistratum vnus occuparet & impleret. Gerebat enim bellum uti Dux & equitum Magister, quum opus foret, & è Tribunali Prætoris patrietissimè ius dicebat: scilicet ut ipse omnium litium disceptator & iudex ex arbitrio iudicaret, & omnis sub inde prouocatio tolleretur, graui ciuium incommodo ad ferendas lites excogitata. Sed mirum in modum eius nomen atque potentiam adauxit Guliermi inexpectata calamitas, qui Turrianis & Comensibus opportunè coniunctis, iam Othoni graue bellum intulerat, atque id tum vehementiore studio reparaturus esse videbatur. Nam & Guido Castellionus Turrianis adhæserat, vir inter primores consilio, clientelis atque opibus insignis: erat enim Guidonis Turriani qui è Baradello effugerat, auunculus. Igitur Guliermus quum nefario scelere Derthonensem Episcopum necasset,

in manus Alexandrinorum ex insidiis captus deuenit, apud quos ferrata in cauea atrocibus corporis atque animi tormentis excruciatu interiiit. Gratias igitur Otho diis immortalibus agens, quòd se votorum omnium compotem fecissent, vti iustam ab omni labore vacationem nactus, apud Claræ vallis cœnobium sacrata quiete fruebatur, apprimè confusus præcellenti prudentia virtutèq; Matthæi Magni. Hūc enim ipse à tenera ætate seuerè & diligenter educarat, institueratq; his moribus quibus in omni bellica vel ciuili actione ad certam laudem semper illustis, tanto imperio dignus esse videretur. Magnitudine quippe animi, patientia, humanitate, religionèque & domestico splendore cunctos anteibat: nemo ei corporis ac ingenii vigore par erat: altitudine verò consilii, facundia, & oris atque habitus dignitate, antiquis heroibus æquabatur. Nec eo quisquam prole felicior fuit. in quinque enim eius filiis Otho ipse peracri iudicio, miram certamque indolem ad propagandum imperium quasi diuinans prouidebat. Et iam ex his Galeacius, & Marcus cui Balatroni cognomen fuit, ad militarem ætatem peruenerant: & in Ioanne atq; Luchino, optimorum Principum indoles elucebat. Postremus Matthæi liberorum Stephanus fuit, cæteris prole quàm vita felicior, quum ad hunc filii nepotèsque, & qui nouissimè imperarunt pronepotes, recta serie respiciant. Eo modo quum ad Claram vallem amœnissimis in hortis Otho tuendæ valetudini operam daret, frequentique comitatu insignium philosophorum sacratorumque virorum oblectaretur, sæpe de diuinis humanisque rebus iucundissimè

disputans, senio potius quàm morbo confectus, è vita discessit, Augusto mense eius anni qui fuit à partu Deiparæ Virginis nonagesimus quintus supra mille & ducentos. Impleuerat septimum & octogesimum annum, nullis paulo molestioribus morbis obnoxius. Ita vt mihi procul dubio omnium Principum longè felicissimus decessisse videatur. Vsq; eò siquidem, paucis concesso Parcarū munere, vixit summa gloria plenus, vt, quod ambitiosa cupidâq; mortalitas maximè optat, posteritati suæ lætissimus interfuisse videatur.

*Hoc epitaphium marmoreo eius sepulchro insculptum,
ante sacrarium Templi maximi legitur.*

Inclytus ille pater patriæ, lux, gloria patrum,
Fulgor iustitiæ, fidei basis, arca sophiæ,
Largitor veniæ, portus pietatis egenis,
Intrepidus pastor, quem moles nulla laborum
Ardua deuicit, populo latura quietem,
Ille pius princeps, & præsul amabilis, in quem
Altus virtutum splendor conuenerat omnis,
Quo Mediolanum radiabat lampade tanta,
Totâque fulgebat regio: nunc pallet adempto.
Clara Vicecomitum proles, venerabilis Otho,
Oh dolor, oh vulnus, cinis est hoc marmore factus.
CHRISTE pater vitæ requiescat spiritus in te.
Annis vndenis, ter senis térque diebus
Præfuit Ecclesiæ pastor bonus Ambrosianæ,
Mille ducenteno, quinto, nouièsque deceno
Quarto hic Augusti bis liquit gaudia mundi.

Imago Matthæi Magni in habitu purpureo Vicarii imperialis Modætiæ in templo maximo conspicitur, effigiem templi à se instaurati Diuo Ioāni Baptistæ offerens: sed alteram Valterius Corbitius Senator in tabula nobis ostendit.

Emo, si Fortunæ ludos spectare lubet,
 certiore vtriusque sortis merito, M A-
 G N I cognomē adeptus est, quàm hic
 ipse M A T T H A E V S Vicecomes,
 cuius imagini ad verā oris effigiem du-
 ctā, insignes etiā excelsi animi dotes breui elogio ex-
 pressas appendimus. Nec titulus (vti reor) vel summæ
 virtutis atque potentix Regibus insolens & grauis,
 huic omnino ad inuidiam cesserit : quum illi supe-
 riores, Alexander, Pompeius & Carolus, tanquam hu-
 manæ virtutis modum supergressi, inter Heroes re-
 ferantur : hic porro intra patriæ fines parta laude
 contentus, pudore incolumi id tulerit, quod ciues
 post inuidiam morte extinctam, præclara etiam hos-
 tium confessione detulerūt. Natus est Masino in pa-
 go ad Verbanum lacum, eo fortè insigni die quo Fe-
 dericus secundus dirus Italiæ Cæsar, à filio Manfredo
 Rege, coniecta in os stragula veste, necatus interiit.
 Tradunt autem non insulsi annalium scriptores, ar-
 menta eius vici sponte soluta, proripientiæque se ma-
 gno tumultu è stabulis, domum in qua Anastasia ma-
 ter infantem enitebatur, inusitato mugitu edito sa-
 lutassee, adeò vt experrecta tota vicinia, puerperæ ma-
 gnus timor incuteretur. Sed id Theobaldus pater
 pro lætissimo ostento accepit, gratulatus vel ob id
 vxori felicem partum, quòd miræ magnitudinis in-
 fantem ad ingentis spei fortunam edidisse videretur.
 Erat Anastasia Vberti Pirouani pernobilis ac optimi
 Mediolanensiu Antistitis ex fratre neptis. Hæc puerū

rara charitate propriis vberibus aluit, adultúmque virili cura honestissimis moribus instituit, ita vt Otho nescio quid egregium & verè magnum in pueri indole se conspiciere fateretur. Cæterùm Matthæus iam planè vir, quanquam impubes, orbatus patre viro fortissimo, æumnosíque exilii Othoni patruo comes, ita corpus pariter ac animum exercuit, vt vtrunque viriliter aduersus rerum omnium contumelias indomitum, inuictúmque voluptatibus præstaret: & duris atque asperis gaudere, nec aduersis vnquam frangi, nec secundis efferri videretur, quòd nihil vnquã demissum aut insolens ore gestuq; eius excideret, præaltáque semper ac ardua ad imperium & gloriam intentus agitare. Summum quippe decus in clementia & moderatione reponebat, quibus virtutibus Turrianos omnino caruisse, ideóque celeriter excidisse principatu, prædicare erat solitus. Oderat enim gladios extra aciem cruentos, quum in neminem Turriani sanguinis, vel nunquam paternæ cædis oblitus, sæuierit, neminẽque ex infensissimis hostibus bello captis occiderit: vt videre licuit quum omnes ferè aduersarum partium summi duces, ac sibi capitali odio inimicissimi, mira perpetuæ victoriæ felicitate in potestatem eius deuenissent. In his fuere Simon Aduocatus, Guliermus Brusatus, Philippus Languscus, Antonius Fisiraga, ac ipse demum Albertus Scotus, qui Vercellis, Nouariæ, Ticini, Laudi Pompeiæ & Placentiæ, Gibellini nominis hostes tyrannidẽ exercebant. Ad hanc quoque generosi & clementis animi laudem, moderati nomen addiderat, quum in omni bellicarum & ciuiliu rerum actione, nimix cupid-

tatis excessus effugeret, & nusquam timore aut superbia præpeditus, cuncta consilia certis temperantiæ finibus terminaret, & id quidem eo diligentius, quòd vel in speciem religiosè pius existimari vellet. Sed ei inter sæua arma nato atque educato, nihil potius vnquam fuit quàm augere factionis opes: aduersarios persequi, & latè imperium proferre: vel si id non facile sine cædibus ac incendiis pararetur, plura tamen secretis consiliis & occulta largitione, quàm vi & cruenta manu confecisse, & plura denique auro quàm ferro feliciter expugnasse differebat: scilicet vt liberalibus ab inanique sumptu facile prodigis & natura pugnacissimis filiorum ingeniis vtilis frenos imponeret. Hæricum hercle Cæsaris fratrem ab inimicis aduersum se è Germania in Brixianum agrum cum ingentibus copiis euocatum, multo auro aggressus auerterat: parique felicitate Philippum Valesium, qui postea Galliæ regnum tenuit, Pótificis impulsu formidolosum exercitum ad Vercellas adducentem, multis legationum artificiiis, & denique magnis muneribus peruicerat, vt amicus quàm hostis esse mallet, in Galliámque rediret, quum Galeacius filius pugnae quàm pacis audior, viginti peditum & septem galeatorum equitum milibus transituro hosti obiectis, quin prælii aleam subiret, paternis monitis ægerrimè paruisset. Imperauit Matthæus ab Othonis morte septem annos: nouem in exilio tolerauit, quum malignitate propinquorum & subita nobilitatis conspiratione, ac Alberti Scoti perfidia circumuentus, vt inuidiæ cederet, Mediolano excessisset. Sed eum post patriam frustra armis sæpe repetitam, deformis exilii incommo-

da constantissimè tolerantem , nec vnquam despondentem animum , in spem non dubiam erexit Henrici Cæsaris aduentus. Fatali nanque insania Turriani inter se diffidere cœperant, & Guido patrueli Muscæ morte extincto succedens, consanguineis & ciuibus vsque adeò superbia intolerandus euaserat , vt Muscæ liberos , ad quos paterni auitique imperii hæreditas redibat, custodiæ traderet . His cognitis Matthæus agresti habitu, auisusque itineribus Astam ad Cæsarem contendit , vbi Cassionus Turrianus Mediolanensis Antistes cum Napino fratre, atque item principes Guelpharum partium conuenerant . Quis crederet sexagenarium senem, venerabili canitie, & malè recto frontis honore, ipsoque præsertim arduæ cervicis habitu conspicuum, sed pedibus iter habentem, tot insidiantium oculos fallere potuisse? Proiecto ad pedes, & iuris & æqui opem imploranti, admiratus facundiam & oris decus Cæsar, spem dedit vt reduceretur, atq; id egregia fide præstitit , Philippo Langusco & Antonio Fisiraga, qui aderant, atroci oculo intuitibus, acerbâque voce eum totius pacis & quietis turbatorem appellantibus. Sed Matthæus numerofo cōcursu, liberalique studio veterum amicorum & clientium , qui prodeuntem ornatissimo comitatu deducebant, iam pristinæ fortunæ suæ persimilis, pacificatore Cæsare, cum Turrianis fœdus percussit his legibus, vt beneficio Cæsaris reducti, in patria libertati restituta , æquo iure viuerent , & paternis bonis ciuili actione partis vtraque factio potiretur. Nec multo post Henricus Mediolanum venit, eique obuiâ egressus Guido cum insigni ordinum omnium pompa, &

ab equo defiliens , Cæsarem salutauit , sed vultu non occulta bile perturbato , quòd Germani equites Turrianum vexillum signifero vi extortum , solo affligerant, indignati quòd aliud insigne quàm Romana aquila præsente Cæsare præferretur . Cæsar eum humaniter alleuans, & equum conscendere iubens , renidenti ore, Guido(inquit)noli contra stimulum calcitrare:atque ita medius inter Matthæum & Guidonem , vrbe intrauit , Guidone de Principatu planè desperante , quum aspectu tanti hostis qui dextrum Cæsaris latus tegebat , & propinquorum qui aderant rebellionem conterritus, omnem vim expediti consilii penitus amisisset . Cæterùm Henrico de more coronato,atrox in vrbe tumultus, casu an fraude incertū, exortus est,quum populus arma caperet,excitūque ad arma Germani fora & compita expeditis cohortibus & turmis occuparent, & Galeacius cum globo equitum discurrens , & veteres clientes ad arma vocans, Germanos vt nihil timerent hortaretur . Sed ea vis armatæ plebis , quū nec causa nec author tãti motus extaret , repente versa est in Turrianos nihil tale timentes : momentoque temporis domus procerum expugnata direptaque sunt . Guido equum nactus, ægrè profugit: Cassionus Antistes per hortos vix ereptus est : reliqui Turrianæ factionis inter se dissidentes,eandem improuisi mali fortunam tulerunt . Iam propè reum patrati facinoris apud iratum Cæsarem rumor Matthæum fecerat,nisi senem quietum pacata familia domi epulum parantem Prætoriani Cæsaris inuenissent,ipseque digressus ad Cæsarem falso credita multiplici testimonio diluisset . Relegauit tamè

eum Cæsar Ticinum , vt de ea re certius agnosceret, & Turrianis per summum populi scelus, omni honore atque substantia spoliatis , æqui iudicis officium præstare videretur. Sed ea disceptatio cum habuit exitum, vt Matthæus singulari Cæsaris studio Mediolani præficeretur. Henricum enim, vt Romam ire pergeret, Cæsariani nominis studiosi ex Etruria frequentibus literis euocabant, & ipse quantum Guelphis fidentum foret, præclarè intelligens , certo fidelique præsidio factionis opes cõfirmandas arbitrabatur. Itaque Matthæus summa potitus potestate , iterum decem annis imperauit. Quo spatio aliquot subactæ vrbes, capti hostium principes , Turrianorúmque opes attritæ deletæque sunt. Ipse enim domi ab inueterata prudentia consilio pollens, & foris filiorum ductu (ii enim præclari duces euaserant) multis præliis victor ad consumatam gloriæ laudem peruenerat : ita vt insigni merito Magni pariter atque felicitis nomẽ mereretur. Sed qui longa infracti animi patientia, rerum omnium difficultates egregiè superarat, inuidiã verã virtutis comitem superare non potuit. Præcipui enim amicorum gloriæ eius splendore offensi, ab eo desciuerant, quũ Robertus Neapolitanus Rex, Guelpharum partium suscepta causa in Liguriam venisset, Beltrandúsque Vasco Cardinalis , Pontificis legatus, Matthæum diris persequeretur. In eam nanque vnam curam animos intenderant, vt cõminuta Cæsarum authoritate, Guelphos tot aduersis præliis profligatos, contra Gibellinos erigerent, Matthæúsque in primis tâquam maximè validus aduersarum partium imperator, dominatu pelleretur . Nam superioribus

annis in Etruria ad campum Aldinum semel, ac iterum ad Arbiam flumen, nouissimè autem ad montem Catinum Guelphi cum Gibellinis funesto euentu contenderant: quo prælio Roberti Regis frater fuerat interfectus, & Luchini Matthæi filii paternorum auxiliorum ducis mira indoles enituerat: ipseque demum Robertus à Marco Matthæi filio pro Spinulis atque Auriis exulibus depugnante, Genuæ obsessus & miserè circunvallatus, in multo discrimine multum dignitatis amiserat. Quibus de causis acerbissimo consensu bellum atrox Matthæo parabatur. Ipse porro Beltrandus conflato iam ingenti exercitu, & receptis ad se Turrianorum proceribus, diuini iuris tela contorquens, Matthæum tanquam impietatis reum, æternis inferorum cruciatibus deuouit, & Mediolanensibus eo nomine sacra ademit, vt populum diro piaculo consternatum, in authorem tantæ labis concitaret. Nec legatum ea res fefellit: nam hæc emissa tela aliquanto grauiore mole quàm promoti ad portas ingentes exercitus, hostibus inciderunt. Clausis itaque templorum foribus, expers sacrorum populus, duodecim legatos ad Beltrandum decreuit, vt expiationem accuratis precibus impetraret. Sed in eo delectu de industria plures fuere Matthæo infensi, & ante alios ex amicis veteribus effecti noui hostes, ac ideo peracerbi & maximè pestilentes, Leodrisius Vicecomes patruelis, & Franciscus Garbagnatus, quo authore Matthæus in amicitiam Cæsaris fuerat receptus, & Simon Cribellus numerosa familia potens, vir atrox & inquietus, propterea alienati quoddam paria ingentibus meritis præmia minimè retulissent. Fa-

cilè enim superbos animos natura pronos ad leuitatem atque perfidiam, inuidia alienæ felicitatis inuaserat. Ita vt periniquè ferrent quòd non iam secus ac ex merito sperauissent, ipsis Matthæi liberis dignitate atque opibus æquarentur. Verùm Matthæo aliqui moderato, tardatèq; senectæ parū expeditè liberali præcipua cura inerat, liberos eximia virtutis Duces, amicis & propinquis omnibus anteferre: augere diuitiis, ac bellicis honoribus honestare, quum cæteris proximas spes maturæ liberalitatis relinquendas existimaret. Itaque Legati à Beltrando redeuntes referunt, nihil à viro peracri, iracundo, & validis copiis instructo impetrari potuisse, nisi Matthæus ob conceptam hæresim, aqua & igni interdictus vrbe pelleretur: eo pulso ciuitatem expiatā fore, & creatis Decurionibus qui æquissimo iure gubernent, ad pristinæ libertatis decus, deletis factionum odiis, continuo redituram. Nec mora inconditæ plebis fremitus auditur, pacem atque concordiam postulātis: & coniurati ad augendum tumultū idoneos homines subornant, qui specie religionis inducti exclament, non esse omnibus propter vnum deuotum caput, æternas pœnas apud inferos subeūdas. His vocibus Matthæus & perpetuis inimicorum insidiis circumuentus, ad cō filium summæ prudentiæ, quodei supremum & ad salutem expeditum fuit, extemplo decurrit: à Galeacio enim filio qui tum Placentiæ imperabat, opē implorat. Nec differt ille vir impiger de summo rerum periculo certior factus, quin statim coactis veteranis equitibus ad patrem aduolet. Eius aduentu inimici maximè perterrentur, dubii deprauatè ad antiquā fidem

fidem redeunt: confirmantur clientium animi: duodecim etiam legati, occupante metu tecti primò latebris, mox intempesta nocte elapsi vrbe diffugiunt. Nam Galeacius bellici vigoris plenus, nobilique facundia insignis, vti erat propter memoriam æditorum toties ludorum & totius Regiæ magnificentiæ, populo charus, popularique humanitate percelebris, aduocata passim concione, ciuium propè omnium studia quæ fortè nutabant, ad se conuerterat. Quum præclare doceret vnam eam esse mentem Pontificis atque Roberti Regis, vt Guelpho nomini latum atque stabile imperium in Italia oppressis Gibellinis adstruerent, quod facile consequi possent, si Turrianos viros crudeles implacabilique odio non inique omnibus iratos in urbem reducerent. Confirmatis eo modo ciuium animis, ac accitis vndique veteranis militibus, sedatoque tumultu, Matthæus duorum & septuaginta annorum senex, vti administrando bello viribus impar, & vt plerunque accidit in concursu asperimarum rerum, mente perturbatus, sed virtuti filiorum plurimum confidens, Principatu sponte se abdicat, Galeacioque militaris imperii vexillum tradit, deducique se ad templum maximum iubet. Inustam enim sibi vir contumeliæ insolens, & egregie pius, hæresis notam ferre non poterat, ita vt ad aram aduocatis sacerdotibus, Christianæ fidei symbolum præclara voce recitaret, testareturque iureiurando sibi immeriti sacra eripi, quod nusquam à sacrosancto dogmate discessisset: itidemque Dei maximi ultoris numen inuocabat, postquam iniquissima factiosi Legati sententia condemnatus, patria excedere cogeretur. Sequenti

porro die Moguntiacum, quod hodie Modoetia dicitur, ad Diui Ioannis Baptistæ templum, ob memoriam Longobardicæ pietatis venerabile, & à se multis donariis exornatum contendit, ibique eadem professus, in febrem incidit. Accurrerunt illico filii, quum ad Crescetiæ cœnobium lectica deferretur. Id enim templum triginta ferè stadiis à Mediolano distat. Suprema autem morientis verba ad circumstantes quinque liberos hæc fuere, Stabit incolume vobis, charissimi atque optimi filii, hoc imperium quod relinquo, si concordibus animis cum virtute tum fortuna vestra utemini: si verò diffederitis, vel eximia vestra virtus frustra erit, & à vobis ad hostes illico Fortuna transfugiet. Nec præcepto tanquam veri vatis euctus defuit, uti mox dicetur. Exinde quum omnibus manarent lachrymæ, integris hercle sensibus, sed collabente ceruice, supremum charitatis osculum singulis dedit: ita ut mox inter amplexus expiraret, eique tot liberi (uti maxime optarat) oculos clauderent. Defunctum autem pio maxime consilio, secreto ac ignobili in loco tumularunt, celata etiã aliquandiu morte, ut cadauer in aduersa fortè belli fortuna, sæui Legati cõtumeliis eriperetur. Sed destinata iusti funeris pompa, & toto vel operosi sepulchri honore facile carere potuit, qui publico cõsensu illud perenne lateque diffusum decus ab excelsa virtute meruerat. Tumulo tamen eius hoc carmen affixum est,

*Matthæus factis merito cognomine Magnus,
Tempore tam belli summus quam tempore pacis,
Mortuus est, & nullum habuit sublime sepulchrum:
Claudere namque illum non marmora sufficiebant.
Sed nunc propitius illi est tota sepulchrum,
Et totum uoluit Matthæi fama per orbem.*

Galeacii effigies spectatur in templo ad vicum Bol-
donum Romana via, sexto ab vrbe Mediolano la-
pide, flexis genibus ante Christum crucifixum.

Aleacius Matthæo Magno genitus, nouum id nomen, quod postea manauit ad posteros, primus familiæ intulit, à matre Burra ioco inditum, quum ea fortè in multo gallorum cantu enixa puerum apertis oculis altè vagientem, Gallacium appellasset, idq; arridentes ancillæ sæpe repeterent: nec abnueret pater, tanquam præclaro ab aue Martia militari augurio iucundè accepto, idque præsertim insigni euentu, fortuna cõprobante: quòd ea nocte puerum nasci contigisset, qua felici prælio ad Decimum interfectis aut captis Turrianæ familiæ proceribus, ab Othone parta est ea insignis victoria, quæ Principatus initium fuit. Nec demùm strenuè educatus puer augurii fidem fefellit, quum singulari vigilantia & superbo spiritu, ac indomito vigore pugnacis animi, generosum & ferocem gallum æmuleretur, & conspicua quædã alludentis naturæ dona hos mores adornarent: multo quippe rubore suffusa facies, flagrant oculi, subcrispa fuluâque cæsaries, & lato in pectore erecta ceruix, maximi Ducis speciem reddebant. Ipse porrò vel planè puer tanta equorum ac armorum cupiditate erat incensus, vt aliquanto maturius quàm ætas ferre posset, thoracatus galeatúsque ludicra certamina equestresq; ludos inter puberes agitare: querereturque admirante Othone, tanquam par obeundis militiæ laboribus, quòd adhuc neque patris castra, neque hostium aciem vidisset. Ab hac indole nouum quotidie maturæ virtutis specimè præbēs, per omnes

bellici muneris ordines pluribus aditis superatísque periculis decurrit , sic vt in dies ab insigni aliquo facinore laude cumulatus patri, pariter ac militi charior euaderet. Facile enim accidit impigro iuueni, vt multis expeditionibus exerceretur , quòd ea tempestate nullum bello vacuum, aut ab hoste propinquo otiosum tempus esset , vigentibus odiis inter factiosas ciuitates, ac ob id rediuiuis Turrianorum studiis, quibus Guelpharum partium duces nitebantur . Cæterùm ei ad præalta contendenti, quum sæpe egregii militis & strenui equitum præfecti nomen tulisset, summus honos militaris imperii deerat : sed fortuna ad id maturè ianuam aperuit. Quum enim ex prætura Nouariam obtineret, repentina Guelphorum cõiuratione expulsum , summa celeritate coacto exercitu aduersarios profligauit, confugientésque Mortariam, magna vi expugnato oppido, penitus deleuit , tanto terrore hostibus illato , vt Matthæo patre dux acrior atque felicior crederetur . Nec multo pòst patre, Alberti Scoti perfidia Mediolano eieccto , eandem exilii fortunam sequutus, in maxima pericula se coniecit, quum senem inuiccto animo irrita arma circumferentem, minimè deferendum arbitraretur. Sed patre demum fractis opibus animum despondente , in vltiorem Galliam transiuit , fortémque operam aduersus Britannos nauans, à Carolo Philippi Regis patre, militari baltheo donatus est, quod estequestris dignitatis insigne maximè decorum, vbi spectato in acie facinore edito, imperatoris iudicio paratur. Inde autem in Italiam reuersus, eo bello quo Pelagura Cardinalis oppugnata Ferraria, Atestini Actii opes maximè con-

tuderat, multis inusitata virtutis operibus æditi, vehementer inclaruit. Constat enim vno prælio per multas horas crescentibus vtrique subsidiis sæpius instaurato, tres equos acerrimè depugnāti fuisse suffossos: eumque postremo quum vexilliferum adacto per inguen mucrone ab ephippio deturbasset, insiliisse in equum prostrati hostis, atque ita impetu facto, perruptaque aduersa acie ad suos, cum suo tum alieno cruore oblitum rediisse: summa enim pericula, ut inde claresceret, extorris & exul facile cõtemnebat. Erat etiam Actio summa propinquitate coniunctus, ut vel hinc ostendenda virtutis studio vehementer accenderetur: nam Beatricem eius sororem in matrimonio habebat, susceperatque ex ea biennio antè, qui de nomine auunculi Actius, summæ postea virtutis Princeps, appellatus est. Hæc Beatrix præstanti quidè forma, sed nouem annis Galeacio maior, antea nupserat Nino Pisano Galluræ in Sardinia Regulo, antiqua stirpe & multis diuitiis claro: ex eoque generam nubilem puellam Mediolanum adduxerat, ut ludis nuptialibus interesset, qui Regio sumptu æditi, totius Italiæ vrbes inusitata magnificentiæ fama compleuerunt. Nam præter simulachra certaminum, & castellorum expugnationes quæ armatis cohortibus & turmis inter se cõcurrentibus ædebantur, publici epuli apparatus & matronarum saltationes, qui ad spectacula conuenerant vehementer admirati sunt. Mille siquidem per tres classes discumbentibus conuiuiis singulæ vestes cum sericæ aureæque, tum lanæ coccinæ aut acu pictæ dono datæ sunt: Burra focru eas miro ordine, eruditòque iudicio sublatis mensis

distribuete. Tot verò nouæ nuptæ collata munera gêmarum atq; monilium, cælatique argenti & purpuræ textilis, à legatis sociarum vrbiũ Patritiũsque ciuibus, vt opulentissimorum regum diuitiis æquarêtur. Et hercle vel hinc mirari iuuat tam malignũ, quàm postea falsum Danthis poetæ iudicium, quum ex hoc coniugio Viperam Gallura inferiorem putarit. Cæterum Galeacius confirmatis Actii opibus, Taruissi Præturã obtinuit à Gerardo Caminate eius vrbis domino, cui ex Beatrice priuigna nupserat. gessit autem eum honorem summa cum dignitate, ita vt nulla in re exulis vultum præferret, profitereturque se breui ad veteris fortunæ imperium rediturum. Nec id votum diu fefellit, Henrici Cæsaris aduentu, quo dissidentium inter se Tyrannorum opes vehemēti ruina prostratæ sunt. Aderat Matthæo patri Galeacius ex paterno consilio vti oporteret arma expediens, & felici virtute semper dimicans: nam paternis auspiciis aduersæ factionis vires attriuerat, Ducẽsq; belli, & Guelphi nominis Principes in potestatem redegerat. Quibus sublati, singulæ Cisalpinæ Galliæ vrbes ad Magni Matthæi auctoritatem se contulerant. Ipse quoque proprio vtens consilio, & suis subnixus copiis, quum ad augendam potentiam per se bella gereret, Guelphis formidandus esse cœperat, vel ob id quòd Placentiam, Alberto Scoto vetere patris proditore armis eiecto captoque, suæ ditionis fecisset: nec multũ inde Iacobo Caualcaboue Cremonensium Tyranno, ad Bardum vicũ acie profligato atque interfecto, Cremonã valida classe, & magnis copiis circumuallatam, ferroq; demum & fame perdomitam subegisset. Nec

minore virtutis fama Marcus frater à patre rei Ligusticæ præpositus, aduersus Robertum Regem bellum gerebat : & Luchinus bellica laude nulli fratrum inferior, Guelphóque nomini vehementer infensus, in præcipuo terrore erat, quòd ab eo ad Tanari pontem, Vgo Baucius Roberti Regis equitum magister commisso prælio victus atque interfectus extitisset. Quibus de causis Guelphi nominis Principes admonebántur, vt accisis in Etruria partium viribus, & tum in Cisalpina Gallia maximè profligatis, maiora præsidia compararent, quibus Matthæi potentiæ obuiam iretur. Itaque renouatis inter se fœderibus, Pontifex, Robertus, & Florentini peritos rei militaris duces, & validas bellicosarum gentium copias è Narbonensi prouincia, Burgúdis scilicet Allobrogibus ac Heluetiis, in Italiam adduxerunt, vsque adeò ingenti studio sumptúque, vt transmissa grandi pecunia, Henricum Austrium designati Cæsaris fratrem è Germania, & è Gallia Philippú Valesium qui postea Rex fuit, aduersus Vicecomites in Italiam euocarint. Sed Germanos Matthæus multa largitione demum auertit : Gallos verò Galeacius & Marcus ostentato exercitu ita terruerunt, vt facilè demum humanitate & multis muneribus victi, ex colloquio trans Alpes nusquã districtis gladiis redierint. Descenderat Philippus ingenti cursu ad Sesithem amnem præter Vercellas, iuuenili quodam vigore animi hostem contemnens, nec ob id sociorum auxilia expectans : ita vt in insidias præceps datus esse videretur, nisi Galeacius paternæ grauitatis æmulus, vel in multa spe exploratæ victoriæ, à conferenda pugna, inuito etiam fratre collega

temperasset. Nolebat enim validam atque propinquā gentem, nulla propè de causa nullòque odio, sed leui admodum bellicosæ iuuentutis alacritate ad bellum excitam, ipsūmq; præsertim regium sanguinem inexpressibili iniuria afficere: vti esset necesse, si conferto prælio totius ferè Galliæ Nobilitatem profligari ac interfici contigisset. Impetrato siquidem colloquio, & per inducias ostentatis miro ordine vniuersis copiis quas vallatas castris eduxerat, facile Gallorū proceribus demonstrauit, quā stultum & miserum foret, pro alieno commodo propriæ dignitatis & vitæ periculosa aleam subire. Nec vlla res Galeacii faciendo ore differentis fidem eleuabat, quum veteris beneficii memoriam præferret, quòd à Carolo Rege balthei militaris honore fuisset honestatus: & tum produceret præter numerosum peditatum, quinque milia vtriusque armaturæ equitum, in quibus sexcentorū ferè nobilium cataphractorum ala, decore simul atque terribili coruscantium armorum cultu stupentes Gallos permouit, vt authore Ebrardo equitū Magistro, viro æquè prudenti ac strenuo, certam pacem potius quàm anceps bellum percuperent. Cum hac enim ala Marcus Galeacii frater, cum specie ipsa excelsum corporis, tum sua feliciū præliorum fama inclutus, explicatis turmis decurrerat. Gestabant singuli equites in cono cassidis & in lacinia, Phrygii operis squamosam viperam, cruenti pueri crura dentato ore deuorantem. erat enim familiæ vetus insigne. Quia inusitata specie Gallos, vtpote non intellecto argumento, vehementer commotos fuisse, ideòque magnis muneribus exultos, vtili consilio potius quàm

decoro , Villanus Florentinorum annalium scriptor in Galliam rediisse perscribit. Sed Matthæo patre vita functo grauiora demum Pontificis & Roberti Regis arma , conspirantiumque Patritiorum vim , ac Germani militis perfidiam summo cum discrimine salutis expertus est. In eo enim vetere decreto fœderati hostes permanserant, vt pulsus Principatu Matthæi liberis, res Mediolanensis sub inani libertatis nomine, Guelpharum partium auspiciis regeretur. Itaq; Leodrius & Garbagnatus atque Cribellus cùm suo liuore ac odio perciti , tum honoris maximi & certæ potentix non dubia spe inflati, in id satagebant vt ciues deprauarent atque diducerent , Pontificiique legati nomine Germanos, diuisa inter eos pecunia, optimisque stipendiis propositis , ad defectionem impellerent . Primi omnium Rogerius & Anechinus Vindelici Centuriones , soluto pudore defecerunt : nec ciuitas per se instabilis dubitauit quin Germanorum exemplum sequeretur. Qua repentina veteranorum defectione circumnenti Galeacius & Marcus , quum atrociora timerent , Laudem Pompeiam ad Vistarios veteres amicos se receperunt. Eorum autem discessu ciuitas creatis ex vnaquaque tribu Decurionibus, libertatem arripuit. Caterum immutatus in vrbe status hunc habuit euentum , vt factiosi ad arma excitati, duce quodam Burro , Guelpharum partium vexillum attollerēt: admirantibusque primò, & mox non temere sibi metuentibus Gibellinis, tumultuosè per urbem deferretur : Guelphi quoque ex Martiana Abduani agri regione, & Brigantinis montibus, Liciniforóque præsertim, Tignaca Parauicino duce, ho-

mine turbulento, Modoetiam occuparent. Id facinus Mediolanensis Reipublicæ Decuriones magnopere commouit, quòd noui imperii maiestas seditiosorū temeritate fugillari contemnique videretur. Ipsos porrò Gibellinos admonuit, vt armata præsidia compararent. Mittitur ergo Leodrisius cum exercitu, qui Modoetiam, si dicto audiēs esse Tignaca nolit, admotis machinis expugnet. Nec mora Guelphis maiore pertinacia quàm vi resistentibus, Leodrisius disrupto muro ac excitatis ad prædam Germanis, opposita munimenta perrumpit: multisque cæsis capitur Tignaca, oppidumq; diripitur. Hinc non obscure animaduersum est, non aliam ob causam Galeacium fratresque eius Mediolano expulsos fuisse, quàm vt Guelpharum partium dominatus induceretur. Nam veteres hostes semperque antea exules Turriani reuocabantur, & Legatus hominem natione Burgundum, quòd esset è Turriana familia, vrbi præfecerat. Nec Germani, quanquam mercenarii milites, Roberti Regis atque Pontificis nomen Cæsaribus infensum, pacatis auribus accipiebant: & tum fortè stipendia à Legato Cardinale Regiisque præfectis largissimè promissa, nequaquam liberali manu soluebantur. Quibus de rebus Germani Henrico Gruniftenio pernobili duce concionante, sublatiis dextris Galeaciū continuo reuocandum censent, decernuntque ad eum legatos summæ dignitatis Centuriones, qui condonata veniæ fidem accipiant, vt Rogerio & Anechino cæterisque recentis infidæ leuitatis authoribus caueretur. Gruniftenius enim virtutem, fidem, munificentiam, ac animi magnitudinē, quæ in Galeacio

ſpectabantur, eximiis laudibus extulerat, ita vt ſe vadem atque obſidem præſtaret. Marcus quoque opportunè in urbem noctu reſſus, Leodriſium inexpectata Guelphorum audacia perturbatum, animaduérſoque periculo conſilii ſui non obſcurè pœnitentem cum lachrymis exorarat, vt iure ſanguinis ad familiæ ſalutem pariter ac dignitatem cum Galeacio in gratiam rediret, nec veteres Vicecomitum hoſtes iſſorum inſtantino malo lætari pateretur. Itaque poſtri die Galeacius non ſecus ac ſi ex venatu ſuburbanôq; ſeceſſu, non ab exilio domum rediret, læta ciuitate in urbem eſt reductus. Eius aduentu Garbagnatus & Cribellus ad Legatum arrepta fuga perſugerunt: Burgundusque Turrianus urbis præfectus cum Guliermo Ruramonte Regio legato pariter euasit. Sed nõ multo poſt Pontificiæ Regiæque copiæ adiunctis Florétinorum auxiliis, & Pagano Turriano Aquilegiæ Patriarcha cum gentilibus ſuis ad id bellum euocato, ad Abduam contenderunt: eo cõſilio, vt ſuperato amne, recta Mediolanum contenderent. Imperii militaris nomen erat penes Gaſtonem, Legati ex fratre nepotem. Cæterum Raimundus Cardonius Hiſpanus, Héricusque Flandrius & Simon Turrianus clariffimi duces, gerendi belli munia ſuſceperant: cenſebanturque in eorum exercitu quadraginta milia peditum, & decem milia galeatorum equitum, ex omnibus ferè Europæ gentibus mercede collecta. Vbi ad flumen peruentum eſt paulò ſupra Tritium, vado reperto cū primis equitum agminibus Garbagnatus & Cribellus tranſiuere. Tum verò Marcus qui ad id vadum aduolarat, ita primos vrgēdo cadendoque perturbauit,

vt ambo duces intercepti atque agniti , fœuiente in eos Marco protinus interficerentur . Sed compulsis in amnem primis, Florentinorum turmæ eodem vado tranantes, quominus reliqui ad vnum interirent, maturè opem tulerunt. At Marcus acerbissimorum inimicorum cæde contentus, vti impar viribus, Mediolanum se recepit. Nec multo post ipse Marcus atque Luchinus cum hostibus ad Tricellâ pagum, sexto ab vrbe lapide, dimidio minore, sed aliquanto promptiore exercitu freti, audacissimè insigni cruentoque prælio contenderunt, ad non dubiam hercle victoriâ, nisi graue Luchini acceptum vulnus, incumbentis in obuersa iam planè hostium terga Marci impetum retardasset. Exinde hostes promotis ad Comensem portam castris, Mediolanum per aliquot menses obsederunt . Interim Galeacius à Ludouico Bauaro Cæsare auxilia equitum postulauit , venitque Mediolanum Bertoldus Guiffes cum quingētis galeatis equitibus: strenuèque id bellum aduersus obsidētes multis prosperis eruptionibus gestum est. Sed hostes quum vera vi nihil proficerēt, ad insidias versi Heluetiam cohortem multa pecunia corruerunt, vt quum in statione esset, Galeacius reuisens custodias interficeretur. Sed detecto scelesto consilio, primus omnium Ioannes, tametsi sacris erat initiatus , militari animo captis armis proditores adortus , conceptæ perfidiæ pœnas dare coegit . Hic est ille qui Archiepiscopus Mediolanensis factus, secundissima eximiae virtutis fama, maiorum suorum imperium latè propagauit & auxit. Post detectam & continuò vindicatam Heluetiorum coniurationem , Gastone morbo absumpto,

Cardonius & Flandrius desperata victoria, noctu, nec conclamatis quidem vasis, Modoetiam sese receperunt, noua item auxilia à Legato qui Placentiæ confederat, expectantes. Eam enim urbem Vergusius Lãdus, expulso ex insidiis Actio Galeacii filio, acceptaque pecunia Legato tradiderat. Propterea Cardonius & Flandrius Modoetiæ planè obsessi, ad Vaprium vicum Abduam ponte constrauerant, vt ab eo expeditus recipiendis com meatibus venturisque auxiliis transitus præberetur. At cognito hostium consilio, Galeacius eum pontem omnino sibi præcidendum statuit, coniectura iudicans, si eò properaret, nihil hostes cunctaturos, quin eduçto exercitu ad tuendum pontem conuolarent, & quam ipse omnibus artibus quærebat conferendæ pugnæ occasionem, non iniquo loco protinus aperirent: quòd in eius pontis beneficio, obtinendi com meatus & parandæ demum victoriæ spes omnis posita videretur. Nec Galeacium summæ prudentiæ ducem opinio fefellit. Cardonius enim è Modoetia prægressus Vaprium, quam hostis optabat nobili prælio facultatem præbuit. In dextro cornu vbi Burgundiones Belgæque erant, Henricus curabat: in læuo, Simon & Passarinus Turriani, Vergusius item Landus cum Florentinæ alæ ducibus curabant: mediam aciem tenuit ipse Cardonius, Gotholanis & Narbonensibus atque Apulis turmis septus. Peditatum omnem qui ex Italidis & trās alpinis gentibus constabat, ita diuiserant, vt inualidis strenui ac inermibus loricati miscerentur. Cæterum Cardonio copias ex Vaprio in patentem campum educebant, instruentæque acies Galeacio, à diuersa parte

vacuum ab hoste vicum inuadi atque incendi protinus iussit : quo incendio auersus hostis adeò perturbatus est, vt respectare & de insidiis intestináque perfidia dubitare cogeretur, quum ex aduerso vexilla Aquilis Viperísque fulgentia pleno passu appropinquare conspiceret. Nec mora Galeacius & Marcus hostem sarcinas suas ac impedimenta ingenti incendio pereuntia deplorantem, vtrinque inuadunt. Marco primam aciem perrumpente, Flandrius aliquandiu restitit : sed eo strato, tota eius acies fusa profligatáque est. Nec ab altero cornu Galeacii impetum Turrianæ Florentinæque alæ diu tulerunt, ita vt media acies à Gaudenio Marliano (is nobilis & vetus miles & dux impiger peditatui præerat) recta fronte loco mota, turbatis ordinibus in fugam verteretur : & Cardonius ad primum incursum magno à sagittariis & mox ab irruentibus cataphractis detrimento accepto, quòd flammæ deflagrantis vici receptum eriperent, & in vtrunque latus victores fratres vehementer inueherentur, & præaltus amnis ex fuga vadum tentantes primis vorticibus absorberet, viuus in potestatem hostium deuenit : Præfecti Florentinæ alæ pariter capti. Simon Turrianus Guidone patre qui Mediolani imperium tenuerat genitus interiit. Sed ex minoribus ducibus promptissimus quisque aut occubuit, aut in manus hostium deuenit. Vexilla quoque maiora Roberti Regis, atque Pontificis, & Florentinorum Turrianorumque relata sunt. Vnus ferè Henricus Flandrius à Germano equite captus, temerèque dimissus, quum pedes exutis armis totam noctem per sylvas errabundus effugisset, prima luce Modoetiam peruenit, quo Vergusius

ex merito extremi supplicii poenā timēs, quòd Actiū Placētia pepulisset, ab initio aduersæ pugnae, cum reliquiis profligati exercitus perfugerat. Ab his Ducibus instauratum est bellum, & Modoetia per aliquot menses fortiter defensa: sed magnis demum operibus circunvallatam oppugnatamque acriter, Vergusius ea conditione dedit, ut nisi iustis auxiliis à Legato missis obsidio solueretur, ipse cum praesidio saluis rebus exiret. Iam enim Flandrius desperatis auxiliis noctu ex oppido profugerat, & Passarinus Turrianus quum opē obsessis afferre maturaret, à Marco ad Tiniosam turrē equestri praelio fuerat profligatus: quū paulo antè & ipse eadem usus belli fortuna, Narbonē sium equitum manum, ad Caracam supra Lambrum negligenter excubantē, oppressisset. Sed tantis hostiū copiis aut ferro aut pestilentia deletis, victor Galeacius praecellenti iudicio vir, sibi omnino pacē parandā esse constituit, quòd inexhaustis rediuiuisq; potētissimorum hostium opibus se imparem cerneret, sæpèque dimicando vires experiri, ac instabilem fortunā toties laceffere periculosum arbitraretur. Erat in custodia Raimundus Cardonius dux hostium, vir solerti grauique ingenio praeditus: hunc idoneū existimans per quem à Pontifice pacem peteret, carcere liberaliter emisit, vsque adeo egregiè simulata fuga, ut duo ex intimis familiaribus insigni nobilitate iuuenes Becalcus Landrianus & Phœbus Côtes, elabentē secuti prodidisse custodiam putarētur, singulari quidem cum infamia & summo cū dolore propinquo-
rū, quum Galeacius eos tanquā admissi sceleris reos per praconē exilio multauisset. At Hispanus (vti generosum

nerosum decebat) syncera fide causam egit, Placentiæ primò apud Legatum, & mox Auenionem contendens, apud Pontificem, Landriano & Phœbo arbitris, & peculiari oratione prolatísque mandatis suppliciter pacem petentibus. Nec abnuuit Pontifex, quòd eã Cardonius omnino vtilem fore differebat, videreturque ex commodo dignitatéque Pontificii nominis, si Christiana benignitate clementiáque inductus, eos in clientelam fidémque reciperet, qui ab eximia virtute diis & Fortunæ cordi essent, & vti bellis omnibus inuicti, non temerè ab his qui virium periculum fecissent, insuperabiles crederentur. Petebat autem Pontifex ex consilio Roberti Regis, qui super ea re consultus fuerat, vt postquam Galeacius conuerso studio amicum fidelémque clienté Romani Põtificis se fore profiteretur, etiam gerendo bello socius esse eosdémque hostes habere vellet. Sed is vnum Cæsarem beneficiariósque eius excipiens, adduci non potuit vt quicquam polliceretur, quod familiæ suæ antiquissimo studio indignum céseri posset. Cæterùm eo modo confecta pace, Cardonius iterum magnis exercitiis à Pontifice Robertóque Rege præfectus est, postulantibus eum Florentinis, qui à Castruccio vehementer exagitati, veteribus innixi studiis Guelpharum partium nomen magnis opibus tuebantur. Itaque Cardonius ab ostio Rhodani triremibus Telamonem deuectus, Florentiæ militaris imperii sceptrum solennéque vexillum accepit, & contra Castruccium ad Phocesium paludes castrametatus est. Phœbus autem & Landrianus ab eo humaniter dimissi ad Galeacium contenderunt, quibus protinus pristinæ famæ

decus restituit: quanquam confecti negotii arcana tū minimè nudanda viderentur. Eos enim non obscure de se benemeritos liberali gratóque animo tota ea simulatæ perfidiæ suspitione liberandos existimabat, qui nihil subeūdæ infamiæ nomen veriti, modò iussis fideli obsequio parerent, periculosi officii munus impleuissent. Nec demum Galeacius vel Castruccio, sibi priuato publicóque nomine coniunctissimo, vel ipsis Etruriæ Gibellinis defuit, quin maturè transmissis auxiliis opem ferret. Actius enim filius per Apuanos Ligures Lucam descendere iussus cum septingentis cataphractis equitibus magna ex parte Germanis, ad Castruccium in castra peruenit, vsque adeo opportunè atque feliciter, vt commissa ad Altopassum nobili pugna, Cardonius iterum caperetur, & Florentinorum vexilla cum legatis & ducibus, cæso profligatóque toto exercitu, in Castruccii potestatem deuenirent. Cæterum Galeacius, qui tantos coniurantium hostium exercitus, totq; vario euentu commissis præliis, & parva demum memorabili victoria, inuictó animo superauit, postremò vel vndique victor & felix, propinquorum insidias effugere non potuit. Leodrius enim & antè aduersus Matthæum, & nuper perfidiosa malignitate infamis, ac ideo semper inquietus, ex interuallo, vt plerunque accidit, validior ad infaniam redierat, adauctóque scelere Marcum Galeacii fratrem facile deprauarat, plenum quidem bellica laude, sed ob id multa superbia multaque occulti liuoris bile redundatè. Hic ingenii captu supra æquū turbidus & ferox, tanquam periculorum omnium socius, & totius victoriæ præclarus adiutor, fratrem re-

rum dominum ferre non poterat vel natu maximū,
 & prudentiæ autoritate potiore. Et quum regnū
 duos non caperet, quibus modis id assequeretur vio-
 lentus & vecors agitabat. Præbuit autem occasionem
 maturando flagitio Ludouici Bauari Cæsaris aduen-
 tus, qui euocante Galeacio vt Pontificis Robertique
 Regis & Florentinorum adauctæ potentia obuiā ire-
 tur, Veronam peruenerat. Itaq; Marcus & Leodrisius
 officii simulatione Cæsari obuiam eūtes, Veronæ Ga-
 leacium multis oneratum calumniis, maiestatis reū
 fecerunt, conueniente ad id scelus Cane Scaligero,
 qui ex aliena discordia turbatis rebus obuentura sibi
 commoda vir vtique astutus ac ambitiosus expecta-
 bat. Cæterum Cæsari à Marco & Leodrisio per Camo-
 nicos tramites Comū perducto, Galeacius affuit or-
 natissimo comitatu Cæsarem æquans, donaque affe-
 rens nouo nec admodum opulenter instructo Cæsa-
 ri gratissima. Ibi de fraternis insidiis certius didicit,
 Franchinūque Ruscā Comensium Tyrannum ab
 se Scaligeri Canis exemplo diductum sensit. Accusa-
 batur atrociter quòd importuna parandæ pacis cupi-
 ditate adductus, Gibellinarum partium graui damno
 cum Pontifice transegisset, Cardonio præsertim tan-
 to duce periniqua plenaque perfidiæ simulatione ho-
 stibus restituto: & Mediolani sublata libertate, pro-
 pinquis amicisque veteribus planè contemptis, im-
 potenter superbèque regnaret. His quoque summæ
 offensionis criminationes addiderant, quibus diluen-
 dis quum vehementer æstualet, graui admodum vo-
 ce dixisse fertur, Dum me Marcus frater impiè ferit,
 sese temere consauciat. Id verò deferentibus amicis

audiens Marcus, acutè respondit, De hoc quid in fatis futurum sit Galeacius viderit, qui ad eum fratrem nō habet, quum solus regnet. Sed eam disceptationem Cæsar distulit, Comoque profectus per Modoetiā Mediolanū peruenit, quo Galeacius præcesserat, ut quæ ad solennis pompæ ornatum & lautitiam pertinebāt, magnificè atq; celeriter appararet. Itaq; liberali sumptu & planè regio splendore Cæsar exceptus est, & Calendis demū Iuniis in templo Diui Ambrosii ferreo diademate coronatus, tradēte insignia Guidone Tarlao Aretinorum Antistite. Is in Italia Gibellinarum partium principē agebat. Interfuit & ipse Canis Scalliger, qui mille equites galeatos & delectorum pedum aliquot cohortes, ad ornandum augendūque Cæsaris comitatum adduxerat, ut studium suum erga Cæsarem ostentaret. Hic præalta ambitione incensus, oblata ingenti pecunia, petebat à Cæsare, ut Mediolani Augustali iure princeps diceretur: magno siquidem astu apud procures Germanorum, Galeacium vel nullo certo indicio maiestatis reum, nec adhuc ad dicendum causam ad tribunal Cæsaris vocatū, maligno infamique iudicio prædamnabat. Sed Cæsar graui admodum ancipitis consilii suspensus cura, quid sibi decernendum foret minimè statuebat. Ita Scalligero respondit, ut spem minimè præcideret, & præsentibus eius copiis ad patrandum facinus vteretur. Interea dabat operam ut Germanici sanguinis vetus miles perpetuis stipendiis & beneficiis Galeacio obstrictus, vel ab ipsa Matthæi Magni Othonisque memoria fidē mutaret, nouūmq; sibi, reiecto superiore, sacramentum diceret. æquum enim postulare vide-

batur, quum pro sua & Germanicæ gentis dignitate salutēque peteret, vt firmissimo consensu Aquilā Romani imperii signū respicere, idq; tueri, & se vadentē Romam sequi vellent: futurum enim esse vt maturē opima stipendia, & digna ipsorum fide virtutēq; præmia consequerentur. Nec mora Germanis graui scelerē, nisi id præsentia Cæsaris eleuaret, fidem occultē mutantibus, concilium solenne proceribus indicitur, vocaturque ad id Galeacius cum fratribus Actioque filio. Tum verò Marcus prodit, venenūque dirum domui sibi que demum lethale euomens, petit supplex vt æqui iuris libertatem ciuitati restituat, oppressam & planē extinctam inusitata tyrānide superbi fratris. Id si æquissimus Cæsar impetrari à miseris pateretur, Mediolanenses quantam oporteret in stipendium pecuniam præbituros, nec à fide ac amicitia Cæsarum vlllo vnquam tempore discessuros. Aderat fortē persoluendi stipendii dies, nec eam pecuniā Galeacius exhausto iam planē ærario, cui per tres menses Cæsar auiditate insatiabili & grauis & importunus extiterat, nisi cunctanter expediebat, quam sine graui discrimine tanta oneratus calumnia imperare non poterat, Patritiis iam planē Marci & Leodrisii malignitate deprauatis, populóque per se cupido rerū nouarum, ad spem libertatis erecto. Cæterum Galeaciū generosa oratione obiecta crimina refellentem, nec talem omnino iniuriam veritum, ex cōposito Prætorii præfectus cum Luchino Ioannēque fratribus, Actioq; filio in proximum cubiculum deducit, quasi Cæsar remoto reo liberius loqui vellet. Sed iam captis Cæsar capitale supplicium comminatur, nisi triduo

Modoetianam arcem tradi iubeant . Id autem à forti fidelíq; custode vix multis cum lachrymis impetratum est. Quñ in tanto coniugis periculo trepida Beatrix vxor Modoetiam peruolasset, missus est qui deditam arcem reciperet, nouúmque præsidium imponeret Guido Tarlatus , biduóque post Nonis Iuliis Galeacius cum Actio filio, Luchinóque & Ioanne fratribus, in ea arce duræ custodiæ traditur : non equidem omnino iniqua sorte , vt fabrefacti paulo antè ab se tetri carceris furnum, ita à depressa testudine vocatú; primus experiretur , quem aduersarú partium captiuus ad pœnam parauisset . Verùm eam calamitatem vehemèter adauxit custodiæ præfectus, è Norico Antius Rizaccus, ingenio ita immiti erga miseros tantá modò fortunæ Principes, vt nec quotidianis muneribus emollitus, quicquã de inhumana feritate remitteret . Mirum porro dictu est quum rerum domini tantis muniti præsidiis dolo caperentur , neminem omnino se cômouisse : pauci enim ex his qui aderát, id factum senserunt. Quis hercle perpetuum ac acerrimum Cæsariani nominis defensorem, ab ipso Cæsare summis precibus in Italiam euocato excultóque tantis officiis atque muneribus, capi potuisse credidisset, & tum præsertim quum nulla in Cæsare vel alienati animi, vel commutati vultus signa præcessissent: nec in damnato verius quàm reo, vllus omnino metus ex conflata calumnia (si ingenuum concitati ac æstuantis animi ruborem demeres) cospiceretur? Sed potiundi auri dira cupiditas , quæ in Ludouico profunda atq; infinita demum apparuit , accusante Marco & immodica pollicente , vehementer excitata , &

veteris clientelæ & recentis officii, & hospitalis amicitia iura facile resoluit. Sequenti enim die astuto Cæsaris consilio, viri insignes viginti quatuor è singulis tribubus regendæ reipublicæ creati sunt ad imaginē antiquæ libertatis : sed imperata subinde est pecunia honorarii subsidii nomine, & ea quidem multo amplior quàm à Galeacio poposcisset. Nec multo post qui summæ rerum publicoque consilio & tutelæ vrbis præesset, cum delecta manu Germanorum delectus est Guliermus Monfortius. His rebus Mediolani constitutis, Cæsar Vrceos Brixiani agri oppidum cōtendit, vbi concilium indixerat, euocatis vndique fociarum vrbiū tyrannis. Ibi ad leniendam inuidiam atrocis facti, literas protulit concepti cum Pontifice fœderis indices, captis (vt dicebat) Galeacii tabellariis interceptas: quas tamen pleriq; commentitias & falsas existimarunt, vt Villanus Florentinorum annalium eius ætatis scriptor, vel ex professo Vicecomitum nomini infensus, scriptum reliquit. Gibellinæ siquidem factionis principes, inexpectata Galeacii calamitate tanquam communi malo atq; periculo cōsternati, Cæsarem non obscurè oderant, ingenio suspicaci ac sæuo maximèq; rapaci partium nervos atrocissimè conuellentem. Verum paucos post dies impetratis à Scaligero & Atestino Passarinòq; Mantuano equitum auxiliis, Romam iter intendens in Etruriā descendit. Pisani portas clausere, nec Cæsaris expilatis socias vrbes dicto audiētes futuri videbātur, nisi Castruccijs, à quo Cæsar amicissimè receptus, pecuniàq; adiutus fuerat, nouo adiuncto exercitu Pisanis, nisi Cæsarem reciperēt, extremas suburbani agri cla-

G.iiii.

des denūtiaffet. Cæterum Cæsar Pisanis pecunia multatis, ascitōque sibi Castruccio, via Aurelia quæ maritima dicitur, Romam contendit. Nec mora insigni studio Sarra Columnæ Iacobique Sabelli, in Vaticano coronatur, tradente diadema Petro Coruario, quē cœnobio eductum, Pontificiāque tiara exornatum, Nicolai quarti nomine Pontificem appellarant, ut in vrbe Ioannis legitimi Pontificis authoritas aboleretur. Ludouicum enim Bauarum Ioannes, Roberto Regi fœdere coniunctus, tāquam Gibellinarum partium præcipuus hostis, Pseudocæsarem appellabat, ac anathemate persequebatur. Romanus quoque populus præsentem Pontificem colere, quā venerari absentem malebat, vel ob id inuisum, quod multis legationibus euocatus, Auenionem sacrosanctæ vrbi prætulisset. Dum hæc fierent, Castruccius quem antea Lucensium & Pistoriensium Lunensiumque ducem Cæsar appellarat, accumulatis honoribus, Senator Urbis, Comes Lateranus, & Cæsareæ Aquilæ vexillifer effectus est. In eo enim vno Cæsaris spes & opes sitæ erant, quoniam nemo eo vel acumine ingenii & consilii grauitate validior fuit: quum etiam cæteris eius ætatis ducibus, in tota gerendi belli fortuna felicior haberetur. Is maximis officiorum vinculis familiæ Vicecomitum obligatus, nullam prætermittebat occasionem quin Galeacium Cæsari commendaret, oraretque supplex, ne diutius Guelphos Romani imperii internecinos hostes præstantissimi viri calamitate lætari pateretur. Verum Cæsar, ne infontibus iniuriam temere fecisse videri posset, æquo durius responderebat, quanquam & Sarra & Sabelli maximæ au

thoritatis & gratiæ procerum continuæ preces adderentur : & Marcus admissi sceleris pœnitentia adductus, castigante atq; exorante Castruccio à vetere diri odii infania discessisset , peterétque excussis ingenuo pudore lachrymis, vt exutis imperio fratribus saltem cû libertate vita redderetur, quæ in eo carcere breuissima censerî posset, nisi Cæsar clemētix nomine satis pœnarû eos pro vetere superbia, ex beatissimis factos mortaliû omniû miserrimos, dedisse existimaret. Dû Romæ tantis deprecationibus res ageretur, Castruccio nuntiatû est Florétinos Pistorium vrbem paucorum proditione in potestatem redeuisse. Qua re vehementer perturbatus , nec obscurè Cæsari succensens, quòd aliquanto grauior hostis Gibellino quàm Guelpho nomini præposteris cõsiliis euasisset, abducto suo milite ad recuperandam amissam vrbem magnis itineribus Lucam contendit . Eius viri discessu permotus Cæsar, quòd pecuniæ inopia premeretur, nec Romani in ea expediēda præstò essent, & propinquæ Vrbi ciuitates intestino bello laborarent, Robertiq; Regis exercitus ab Aquila Latióq; demum Romanis finibus immineret, animi sentētiam mutauit: perscriptisque literis Antio Rizacco Modoetianæ arcis custodi, Guliermóque Monfortio Mediolanenfi Reipublicæ præposito , Vicecomites custodia educi , pristinaque libertati restitui iussit . Itaque Galeacius cum fratribus filioque, quum à Nonis Iuliis ad Sexto Calendas Apriles in prædura custodia fuisset, incredibili veterum amicorum lætitia, Modoetianorûmque insigni gratulatione liberatus est: ea conditione vt proficiscenti ab Vrbe Cæsari , honoris causa Pisis occur-

rerent. Sed Galeacius curato corpore instructaque ad profectiorem veterem familiam, ac ascitis ex numero veteranorum lectissimis Ceturionibus, equitumque Praefectis, nihil antiquius habuit quam ut ad Castrucciū, tanquam salutis partaque libertatis praecipuum auctorem, ad agendas gratias communicandaque consilia in Etruriam contenderet. Is tum Pistorium circumvallatum praetis aggeribus, graui obsidione premebat: ita ut imitatus Caesarem Dictatorem ad Alexiam, contento intra munitiones exercitu, utrinque vallo fossaque munitus, eruptiones facile sustineret: nec exteriores hostium copiae, quanquam essent amplissimae, adoriri munitiones auderent. Ingētes enim balistas, quae tum erant pro aeneis tormentis, atque item maiores scorpiones in aedis aggerum propugnaculis peritissime collocarat. Is venientem Galeacium arctissime complexus, quod eum vnicè adamaret, ac in eo ex tot rebus militiae fortiter atque feliciter gestis animi magnitudinem admiraretur, omnibus copiis ac absoluendis operibus praefecit, dum ipse ad explicandas ararii difficultates Lucam profecturus, confecto ibi negotio in castra reuerteretur. Eo itaque non multos post dies reuerso, & munitiones mirifice adauctas laudante, ita inter se compararunt, ut Galeacius interiores munitiones aduersus erumpentes circumpositis nocturnis diurnisque stationibus tueretur: ipse exteriores, obuertendo urbi terga, cum multo maxima copiarum parte defenderet. Nam Florentini duce Philippo Sanginetto Gallo, qui Pistorium ex insidiis ceperat, ac Beltrone Baucio, qui erat Pontificiorum equitum magister, supra numerosum pedita-

tum, septem milia galeatorum equitum in conspectum obsessæ vrbis adduxerant, assiduo tubarum clangore Castruccium ad pugnam prouocantes, quòd subire aggeres eòsque vltro perrumpere conari, à peritissimis eius ætatis ducibus defensos, stultū & luctuosum fore existimabant. Nec multo post Florentini inde copias in Pisanum & Lucensem agrum vertentes, discesserunt, vt Castruccius suarum rerum incendiis permotus, Lucensibus opem ferre cogeretur. Sed degeneris consilii conatum irridente Castruccio, ac itidem ignauia exprobrante, Pistorienses animis conciderunt, ita vt mox desperatis rebus se dederent, ea conditione, vt nisi sociorum exercitus intra quintū diem aut iustam commeatus copia inferret, aut prælii fortunam experiretur, ipsi còtinuò vita incolumi saluòque præsidio portas aperirent. Dum hæc ageretur, vehemens atque lethalis morbus Galeacium inuasit, exustum scilicet Augusti solibus, perpetuisque laboribus ex diuturna obsidione fatigatum. Nihil autem de sæuo impetu febre remittente, vt commodius opportuna remedia pararentur, ad Pisciam oppidum lectica delatus est. Ibi eū triduo post absumpsit morbus, quum impleisset alterum & quinquagesimū ætatis annum. Videri hercle potuit infelix, ex tanta utiq; fortuna collapsus, nisi viro ad victorias nato, vel exuli, in ipsa victoria mori contigisset. Funeratus est Lucæ miro studio in eum supremos honores conferente Castruccio. Tumulū autem hoc epigrāmate poeta eo rudi sæculo non insulsus, honestauit,

*Hic iacet in parua (maiori dignus at) Vrna,
Sanguinis Anguigeri Galeaz & gloria belli:*

*Magnanimus, contemptor opum, formæque decorus.
Extulit hunc virtus, mala fors mox fortiter vrsit,
Quam rursus vincens, simul & virtute refringens,
Victor decedit, felix & in astra recedit.*

Nec ipse quoque Castruccius diu victoriæ suæ gloriæque superfuit. Ingruente enim pestilenti autumnō ex hisdem Pistoriensis belli laboribus accersita febre, intra vigesimum diem Galeacii fatum est cōsequutus: vir haud dubiè antiquis ducibus bellica virtute comparandus, nisi tyranni nomen ex atrocibus factis invidiæ expositum, vel præcellentis virtutis famam facilè prægrauaret. Excessit è vita tribus annis Galeacio minor, ita vt ad consummati Imperatoris existimationē, nisi præmatura fata vitæ cursum præcidissent, Etruscis peruēturus esse crederetur. Quanquā Machiauellus Florētinus improbè corrupta historiarum fide, in eum præferocem patriæ hostem impudentissimè iocatus, dum eius vitam commentitiè lasciueq; contra veritatem ad risum nausæamque perscriberet, id vnum malignè cōtenderit, vt Nicolai Tegrimi Lucensis syncerissimè cuncta de Castruccio Latine enarrantis, spectata authoritas interposito mendacio apud posteros eleuaretur.

Actius egregii artificis manu depictus in templo Di-
 ui Gothardi ad læuam introeuntibus conspicitur.
 Videmus etiam parem eius effigiem in templo Di-
 ui Marci, extra Beatricem portam. Sed statua exi-
 miæ cælaturæ ex Lunensi marmore sepulchro im-
 posita, depictæ similitudinem exactè reddit.

Actius vigore bellico & præalto constā
tis ingenii spiritu patri Galeacio faci-
lè par, efficaci verò prudentia & lon-
ga infracti animi fortitudine auo Mat-
thæo persimilis, collapsam familiæ for-
tunam admirabili virtute restituit: tanta quoque fe-
licitate, vt recuperato dominatu, imperii fines paucis
annis protulerit. Sed ab initio multa ei aduersa obue-
nere: nam in exilio natus & educatus, pueritiā simul
& adolescentiam nulla certa cum laude transegit. Po-
stremò iam planè vir Placentiæ in præsidio à patre re-
lictus, quum is perditis propè rebus opem ferens, Me-
diolanum conuolasset, eam urbem tantis laboribus
partam, vnius horæ momento infelicitè amisit, oc-
cupante Vergusio Landa, qui valida Legati Cardinalis
ala equitum & magna exulum manu fretus, irrupe-
rat, vitatis quidè diuerso itinere Actianis copiis, quæ
aduersus aduentantem exierant. Tanta porro irrum-
pentis Vergusii celeritas fuit, vt Actius breue ad fugā
spatium nactus, ægrè hostium manus euaserit, adiu-
uante præsertim matre, quæ tam subito quàm saluta-
ri cōsilio, effusis in limine domus aureæ monetæ sac-
culis, intrantes, statimque auidè sparsam pecuniā col-
ligentes, aliquandiu morata fuerat. Erat Vergusius vir
bello acer, sed ab ingenio maximè turbido semper
inquietus: qui tamen Gibellinæ factionis erat prin-
ceps, commutata voluntate ad Legatum perfugerat,
quòd Galeacius vxoris eius pudiciā procacius quàm
deceret, pertentasset. Verum Actius collectis copiis

fuis, & Ferrariensium Mátuanorúmque opibus adiutus, Sancti Domini oppidum in potestatem redegit, accuratèque bellicis operibus permuniens aduersus hostes egregiè bellum gessit, vsque ad id tempus quo Galeacius post deuictum captúmque Cardonium, & deletas eius copias, Modoetiámq; receptam, Castruccio opem imploranti auxilia in Etruriam transmissit. Florentini enim nouas equitum alas ex vltiore Gallia mercede conduxerant, coniunctisq; Roberti Regis & Pontificiis copiis, Cardonium qui nuper dimissus à Galeacio ad Pontificem peruenerat, ingentis exercitus imperatorem effecerant, ita vt Castruccius sibi timere & maturam opem à sociis, Galeacioq; imprimis & Passarino Mantuano Canèque Scaligero implorare cogeretur. Quamobrem coactis iam auxiliis Actium parantem sibi iter ad Apenninum, vt in Etruriam transcenderet, in Sancti Domini oppido aliæ atque aliæ Florentinorum & Legati copię vehementer obsederant, vt deiectus spe auxiliorum Castruccius, priusquam succurri posset, à Cardonio circa Focensium paludes opprimeretur. Sed magno cum dedecore obsidentium illatus est in oppidum comatus, & recentes demum cohortes & fociorú equites intrarunt, Actiúsque eductis signis detrectâte certamen hoste, cum octingentis galeatis equitibus per Apuanos Ligures ad Castruccium contendit, vsque adeo opportunè, vt quum collatis castris prælium differri minimè posset, Castruccius eius aduentu magnopere lætaretur, & Cardonius triste ómen acciperet, quum fatales sibi viperas in vexillis aspexisset. Tū quoque lætū de ea victoria augurium Actio obuinit,

ficuti à Francisco Petrarca his verbis scriptum legimus: Actius Vicecomes, qui postea Mediolani dominium obtinuit, iuuenis nempe victoriosus antequam à podagris vinceretur, iussu patris profectus cum exercitu Apéninum transiit, & victis hostibus apud Altopassum, duce quidem Castruccio, sed egregia opera eius adiuto, ad vincendum Bononienfes pari impetu fortunáq; se conuertit. In ea expeditione, quum fortè equo descendens requiescit, ingens vipera nullo comite aduertente in galeam iuxta positá irrepsit, quam quum mox capiti reponeret, sinuoso quidem & horribili, sed prorsus innocuo lapsu per decoras interriti ducis genas illa descendit. Eam à nemine lædi passus animosus adolescens, ad omen geminæ victoriæ traxit, hinc præcipuè quòd ipse pro signo bellico vipera vteretur. Nec multo post còmissa est ea nobilis pugna ad Altopassum, in qua victor Castruccius præclara virtute Actii feliciter adiutus, vniuersas hostium copias deleuit, captis fermè omnibus ducibus, ipsóq; præsertim Cardonio imperatore cum filio in potestatem redacto, & direptis castris. Quibus captiuis & spoliis aliquanto post splendidissimum Romano more triumphũ adornauit. Qua in pompa ducti ante currum Cardonius Vrlimbacáque Germanus, & Guliermus Narfeius Gallus, & plerique illustres Gotholani & Narbonenses equitum præfecti cum legatis Florétinis, gratissimum Lucensi populo spectaculum præbuerunt. Sed Castruccius statim ab Altopasso victoria vtendum ratus, victrices copias Florentiæ mœnibus admouit, suburbanas delicias in oculis hostium crudeliter euastans, & pleraque ædificia incendens. In ea expedi-

expeditione Aëtius Florentinis è muro spectantibus, ludos equestres in Arni insula edidit, proposito ad præmium velo serico purpurei coloris, vt reddito cōtumeliæ talione Florentinis illuderet, qui similes decursiones Mediolano obseſſo ante Comēsem portam iactanter ediderant. Inde verò Aëtius spoliórũ parte magnificè donatus, Etruriæ finibus excedens, in Mutinensi agro Passarini Mantuani Atestinique Ferrariensis copiis se coniunxit aduersus Bononiensium exercitũ, Legati auspiciis Mutinæ Rhegióque imminentem. Nec multo post circa Scultemnam profligatis hostium copiis, alteram Etruscæ penè parem victoriam est consecutus: atque inde ad patrem geminata cum laude Mediolanum contendit. Insecutus est demum annus, diro Ludouici Bauari Cæsaris aduentu, Vicecomitum familiæ & toti penè Italiæ infastus, quo Aëtius eadem quam pater patruisque indignè subierunt, carceris fortunam tulit. Cæterũ expiata inuidia cum patre patruisque libertati restitutus, quanquam immaturo Galeacii patris interitu, ac importuna Castrucci morte plurimum angretur, accisæque spes propè omnes noua ac inopinata calamitate cōspiceret: nihil tamen (vti Magni Matthæi nepotem decebat) sese animo demisit, quin ad fortunam pertinaci virtute subleuandam, cuncta experiretur. Summa consilii hæc fuit, vt datæ fidei nō deesset, ab vnóq; Cæsare à quo vulnus acceperat, præsentis remedii opem suppliciter peteret, postquam Marcus patruus infami suo consilio deceptus, perosusque non obscurè Cæsarem, decus Imperii, Gibellini que nominis opes, vel parua ab hostibus accepta

H.i.

pecunia passim euerterentem , ad sanitatem rediisset. Eo enim deprecante Cæsar post subirati Castrucci ab Roma discessum , custoditis fratribus libertatem cō-cesserat, territus utique aduersarum partium secundis successibus , & non obscuro conscientix pudore vehementer timens ne focii clientēsque deficerent. Itaque Actius cum Ioanne patruo ad Cæsarem Pisas profectus, post multa colloquia, egregiè nauante operam Marco, Cæsaris animum inflexit , promissāq; pecunia ad summam quindecim myriadam, vt paterni imperii Princeps appellaretur impetrauit. Erat enim tum Cæsar multis aduersis rebus, & super hæc, extrema pecuniæ inopia circumuentus. Roberti enim Regis copiæ Bertoldo Vrsino duce, Cæsarianos præfectos vrbe Roma expulerant. Ioannis Pontificis autoritas studio Iacobi Columnæ apud populum vigeat : Gibellinorum studia magna ex parte refrixerant , quòd Syluestrum Gattum Viterbii partium principem indignè torfisset, vt eius pecuniis, quæ ingentes esse dicebantur, summa cum iniuria potiretur . Sed Cæsare grauis metus incefferat , quòd Germani Saxones & Chati, validissima pars exercitus , consternati animis & stipendia debita flagitantes , à Vindelicis & Sueuis secesserant, cum quibus antea apud Velitras ex cruenta seditione armis contendissent:& tum fortè renouato odio , spretoque Cæsaris imperio, Pisanorum & Lucensium agros impunè prædabatur , castrisque demum in Cæruleo mōte positis (qui supra Viuinaiam iampridem à Castruccio permunitus , ad agendam prædam magnas habet opportunitates) eò terroris & foedæ calamitatis circunciectam regionem ad-

duxerant, vt incolæ, incendiorum metu, commeatû, vestem, & castrensia instrumenta conferre cogerentur. Nam paulo antè in Lucensi Camaioris oppidi incolas, quòd irrumpentibus aliquandiu restitissent, direpto incensóq; oppido crudelissimè trucidarant. Timebat quoque Cæsar, ne ea manus quæ octingentis armatis equitibus constabat, vt pote quæ nullo pudore defecisset, tanquam planè venalis ad Florétinos opima stipendia pollicentes deficeret. Quibus de causis facilè cum Cæsare transactum est, vt Marcus ad Saxones mitteretur: is Actianæ pecuniæ dimidiâ partem ex præteritis stipendiis à Cæsare debitam promitteret: interim apud eos datæ fidei obses foret: altera pars Cæsaris procuratoribus Mediolani certis pensionibus numeraretur. Non abnuìt conditioné Marcus, vt prioris maleficii inuidiam nouo officii genere deliniret: auidéque à Saxonibus tantæ pecuniæ vades receptus est. Addidit quoque Cæsar perscriptis obsignatisque codicillis nouum munus, vt magis ac magis Vicecomites sibi obstringerentur, quum veteres iniurias accumulatis beneficiis expiandas existimaret. Ioannes enim Actii patruus à pseudopōtifce Nicolao, suffragante Cæsare, in Senatu Cardinalis effectus est: sed vir ille summæ grauitatis atque prudentiæ gratias agēs, beneficiû quidè agnouit, ne spernere videretur, verum vsu purpuræ galeriq; honore semper abstinuit, nō obscurè in gratiâ Ioānis legitimi Pōtifcis, insigni quidè ipsius cum laude commodóq;: nā ei episcopatum Nouariensem postea contulit: quo permutato demum cum Aycardo Camedoio, Mediolanēsis Archiepiscopus effectus est. Actius & Ioan-

nes Pisis profecti, diplomata Cæsaris Modoetiam detulerunt, quòd eos Guliermus Mõfortius liuoris plenus, magnis obuiam euntium ciuium gratulationibus passim exceptos, Mediolano recipere noluiſſet: sed eius cunctationem præbita pecunia celeriter resoluit: atque ita Monfortius dolore amiſſæ præfecturæ percitus, in Germaniam reuerſus eſt. Exinde Actius à veteribus amicis clientibúſque, & ex publico ciuitatis ærario pecuniam mutuò ſumpſit, vt præſenti Cæsaris procuratori ſolueretur. Is erat Cõradus cognomento Porcarius, rapaci ingenio, togatus miles, ac ob id facilè fidei pudorique pecuniæ lucrum anteponēs. Accepta ſiquidem quarta ferè promiſſæ totius pecuniæ parte, in Germaniam perſugere, quàm ad Cæſarem reuerti maluit. Eius potiundæ pecuniæ ſpe deiectus Cæſar, exacerbatiſque propterea Saxonibus, efferrato animo vt vndique corraderet pecuniam, graue auri pondus Piſanis imperat: Raimundum Cardoniũ auro ſe redimentem, pretiòque nobiles aliquot Florentinos è cuſtodia educit: Caſtrucci vxori pretioſa mundi muliebris ornamenta aufert: Caſtrucci filios Piſarum dominatu ſpoliatos Luca extrudit, & Franciſco Interminello, accepta ab eo grandi pecunia, vrbis principatum adiudicat: Piſiſque diſcedēs Mediolanum contendit. At Mediolanenſes immanis auaritiæ Tyrannum ſe recepturos negant. Eo modo exclusus, ad Modoetiam iter vertit. Id oppidum Actii præſidio tenebatur: quamobrem oppidani fortunis ſuis Mediolanenſium exemplo non temerè timentes, venienti portas occludunt: nec per arcem aditus in oppidum datur, quòd Lamber amnis intumuerat, & qui

vadum tentarent, profluente mergerentur. Eo modo Cæsar ludibrio habitus, quum infamis auaritiæ pœnas daret, Papiam deflexit, vbi ab Actio collata pecunia facile delinitus est. Nec multo post quum per focias vrbes prædabundo similis vagaretur, nec consiliis suis dignum Cæsaris nomine exitum reperiret, Gibelinis pariter & Guelphis odiosus, in Germaniam rediit. Interea Saxones in Monte cæruleo Marcum audaci ingenio fortia quæstuosq; consilia, ac ob id grata militibus, explicatam, admiratione virtutis ex obfide captiuoque ducem sibi creauerunt. Is ante omnia Henricum & Valeranum Castrucci filios graui ingrati Cæsaris iniuria Luca pulsos, & in proximo exulantes, Germanis conciliat, & per eos occupandæ Lucæ consilium init. Ab his Augustæ arcis custodes, quod erant Germani veteres Castrucci milites, facile oblati præmiis corrumuntur, vt improuisus in urbem introitus paretur. Nec mora Marcus ad constitutâ diem è Cæruleo monte cum Saxonibus Lucam noctu peruolat: vrbs capitur: Franciscus Interminellus à Cæsare ad Principatum euectus, profligato eius præsidio aduersa porta profugit: aduersæ factionis ciuium domus in prædam vertuntur: sedatoque mox tumultu per nouas acclamationes, Castrucci filiis paterna sedes restituitur. Tanta re feliciter patrata, ditatisq; militibus, Marcus fortuna vtendum ratus, cū Fatio Donoratici regulo, qui Pisanæ nobilitatis erat princeps, consilium suscepit restituendæ libertatis, vt Cæsariani præsidēs pellerentur. Nec voto defuit euectus. Marcus enim cum valida manu equitum Luca profectus, Pisis à Fatio recipitur: ingens prælium excitatur: cō-

cis'oque ponte vetere , Cæsariani in vltiorem vrbis partem protruduntur . Libertatis nomen armati populi vocibus attollitur. Ipse Tarlatus Aretinus à Cæsare Pisis præfectus , vbi se à Saxonibus circumuentū suósq; profligatos videt, pontes occupatos expugnare conatus, cum ea præsidii manu quæ supererat, desperatis rebus vrbe excessit. Tum verò Pisani à Ioanne Pontifice interdicti sacris, expiari promeruerunt, quòd à Cæsare ab se damnato defecissent: traditúsque est consensu publico Nicolaus pseudopontifex , què discedens Cæsar Comiri Fatio commendarat . Is demum Pontificiis triremibus Auenioné deuectus infelix, & alieno potius quàm suo crimine miser, in tetrastadia custodia periit. At Marcus à Pisanis Fatioque, vti præclarus author libertatis, magnis muneribus liberaliter donatus, vbi se honesto euentu è manibus Saxonum explicatum videt, maiora sibi agitanda ratus, accepta fide Florentiam contendit . Offerebat Octoviris qui Reipublicæ præerant Saxonum nomine Lucam urbem, si octuaginta milia aureorum nummum persoluerent , ea conditione vt sub fide publica Castrucci liberis honestus in patria locus relinqueretur. Interim vt bona fide pecunia repræsentari posset, Saxones in Augusta arce Florétini militis præsidium acciperent, & ex numero præfectorum insigniū obfides darent . Erat eius comparandæ tantæ vrbis facultas populo longè gratissima: sed quominus decretum fieret, factiosi ciues Simone Tosa principe vehementer impediabant, obrectatione eorum laudis inducti, qui eam occasionem minimè prætermittendam suadere conabantur : quū supra ærarii difficultates Mar-

co tanquam veteri infensóq; hosti, ac ipsís præsertim fluxa fide Germanis, tanto amittendæ pecuniæ periculo, minimè fidendum differerent : nec Tyranni liberis, qui atrocissimí nuper hostes extitissent, parcendum arbitrarentur . Sed non deerant ciues vti publicæ dignitatis augendæ studiosi, amantesque patriæ, qui eam pecuniám ex priuatis opibus, in eius vrbis coemptionem liberaliter offerrent, modò ipsís Lucèsum vectigalia non iniqua licitatione in triennium addicerentur. Interim à Marco acciti primores Saxonum Florentiam venere, & in his Bambergus Regulus & Arnaldus castrorum magister, vt coram Octo- uiris de obsidibus & pecuniæ summa tráfigeretur. Verùm inuidia & conceptus inter altercantes Patritios importunus liuor, populi decora ac vtilia cupiētis votú interruptit. Nec multo pòst Saxones irrita punitaq; Florentinorū cunctatione, vrbem Lucā ipsámq; Augustam arcem, integrumque in ciuitate dominatum Gerardino Spinulæ Liguri vendiderunt : tanto cum dolore indignantis populi Florétini, vt in Simonem Tosam penè coniectis lapidibus omnes ordines inueherentur. At Marcus iam non obscurè Actio sub- ratus, quòd ad se redimendum pecuniám nequaquam diligenter atque celeriter expedisset, ad fatalem veteris odii ac insitæ ambitionis insaniã redierat, vsque adeo vt se Pontificis, Robertique Regis, & Florentinæ Reipublicæ clientem futurum iuraret, si ad pellendum Actium auxiliis atque pecunia iuuaretur. Spera- bat enim Saxones qui iam planè à Ludouico Cæsare defecissent, nomē eius omnibus bellis illustre, ad opima stipendia nouámq; prædam continuò secuturos.

Hoc concepto scelere, foederéque percusso, quum per
xx̄. dies Florétia viros nobiles & militiæ claros quo-
tidianis epulis liberaliter excepiſſet, & vti erat excelſo
corpore præaltóque animo & faciúdia inſigni, dignus
paterno imperio videretur, pro lautis mille aureis
liliatis publicè donatus, Bononiã cõſedit: proficiſcēti
autem additus eſt comes Prætoris filius, qui ciuis erat
Bononienſis. Hunc iuuenem Octouiri ingenio utiq;
validum delegerant vt ab eo Marcus ad legatum de-
duceretur: eóque arbitro cuncta ordine quæ Floren-
tiæ promiſſa conſtitutáque fuerant, iterata ſacramēti
fide confirmaret. Itaque magna ſpe inflatus à Legato
Bononia diſcedēs Marcus Mediolanum peruenit, ex-
ceptúſque eſt ab Actio & fratribus cum honore & læ-
tis utique vultibus. Sed dum in rem ſuam nouandis
rebus clientelas exploraret, tentarétque veteres ami-
cos, & turbido atrocíq; animo cõſilia aſpera ad inua-
dendum dominatum agitare, ab Actio & Luchino
Ioannéq; nefariæ temeritatis cogitationes facilè de-
prehéduntur. Iam enim veſano vultu oréq; idétidem
quereretur, quòd ſe tam diu contra fidē datam, apud
barbaros ſæuóſq; homines reliquiſſent: & fortè tum
ſeipſo amarior atque turbidior erat effectus, quoniam
adamatam nobilem ſceminam, è matrimonio Otho-
rini Vicecomitis impudenter abreptam, ſubita cõci-
tatus iracundia apud Boſatum in profunda arcis foſſa
demerſerat, quòd illá leuitate muliebri mentitá par-
tum, ſibi alieni ventris puerum ſuppoſuiſſe didiciſſet.
Sed eam ab eo flagitio ita oderat, vt necatam impo-
tenti amore percitus, ſera præcipitis vindictæ pœni-
tentia deploraret, indéque nouus perturbatæ menti

furor adderetur. Eo modo Actius patruſque ex multis indiſiis quid Marcus agigaret molireturque non obſcurè diuinantes, quum in vnum ſumma prudentia conſentirent, vitandam omnino diræ bellæ rabiem, vindicandūque prioris perfidiæ immane facinus ſtatuere: Nec mora Marcus in Arenæ curia poſt epulas in cubiculum colloquendi ſimulatione deductus, à delectis aliquot prætorianis comprehenditur, eliſſisque linteo faucibus ſtrangulatur, nullo ex eius nece tumultu exorto, quum proiec-tum cadauer è fenestra in publicum nemo lugeret, & tanquã ſpõte præceps datus, ſumptuoſis honeſtatis exequiis, ad Euſtorgium ſepulchro maiorum inferretur. Florétini verò prætoris filius vel tótius conſilii conſcius, & funeſti exitus ſpectator, ab Actio benignè dimiſſus eſt. Nec multo poſt Ioannes Bohemiæ Rex, qui Henrici Cæſaris filius & Caroli quarti Imperatoris pater fuit, cum valido exercitu in Italiam deſcendit, neque Ludouico Bauaro Cæſari planè hoſtis, neq; Guelpharū partiū amicus. Bergomates primi eum receperūt: nec Actius dubitauit quin amicitia, quæ maioribus ſuis cū Hérico patre præclara fuerat, renouada cauſa, ad Bohemū trās Abduā contenderēt, munera deferēs vtroque digniſſima. Auxit exiſtimationem Bohemo id Actii officiū: & Actius ex eo colloquio confirmata poteriæ apud ſocios pariter ac hoſtes opinionem retulit, ita vt à Vercellenſibus ad ciuitatis Imperiū vocaretur. Nec multo poſt Bergomates à Bohemo præſidii iniuriis exagitati, ad Actium defecerunt. Ioannes enim ingenti curſu Brixia, Cremona, Pavia, Parma, Rhegio, Mutinæque potitus, ſuperato Apennino Lu-

cam occuparat , Gerardino vrbe eieſto , & Florentinis copiis quæ Beltramone Baucio duce Lucam obſederant, longè ſummotis. Is rerum ſucceſſus Gibellinos non ſecus ac Guelphos magnopere conterruit: eoque vehementius quòd Bohemus cum legato Põtificio in colloquium deuenerat : famaque ferebatur Philippum Gallia Regem cum Põtificie occulto inito fœdere conſpiraffe, vt Bohemo duce cuncta ſubigerent , ac inter ſe Italia vrbes partirentur . Erat enim Bohemus Gallica pecunia inſtructus. Quibus de cauſis Florentini tanquam à Roberto Rege planè deſerti, metu noui hoſtis, cum veteribus inimicis communi commodo fœdus inire coacti ſunt . Itaque Actius, Maſtinus Scaliger , Paſſarinus Mantuanus , Obitius Ferrarienſis cum Florentino populo fœdera percuſerunt , ea pactione vt coniunctis viribus bellum gereretur: ſubactaque vrbes, Actio Cremona, Parma Scaligero, Regium Mantuano, & Obitio Mutina redderetur: Luca Florentinis cederet. Nec multo inde quũ Bohemi Regis exercitus Ferrariam oppugnaret , ingenti prælio edito fuſus proſtigatusq; eſt, Pinaſſa Aliprado Actii duce feliciffimè operã nauante. Nec fortuna victoriæ curſum diu morata, ſociorum votis deſuit: pulſoque Ponzono Ioannis præfecto Actius Cremona potitus eſt , Papiamque mox in ditionem recepit, quum in Vrbeculã compulſos hoſtes, deſperatis auxiliis deditionem facere coegiffet . Placentiam demum à Francisco Scoto pecunia coemptam recuperauit . Poſtremo Franchinum Ruſcam Comenſium Tyrannum, multis illatis detrimētis eò adigit , vt accepto Bellizone oppido ad ſolatium amiſſi domina-

tus, vltro urbem dederet. Cæterum paulo ante id tempus quum pedibus æger decumberet, maximum rerum suarum discrimen subiit, Leodrisii perfidia circumuentus. Is antea Matthæi Magni gloriæ inuidēs, quanquam esset patruelis, primas partes legationis ad Pontificis legatum susceperat, vt excitato inani libertatis nomine, Matthæus eiusque liberi Mediolano pellerentur: cum Marco demum aduersus Galeacium atrocissimè cōiurarat. Nec animus inquietæ ambitionēq; mutabilis vllis omnino donis ac honoribus euinci mitigariq; poterat, vt Actiū rerū dominū imperio potiri pateretur. Itaque correptus vetere infania, inopinato transfugio abducta Germanorum ala, ad Frāchinum Ruscam, & mox ad Mastinum Scaligerum Veronam contendit, conductisque Rhetōrum Heluetiorūque cohortibus, & Germanis equitibus, magnāq; manu exulum passim collecta, ad Abduā profectus est: nec transitu prohiberi potuit, quanquam diuersa vada amnis Aliprandus Pinalla tueretur. Ea improuisa gentis irruptione agricolarū fœda & planè miserabilis fuga facta est per totum ferè Insubrum agrum, quòd tum præalta niues herbidi soli campos integerent, nec pecoribus armentisque in loca tutiora refugientibus, deserto pabulo pascēdi facultas daretur. Porro Actius, quanquam pedibus æger, nihil de celeritate diligentiaq; remittit, quin ex omnibus locis milites cogat, munitioraq; oppida subitario præsidio confirmet, donec auxilia conueniant. Aliquot enim diebus antequā hostes Abduam transirēt, quid Leodrisius Veronæ moliretur, per exploratores didicerat, ita vt auxilia opportunè implorata trāsmisāq;

à propinquis sociis que principibus singulis horis expectarentur. Igitur coactis in vnum è Liguria, Ferraria atque Placētia magnis auxiliis, Luchinus patruus dux vetus & multis præliis felix Mediolano totius Nobilitatis equitatum, & delectam ex promptissimis ciuium legionem educit, ad hostes que progreditur. Confederat Leodrisius ad Neruianum vicum, duodecimo ab vrbe lapide: nec mora ad conspectum hostis ineundæ pugnæ signum dat, ordinis que componit. Verum irruente Luchino, prima Leodrisii acies sternitur. Sed ex aduerso Rheti Germanique more suo conglobati secundum impetum excipiunt, Luchinique equitatum primis cæsis intemperanter prouectum vehementer urgent: multi vtrinque cadunt: cruetum & atrox vndique prælium editur. Cæterum Actianis ægrè sustentibus & iam planè profligatis, Luchinus ipse dum reparare perculsam aciem ingenti animo contendit, interfecto equo Heluetiorum securibus sternitur & capitur. Tum verò Barbari clamorem attollunt, & legionem Insubram armis animisque imparem adoriuntur: tantaque vi Placentinas cohortes propellunt, ut Dódatio Maluicino viro fortissimo, Lancilottoque Anguifola ducibus interfectis, vniuersa acies fugam respiceret, Leodrisioque parta victoria videretur: nisi Diuus Ambrosius Mediolanenium tutelare numen, in nube equestri effigie à multis conspectus recentis auxilii opere planè perditis rebus attulisset. Superuenit enim Hector Panicus cum ala cataphractorum Allobrogum à Ludouico Sabaudio Actii socero transmissa. Hæc Rhetos intempestiuè exultantes, & cædi prædæque solutis ordinibus incumbentes, ita protriuit atque cecidit, ut in-

staurata pugna , & fortissimo quoque ex nouo euentu defumante vires ac animos , Leodrisiani terga darent: Luchinúsque ad arborem deligatus barbaris custodibus eriperetur:& Leodrisius effugiens in manus hostium incideret . Eo die interfecta sunt supra quatuor milia hominum:sed minus lætam Luchino victoriam fecit Ioannes Fliscus Fuscæ vxoris frater, Ligurum præfectus, qui in prima acie ceciderat . Externus Leodrisii miles agricolarú sæuitie dum vagatur, & frustra effugium quærit, inedia, frigore, vulneribúsq; consumptus fermè omnis interiit. Leodrisius cum liberis in arce Diui Columbani custoditus est, vt post Actii & Luchini mortem, Ioannis Archiepiscopi clementia seruaretur . In eo autem campo vbi pugnatú est inter Parabiacum & Neruianum, Luchinus & Ioānes templum in acie Diuo Ambrosio votú, ad rei gestæ memoriam condiderunt : vbi quotannis insigni pompa, effuso Mediolanensi populo cum Prætore & Decurionibus altero & vigesimo Februarii die, sacra solennia celebrarent. In eo templo ad læuam spectatur effigies Hectoris Panici cum armata Allobrogum ala perditis rebus opé ferentis, quod facilè dignoscitur, quum in purpureis equitum laciniis albæ cruces Sabaudiani principis insignia discernantur. Secundum eam victoriam confirmato imperio, Actius Maftino Scaligero graue bellum intulit, atque ei demú, iniuriam probè vltus , Brixiam ademit . Exinde pacatis rebus Mediolani mœnia iam cœpta antiquitus, ad iustam altitudinem edueta sunt, additis per interualla altioribus propugnaculis , in queis marmoreæ ingentes viperæ visuntur . Perduxit etiam in urbem.

fluuiolos duos euerrēdis vrbanis fordibus, ad salubritatem opportunos, Lironem scilicet & Cantaranam, qui iam penē defecerunt, quum negligentia publica sensim oblimati, iampridem aluei curatoribus caruerint. Tum quoque admirandæ magnificētiæ Curiam in harena priscorum temporum iuxta frontem templi maximi ædificasse constat, addito Diui Gothardi templo, cuius sacram turrem nobili fastigio insignē cum admiratione suspicimus. Id multis admodum pretiosis diuini apparatus instrumentis refererat. Mortuus est Augusto mense, octauo & trigésimo ætatis anno, quum integros nouem annos regnasset, usque adeo improbè vrgente fato, & articulorum doloribus assiduè lacescit, vt ne lodicibus quidem in lectulo sine intolerabili cruciatu volueretur. Ex Catharina autem Sabaudia vxore pudicissima nullā suscepit prolem. Erat Actius facie candida latāque, naso autem simo, quod nemini superiorum gentiliū contigerat: coma item barbāq; ad patris similitudinem, ænei coloris, valde crispa: sed cæruleis oculis, ac intēpestiuo caluitio, non deformante quidem frontem, sed latius decorante. Existimatus est ex toto actionū euentu, egregiè bello fortis & consilio summè prudens, & quod popularis gratiæ plurimum intererat, aditu facilis, & alloquio perhumanus, publicè & priuatè cum ratione liberalis. In feriis porrò sine fastu grauis, & in ferendis iocis omnium suauissimus euadebat: ita vt quum postremò cuncta ad Christianam pietatem reuocaret, vti credi par est, ei dii atque homines, perfidiosi & turbulenti patrui necē faciliè condonarint. Tumulus est marmoreo insigni sepul-

chro ad aram Diui Gothardi , in quo cælato inaura-
toque opere eius iacentis effigies spectatur. Pari arti-
ficio circúseptus est marmoreis tabulis sepulchri lo-
culus, in quibus scitè sculpta Ludouici Cæsaris solen-
ni habitu imago cõspicitur, quú supplici ingenicula-
tòq; Actio Mediolanēsis imperii insignia largiretur.

*Epitaphium Actij, qui eo rudi seculo
Azo dicebatur.*

*Hoc in sarcophago tegitur vir nobilis Azo
Anguiger, imperio placidus, non levis & asper:
Vrbem qui muris cinxit, regnũque recepit:
Puniuit fraudes, ingentes struxit & ædes.
Dignus longa vita, in fatis si foret ita,
Vt virtus multos posset durare per annos.*

Luchini armati effigies in templo Diui Ambrosii ad vicum Parabiacum, post aram maximam quã prælio vouerat, & parta demum victoria dedicarat, conspicitur.

LVCHI-

Actio immatura morte sublato, quòd sine virili prole decessisset, duo patruum Luchinus atque Ioannes pari Iusubru omniū consensu, còtinuò successerunt. Sed Ioannes æquitate liberali, vti sacratum Antistitem decebat, diuini iuris potestate còtētus fuit, ita vt fratri bellica laude perillustri & in administranda Republica ingenio graui constantiq; prædito, integra exercēdi imperii cura relinqueretur. Is initio statim suscepti principatus, quòd confirmāda potentia parandaque summæ gratia apud ciues plurimum intererat, à Benedicto duodecimo per legatos impetrauit, vt interdicta sacris ciuitas, tum verè supplex clementia & benignitate æquissimi sacrorum Principis expiaretur. Recepit quoque pari Pontificis indulgentia veteres thesauros, qui è tēplo Modœtiæ, turbulentis superiorum bellorum temporibus Auenionem asportati fuerant. Cæterum quum ad arma vocaretur, per legatos ferè semper bella gessit, tamen si antea longè acerrimus bellator extitisset, vtpote qui in omnibus ferè iustis præliis honesta vulnera susceperit: in illa enim nobili cruentaq; ad mortē Catinum pugna, qua Vguccio Fagiolanus victor Guelpharum partium vires vehementissimè còtudit, paterna auxilia ductanti inuēctòq; in medios hostes, sinistrum crus valida cuspide traiectum est. Ad Alexandriam porro quum in Tanari ponte cum Vgone Baucio Roberti Regis equitum magistro cōfligeret, ita Baucium inuasit atque prostrauit, vt multo suo ac

interfecti hostiū ducis cruore fœdatus, & opimo spolio & præclara victoria potiretur. Ad Tricellam quoque oppositus ingētibus externarum gētium copiis, quæ Pontificis & Roberti Regis auspiciis sub Gastone Aquitano Raimundóque Cardonio Mediolanum obsessum ire maturabant, maximè pugnacis & periti ducis laudem tulisse fertur, quum terribili longóque certamine ædito, separatáq; sæpe acie, decora in facie vulnera suscepisset. Postremò ad Neruianum acriter dimicans, ita Heluetiis securibus perfracta galea, suffossóque equo, prostratus captúsque est, vt manante per nares multo sanguine ad iuglandis arborem tam diu nexus & semianimis iaceret, donec recentis Allobrogum alæ superuentu, cæsis Heluetiis atque Germanis, & Leodrisio hostiū duce capto, è vinculis eriperetur. Sed qui tot bellis summa pericula euaserat, ex principatu demum oborta statim inuidia, amicorum & propinquorum sæuas manus vix effugit. Cóniurauere etenim in eius necem Franciscus Pusterla ex ordine Patritio auitis diuitiis potēs, & ante alios duo Aliprandi fratres Martinus atque Pinalla, qui Actianis copiis præfuerant, neglectíque à Luchino ad alios scilicet, vt meliores translatis honoribus, amiciores liberaliorémq; dominum quærebant, coniectis vtique oculis in Galeacium & Barnabam ex Stephano fratre Luchini nepotes, qui decore iuuentæ & iá planè matura militari indole florentes, intempestiua summèque nefaria ambitione (hæc enim domui Vicecomitum fatalis fuit) ad imperium aspirare dicebátur. Sed dum Aliprandi fratres pertétatis amicorum intimis, coniurationi vires addere contendunt, à Ramengo

Casato inita consilia produntur. Nec mora Martinus atque Pinalla capti diuque torti, in carcere fame necantur, cæteris in furca latronum more strangulatis. De Pusterla autem qui profugiens ex Etruria retractus fuerat, in foro supplicium est desumptum, eo quidem atrocius atque miserius, quod duobus filiis adulescētibus in conspectu parem pœnam subeuntibus, scelestus pater, paulo antè inter ciues maximè felix, supremæ calamitati suæ domus interfuit. Nec multo post Margarita vxor, quod non conscia modò suscepti adeò immanis consilii, sed ad id maturè patrandum peracerba concitatrix extitisset, perpetui tantum carceris pœna damnatur, quod Othorino Vicecomite genita Luchinum arctissima propinquitate contingebat. Cæterum ex damnatorum quæstione comperitum est Galeaciū & Barnabam non ignaros initæ cōiurationis, paratosque ad excipiendā principatus fortunam, tanti facinoris euentum spectauisse. Sed Luchinus ne supra Marci fratris necem, familiæ decus, vel maximè nocentium iuuenum cruore macularet, deprecante Ioanne Antistite, exilii pœnam non excessit. Ita tamen vt eos perfidiæ impietatisque ignominia notatos, ad Oceanum in extremos Belgas atque Batauos relegaret. Exinde Luchinum natura subtristem planèque seuerum, solito amariorem ac duriorum factum scriptores tradunt: vsque adeo vt nec in ioco, pallidam semper obducens frōtem, ridere sit visus, quod ad animi ægritudinem, articulorum quoque dolores accessissent. Sed non inanis rumor de vxoris impudicitia per urbem excitatus, mœrorè vsque adeo cumulauit, vt in affecto tot malis sene, nondum ma-

turis fatis viam aperiret. Nupserat ei Isabella cognomento Fusca, è Flischorum gēte apud Ligures à præalta vetustate pernobili, duobúsque præsertim Pontificibus, Innocentio ac Hadriano, purpuratísque supra quinquaginta Senatoribus longè clarissima, vnde factum atq; inde luxuriam parum verecundo gestu oréque præferret. Hæc nobiles Insubrum matronas forma, lepore, mundiciis, ac vna præsertim vteri fœcunditate, qua Luchinus felix videri potuit, anteibat. primo enim partu Luchinum Nouellum, secundo Vrsinam, & mox tertio gemellos mares eximix indolis Borsium & Forestinum rara quidem felicitate pepererat, nisi tantam prolem ex incesto concubitu concepisset. Galeacium enim formæ dignitate cunctos mortales superantem adamasse constat, vti aliquot post annos defuncto iam coniuge, in extremo vitæ actu tãpiè quàm ingenuè confessa est, scilicet vt animum piaculo liberaret, vel cum certo infæstæ prolis exitio, tantiq; subinde imperii hæreditas ad legitimos successores verteretur. Cæterùm suopte ingenio procax & levis mulier, exulante Galeacio, & viro ex podagra decumbente, quum spectare Venetias cùm situ ipso tum celebri festo die Ascensionis C H R I S T I, naualibus ludis & publicarum priuatarúmque opum ostentatione mirabiles, auidissimè cõcupisset, importunæ vxori Luchino cuncta concedente, haud difficulter impetrauit vt ornatissima classe per Padũ deueheretur, delectis in comitatu fœminarum nobilissimis, quibus ambiguus inesset pudor, nec viri earũ tuendæ pudicitix cura tangerentur. Verùm luxuriosissimæ nauigationis exitus fuit, vt cum insigni pro-

bro prostratæ pudicitie apud Vgolinum Gonzagam, Dandulúmque Veneti Senatus principem, rediret: pari infamia deflagrantibus nonnullis illustribus foeminis ex comitatu, quum à pudicis pariter ac in eodem crimine maculosis leuitate muliebri per mutuas delationes, singularum adulteria proderentur. Hoc tanto inexpiabilis infamiae vulnere percussus Princeps, ita flagitii iniuriam tulit, vt non obscura parati ad vindictam animi signa, vel non planè explicata contractæ frontis querela, demorsis sæpe vnguibus ostenderet. Itaque Fusca expedito ingenio non impudica modò sed apprimè truculenta mulier, pœnæ metum celeriter anteuertit : ægrumque adhuc coniugem veneno lento atque tabifico præoccupat, nullo tum sceleris extante vestigio, quum planè maturatus ægri senis obitus ad nouum insurgentis morbi impetum facile referretur. Vixit annos sexaginta duos: imperauit nouè. Tumulatus est in æde Diui Gothardi iuxta Actium, regio sumptu celebratis exequiis. Luxère elatum veris lachrymis cuncti ciuium ordines. Nā summa æquitate ius dicere, obliuisci factionum, tueri ab iniuria infimos, & quod maximè populare videbatur, singulari prouidentia annonam curare erat solitus: bella quoque, quod opulentæ tranquillitatis intererat, extra fines semper gessit, eo animi decreto, vt sua strenuè defenderet, & socios constantissimè tueretur. Parmam imperio adiecit sexaginta milibus aureis coemptam ab Obizio Atestino, ægrè eam vrbem aduersus Gonzagas atque Scaligeros defendente. Pisanis porrò ea conditione pacem dedit, vt honorarii tributi nomine binos equos, militarem vnum, alterum asturconé

album, quo domina veheretur : itémque binos ad aucupium falcones peregrinos quotannis penderent. Nouissimè Ligures fluxa fide antiqua foedera violantes, magnis copiis inuaserat, Brutio filio duce Genuæ gentis caput obsessurus ; nisi properantia fata vetuissent. Magnificentia monumēta nulla ferè reliquit, Actiana domo contentus , quum antea Ticinensi regione præaltas ædes cōtra diui Georgii templum Palatii nomine vocatas habitasset. Foris autem validam arcem in edito monte ædificatam , cui à vetere delubro Capellæ nomen est, Bergomatibus imposuit. Delectatus est, tuendæ valetudinis causa , suburbano secessu, non tam amœno quàm salubri, ad septimum lapidem Comensi via sinistrorsum, vbi tenuis est pagus qui Sanus aer verissimo nomine nuncupatur. Liberos reliquit, Brutium ex cōcubina, qui quum Laudi Pompeiæ præferoci ingenio aliquandiu tyrannidem exercuisset, coniurante ciuitate expulsus, obscuro in pago in Euganeis inops & merito miser interiit. Borsius autem & Forestinus publicato Fuscæ matris incestu, tãquam damnatæ prolis iuuenes , hic tetro in carcere, ille verò ex fuga, in exilio perierunt. Eandē exilii fortunam tulit Nouellus, qui nequaquam animo degeneri militiæ assuetus , propinquorum suorum hostibus semper adhæsit.

Epitaphium Luchini.

*Iustitiæ cultor, scelerumque acerrimus ultor,
 Pauperibus charus, nunquam dum vixit, avarus:
 Egregijs factis, & cladibus ante peractis
 Insignem bello laudem meruit, nisi fraudem
 Sors mala struxisset, crudeliter & periisset.*

Ioannes Archiepiscopus se pingi iussit in sacello domus Archiepiscopalis à se cõditæ, ante imaginem Diuæ Mariæ Virginis , vsqueadeo præcellenti pictura, vt incorruptis coloribus per ducentos annos adhuc perduret.

IOANNES ARCHIEPISCOPVS.

Post elatum Luchinum, totius imperii summa ad Ioannem Archiepiscopum germanum fratrem continuo rediit, absolutæ virtutis principem : nam in omni eximiæ prudētia & perfectæ pietatis officio, moderatâque regendi imperii disciplina, Othoni maiori patruo par fuit, quû ex ipso censu generosæ stirpis Matthæum patrem magnitudine constantis animi referret: nec Galeacio fratri de nobilitate liberalis ingenii, vel decore formæ, vel studio promerendæ gratiæ quicquam concedere cēseretur: & Actiû perhumana illa, nusquam tamen nisi graui, ad faciles aditus atque sermones comitate, atque item magnificentia operum facile superaret: præclarâque demum paucissimis Regum cōcessa clementiæ laude (quæ in Luchino vti nimis duro militarique, quanquam viro semper summo, defuit) omnium opinione potiretur. Is inito statim principatu, nihil antiquius duxit quàm Galeacium & Barnabâ ab exilio reuocare. Rediere illi Belgarum more brachato habitu, sicuti videre est in incolumi adhuc pictura in templo Diui Ioannis ad Concham, Cosmæ & Damiano diuis tutelaribus votum soluentes, præferentésque eximium bellicæ virtutis specimen, quum Belgicis atque Britannicis bellis parta non obscura laude, militassent. Nec multo post propagandæ soboli firmandoque imperio validas finitimorum principum propinquitates præstanti iudicio quæsiuit, ita vt Blancam Sabaudiam Aymonis Allobrogum reguli filiam, Galeacius vxorem duce-

ret, & Beatrix Mastini Scaligeri filia à fastu superbisq;
moribus Regina cognomen adepta, Barnabæ matri-
monio iungeretur: binasq; nuptias ex interuallo sum-
ptuosius ludorum equestrium spectaculis celebrarent.
Cæterum Ligustici belli causam secutus, captis armis
adeò Murtham Genuensium ducem terruit, vt abdi-
cato principatu, sese ciuitatémque ad eius authorita-
tem contulerit, & præsidium prætorémque à Ioanne
delectū acceperit. Sed non multo post defuncto Mur-
tha, populus vti semper factiosus & mutandis consi-
liis repentinus & leuis, Valentem ducem creauit. Ea
contumelia permotus Ioannes arma parat, & bellum
indicit: qua periculi fama Ligures terrentur, vel ob id
maximè quòd tum mari magnis classibus cum Vene-
tis & Catalanis contendentes, circa Sardiniam infe-
liciter conflixerant. Itaque supplex ciuitas & opem
implorans, ad pristinam fidem rediit, & Valens susce-
pto temerè principatu se abdicare cogitur: recipitur-
que Genuæ Gulielmus Pallauicinus qui Reipublicæ
præsit, ad id munus cum præsidio equitum & peditū
à Ioanne missus. Nec mora Genuenses nouam classem
exornant, Ioanne in eam delectos milites, pecuniam
& comæatum abundè conferente, addentéque duo-
decim triremes suo sumptu suoq; milite egregiè in-
structas. Eam classem Paganus Auria præfectus, quū
vipera insignia in vexillis præferret, cum Venetis ad
Sphragiam insulā, quæ Sapientiæ nomen habet, con-
tra Methonem, vsque adeo acriter atque feliciter cō-
flict, vt debellata hostiū classe Nicolaus Pisanus qui
Sardoo in mari cladem intulerat, cum quinque mili-
bus Venetorum militum captus, Genuam in trium-

phum duceretur. Genuenses autem liberali ope Ioannis se victoria potitos grato animo confitentes , nouo decreto deditæ ciuitatis iura, quæ Ioannis morte finirentur, ad Galeacium pariter & Barnabam trāstulerunt : ita vt totius Liguriæ vrbes à Coruo Lunensi promontorio ad Herculis Mœneci portum, Vicecomitum imperio subderentur. Per id quoque tempus Bononiam in potestatem redegit, quum Pepulus vir nobilitate atque opibus insignis, qui patriæ libertatē inuaserat, Pontificiis oppugnatus armis, à Ioanne maturam opem implorasset. Validis enim Infubrum auxiliis Pepulus egregiè defensus, eò demum descendit, vt acceptis Crepacorio Nouantuláq; oppidis, ac multo insuper auro, patriam vendere, quàm suscepti principatus nomen tueri mallet . Bononia parta Ioannes finitimis terrori esse cœpit , vsque adeo vt Florentini antiquæ iniuriæ, & Veneti recētis acceptæ cladis memores, Pontificiis ducibus vires adderent: initoq; fœdere cum Pontifice, confestim impetraretur vt dirum illud religionis telum interdicendis sacris in Ioannē vibraretur. Sed Olegiano duce Bononiæ imposito, ita felicibus armis urbem defendit, vt Clementis Pontificis iras faciliè mitigarit. Per Guliermum siquidem Grifantem Pontificis legatum, qui postea Urbani quinti nomine desumpto Pontifex euasit , quum Mediolanum venisset, salubri consilio transactum est, vt tanquam beneficiario iure concessam urbem retineret, & quotannis sexaginta pondo auri tributum nomine soluerentur . In Florentinos demum intestino malo laborantes, tanquam in veteres & recentes hostes, arma vertit, concitantibus Vbaldinis Vbertisque & Pa-

etiis exulibus , qui aucti viribus Tarlatorum & Casaliorum Aretii Cortonæque principum, à Ioanne Antistite, tãquam Gibellinæ factionis principe patronoque certissimo, opem assiduis precibus implorabant. Olegianus qui ex eadem Vicecomitum ortus familia, ipsius Ioannis Antistitis filius putabatur, ab Olegioq; ad Verbanum lacum oppido cognomen ferebat, è Bononia Apenninum transgressus , Sambucum vicum in Pistoriēsis Alpibus cepit: peruagatúsque montanum agrum, ad oppugnandam Scarpariam ad duodecimum ab vrbe Florentia lapidem descendit. Erant in exercitu supra ingentem peditum numerum, decem milia galeatorum equitú, & exules ab Arni valle armatis agrestibus opportunè in suburbanum agrum irruperant, vsque adeo infensis sæuisque animis, vt tecta obuia crudeli incendio delerentur, mœstaque ob id & trepida ciuitas, vti viribus impar, à fociisq; deserta, vel non æquam pacem appeteret. Nec Ioannes à nomine pacis abhorrebat , modò fociis Gibellinarú partium honesta cõditione caueretur. Itaque proclamatis induciis indictus est locus Sergiano in oppido Lunensis agri, vt conuenientibus totius Etruriæ Umbriæque legatis , querelæ omnes neglecti aut prætermissi iuris deferrentur, disceptatoribus Guliermo Palauicino pro Ioanne, & Carolo Strozza pro Florentinis. Ferunt supra sexaginta vrbium illustriúmque regulorum legationes coiuisse, pacémque moderatis legibus singulis datam, summa quidè cum laude Ioannis qui clementi ingenio , detrimenta belli innoxiiis ac immerentibus illata populis perofus, susceptú bellum optima pace, quàm cruēta victoria finire malue-

rit. Nec obiter prætermittendum videtur magnanimi Præfulis factum inter multa memorabile, quo Pontificium summæ feueritatis imperiū facetissimo obsequii genere magni fecit simul & elusit. Paulo enim ante id tempus quum à Pontifice expetentibus Florentinis Auenionem vt coram adesset, sub anathematis poena citaretur, lætissima fronte respondit, se vti fidelem dictoque parentem seruum deceret, instructa profectioe Auenionem maturè peruenturū, vt præfenti obsequio proiectus ad pedes sacrosanctum Pontificem veneraretur. Cæterum legatos misit qui per omnes vrbis regiones, amplissimas domos, persoluta eius anni pensione conducerent, ingētēque omnis generis commeatus copiam compararēt, qua numerosus comitatus aleretur. In id porrò Quæstor multa onustus pecunia adeò profusè operā intendit, vt mirum in modū annona in foro cresceret, nec peregrini negotiosique homines ex omni Europa ad Pontificiā aulam confluentes, vllum omnino pro hospitio tectum Insubre conductore vacuum reperirent : & publicè populus & inquilini de annonæ caritate cōquererentur. Quibus insolitis vocibus permotus Pontifex Mediolanenses legatos cuncta prodigè coemētes vocat: causam quærit cur tantum commeatus accumulent, tótque passim amplissimarum ædium hospitalia inani sumptu ad querelam publicam conducant. Legati ita parare se iussos à Ioāne Præsule respondēt, qui septem milia armatorum equitum, totidēque peditum, præsidii & comitatus causa sit adducturus. Intellexit illico Pontifex quo rerum suarum periculo Ioannes tantis instructus viribus foret expectādus:

lenitèrque subridens, tanti itineris laborem Præfuli, tanquam occupato & præclarè Pótificii nominis studio, benignè se remittere dixit. Legati autem quum dimitterentur, honestissimis à censu virtutis aut parum ditibus conductas domos gratuitò concesserūt, ita vt commeatum quoque omnem aut sacratis cœnobiis, aut è plebe miseris & egentibus largirentur, tanta cū laude vt nemò esset qui Ioannis causam non studiosissimè tueretur. Sed nō multo post crescente potentia, vt plerūque fit, non iniqua comes inuidia pariter creuit. Formidabilis enim vel amicis veteribúsque sociis apparebat, vsque adeo vt consternati metu Atestini, Gonzagæ, Scaligerique principes fœdus inter se percuterent: coactòque numerofo exercitu, castra fossis ac aggeribus vallata, propè Mutinam adorirentur, sustinentèque impetum præsidio fortiter repulsi, in Cremonensem agrum cuncta vastantes irrumperēt. Hæc castra muniti instar oppidi Ioānes aduersus Rhegienses construxerat: videbatúrque inde non Rhegiū modò, sed etiam Mutinam inuasurus, vt à Bononia ad Placentiam suæ ditionis continuum iter pararet. Hæc agitantem, & septimum regnātem annum, Augusto mense concepta febris & lentis demum accessionibus producta in Septembrem, climaterico ætatis anno leniter extinxit. Cōditus est marmoreo tumulo iuxta Othoneman te sacrarium templi maximi, vbi hæc carmina rubro lapidi incisa legūtur, quæ ex eius rudis seculi memoria ad iucūdā ingeniorum æstimationem præterire noluimus.

*Quàm fastus, quàm pompa levis, quàm gloria mundi
Sit brevis, & fragilis humana potentia quàm sit,*

Collige ab exemplo qui transis, perlege, differ,
 In speculo speculari meo lachrymabile carmen,
 Qui sim, qui fuerim licet, qui marmore claudor.
 Sanguine claruseram Vicecomes stirpe Ioannes.
 Præsul eram, pastorque fui, baculumque gerebam,
 Nomine, nullus opes possidebat latius orbe:
 Imperio tituloque meo mihi Mediolani
 Vrbs subiecta fuit, Laudense solum, Placentia grata,
 Aurea Parma, bona Bononia, pulchra Cremona,
 Bergoma magna satis lapidosus montibus altis,
 Brixia magnipotens, Bobiensis terra, tribusque
 Eximijs dotata bonis Derthona vocata,
 Cumarum tellus, nouaque Alexandria pinguis,
 Et Vercellarum tellus, atque Nouaria, & Alba,
 Ast quoque cum castris Pedemontis iussa subibant,
 Ianuaque ab antiquo quondam iam condita Iano
 Dicitur, & vasti narratur Ianua mundi,
 Et Sauonenfis Rax, & loca plurima quæ nunc
 Difficile est narrare mihi, mea iussa subibant,
 Tristia tota meum metuebant languida nomen.
 Per me obsessa fuit populo Florentia plena,
 Bellaque sustinuit tellus Perusina superba,
 Et Pisæ & Senæ timidum reuerenter honorem
 Præstabant: me me metuebat Marchia tota.
 Italiæ partes omnes timuere Ioannem.
 Nunc me petra tenet, saxoque includor in isto,
 Et lacerant vermes, laniant mihi denique corpus.
 Quid mihi diuitiæ, quid & alta palatia prosunt,
 Quum mihi sufficiat quod paruo marmore claudor?

M A T T H A E V S S E C V N D V S.

EX testamento Ioannis vniuersum imperium æquissima ratione trifariam diuisum, tribus Stephani liberis cessit, ea conditione vt Mediolanum & Genua communis essent ditionis, ab vnóque tantum prætorè regerentur, quem pari iudicio delegissent: reliquæ porro vrbes nobilioræque oppida à grauissimis Iureconsultis amicisque communibus fideliter æstimata, digestæque in tres portiones, sortem ex vrna sequerentur. Matthæo Bononia obuēnit, quæ ex ipsa solenni transactione quatuor vrbes tanquam sua membra secum trahebat, Laudem scilicet Pompeiam, Placentiam, Parmam, & Bobium in Apennini vallibus situm: item Lucam & Massam togatæ Galliæ, Pontemque tremulum supra Macram amnē, Apuanorum Ligurum caput, & Sancti Donini oppidum, quod in Aemilia via à Tarro amne septē milibus passuum distat. Sed Matthæus nequaquam diu Bononia potitus est, Olegiano eius vrbis imperium occupante. Is enim sub id tempus quo Ioannes Archiepiscopus suprema tentatus valetudine decumbebat, rebellantibus Patritiis atque arma capiētibus, in foro prospere conflixerat, coniurationisque principes captos, securi percusserat, in quibus nonnulli ex Blanchis, Gozadinis, Bentiuolisque & Sabadinis fuerant. Post id factum quum ædificatam à Ioanne Antistite veterem arcem egregie permunisset, inuasit eum libido arripiendi imperii, cuius ipse præcipuus defensor extitisset. Itaque fortuna nefariis cœptis aspirante, Prætorē

militarēq; præsidiū Matthæi, insigni composita fraude, vrbe expulit, Bononiensēsq; armis territos in nomen suum iurare coegit. Erat Matthæus ingenio ciuili potius quàm militari, nec ideo ad vindicandam iniuriam parato, vtpote qui nihil ex magno auro, si speciē corporis demeres, præter nomen referret, ignobilique otio delectatus, nequaquam bellica laude duceretur: ei nanque summæ curæ summāq; voluptati fuerant accipitres, atq; ea omnis venatio quæ vel fœminas admitteret, & prorsus sine sudore pararetur. Has autem diurnas exercitationes, nocturnæ libidines excipiebant, quibus adeo intemperanter corpus atque animum effœminauit, vt inter duas sæpe concubinas nullo pudore eneruatis viribus cubitaret, instillaretque (vt Corius in historiis author est) muliebribus locis vnguēta peregrina, quibus intermortuæ veneris segnitiei prodigiosa titillatione fuscitaret. Per hunc modum fractis lateribus, quum ad Seronū oppidum, vbi munitam pinnis domū ædificarat, medio itinere inter Mediolanum & Comum secessisset, diuturna febricula tabefactus interiit, anno secundo post Ioannis patruī mortem: Valentina matre multis cum lachrymis, à fratribus veneno sublatum vsque adeo constanter existimante, vt Galeacio & Barnabæ diras imprecaretur. Matthæū enim ex sermone quodam inuidiæ pleno, apud fratres exitiale odium parasse referebat, quòd Crescentiaco in vico, vbi auū obiisse retulimus, quum fortè in cœna Galeacius & Barnabas tanti imperii à maioribus conditi amplitudinem atque opulentiam laudarent, omniūque pulcherrimum fortunæ munus Principatum esse fateretur,

tur, Matthæus incautè subiunxisset, id quidem sine controuersia verum esse, incomparabileq; videri, modò Principatus socio confortèque careret: ita vt non obscurè Ioannem patrum perstrinxisse videretur, qui secus ac magnus auus fecisse visus est, nō vnum, Galeacii primi atque Actii exemplo, sed tres simul periniquo iure diuisi imperii hæredes instituisset. Id dictum subamaro sale, scommatîsq; nomine prolatū, vsque adeo in pectus fratrum altè descendit, vt sequenti cœna suilles lumbos, cuius obsonii Matthæus erat appetentissimus, toxico illitos apposuerint. Duas habuit filias absque vlla virili prole, ex Liliola Gonzaga Philippi Mantuæ principis filia susceptas, Catharinā scilicet & Vrsinam: hanc Balthasari Pusterlæ Patritio maximè opulento, illam verò Vgolino Gonzagæ bellica virtute perillustri nuptui dedit. Tumulatus est ad Eustorgii templum iustis exequiis à Serono Mediolanum vsque perductis: sed sepulchri marmorei honore, titulóque epitaphii caruit, tanquam fratribus inuisus, & nihil laudis à literatis promeritus, quos in colenda tantum venere liberalis, in ea turpi supinæ vitæ desidia contempsisset.

Galeacii secundi imago varii gestus atque habitus in arce Ticinensi multis in locis repetita conspicitur. Illam autem tanquam iucundissimam excerptimus, quæ redeuntis ex victoria ad triumphum sequente exercitu solennem pompam ostendit, in ea porticu quæ ad orientem solem vertitur.

Aleacio secundo cuncta propè quæ expeti mortalibus possunt, cum naturæ tum fortunæ rarissima dona contigerunt: corporis enim dignitate & decore formæ lectissimos iuuenes supergressus, tū maximè seipso celsior & pulchrior euadebat, quum nouo more comam aurei coloris promitteret, complicatamque sæpe in tricas, & nonnunquam diffusentibus cincinnis per humeros expansam reticulato pileolo aut florea corona castigaret. Id enim eum decebat alioqui lacteo colore atque ænea barba conspicuū, vti videre est ex multis eius imaginibus, vnâq; præsertim equestri thoracata, quæ Ticini in arce ad sinistram porticum spectatur. Balthei militaris dignitatem Hierosolymis promeruit, quū religionis causa CHRISTI sepulchrum inuisurus, in Iudæam nauigasset. Belgico item bello (nō secus ac Otho familiaris Princeps superiore seculo in Syria Viperam, perpetuum gentis insigne, obtruncato barbaro hoste detraxisse traditur) prostrato nobili Belga, nouū gestamen insigni aquæ & ignis argumento, tanquam opimum spoliū retulit. Ex ipsa enim clypei pictura ardentes bini torres, pendētibus totidem aquariis situ-
lis, contrariæ potestatis facultatem exprimebant, vsque adeo specioso argutoque emblemate, vt id ad posteros ipsosque item Sfortianos in Vicecomitum familiam adoptatos manarit. A Carolo autem quarto Cæsare qui Mediolanum aduenerat, solennibus codicillis ritè confectis in Cisalpinæ Galliæ atque Liguriæ

imperio Vicarius Cæsaris est appellatus, pari dignitatis beneficio fratri Barnabæ communicato: interque sacra solennia Cæsar Ambrosiano in templo, vtriusque filios quanquam planè pueros, militari baltheo cinxit: Ioannem scilicet Galeacium, qui demum totius imperii hæres potentia formidabili supra cæteros Italia principes euectus est, quum ex nomine nequaquã temere indito, duos summæ virtutis atque prudentiæ patruos referret, & Marcum Barnabæ, qui malè auspiciatum infelicis patruui nomen sortitus, ad frugem minimè peruenit. Cæsare itaque multa pecunia magnisque muneribus donato, & in Germaniã redeunte, multo certior quàm antea nominis authoritas ambobus creuit, quæ demum perpetuo beneuolentiæ studio & fraterna charitate usque adeo stabilita est, vt cõcordibus animis ad vitæ exitum (quanquã diuiso imperio) regnarint, mutuisque opibus bella gesserint, communẽ cum ducentes hostem, qui ipsorum alteri arma moliretur. Ea enim æquitate defuncti Matthæi fratris hæreditatem inter se diuiserant, vt urbem Mediolanum ab ortu solis ad occasum per regiones perducta linea partirentur, & singulas arces ambo conderent, Galeacius ad Iouiam portam quæ Comum ducit, Barnabas ad Romanã: quòd huic Conchana domus, illi Actiana curia, sicuti Matthæo antea Antistitis Ioannis ædes forte obuenerant. Cesserat Barnabæ Bononia, quæ quum vehementibus armis repeteretur, Olegianusque Pontificiis adiutus copiis strenuè resisteret, diuturni grauissimique belli causam præbuit. Nã plerique principes & cum his Florentini Pisanique, quibus odio atque timori consentientium fratrum opes erant, Conradu

Landum Germanorum ducem & Marcoaldum cum Bohemis à Carolo Cæsare Pisis impositum, præbita in triplex stipēdium ingenti pecunia, aduersus Vicecomites concitabant. Ea enim tempestate validæ externarum gentium manus, vt tum aiebant, fortunæ auspiciis militantes, per Italiā prædabundo agmine vagabantur, hīsque sese cupide commiscebant ex omni regione exules spe prædæ. Itaque Landus & Marcoaldus mira celeritate confectis itineribus, superato Pado in agrum Insubrum prouolarunt. Eorum aduentus cuncta ferro ac igne vastantium, magnam trepidationem Mediolanensibus incussit. Pertulere eas clades tantisper Galeacius & Barnabas, donec accitæ vndique copiæ in vna castra cogerētur. Nec multo post instructo exercitu cōtra hostes progressi ad Casā auratā pagum, signis collatis conflixerunt: eo quidem euentu vt Marcoaldō capto, Landus ipse post cruentū certamen fauciatu effugerit, ferme toto eius exercitu cæso captoque: in quo sex milia equitum & quatuor peditum fuisse narrantur. Secundum eam victoriam Barnabas ad oppugnandam Bononiā profectus, validiores quàm putarat, hostes inuenit. nam Florētini Pisanique, ipsiq; item Principes, Ferrariensis, Mātuanus & Veronensis communicatis consiliis, cū Egidio Pontificis Legato fœdus renouarant, ea mente vt defensa Bononia, duorum præpotētium fratrum vires nimio plus crescere minimè paterētur. Ita vt Barnabas multis illatis acceptisque detrimentis, longo & perdifficili bello implicaretur: & Ioannes Marchio Mōtifferrati à fœderatis incitatus Galeacio graue bellum inferret: captāq; ex insidiis Alba Pompeia, & Ti-

K.iii.

cino vrbe prodeuntibus Guelphis occupata, Anglorū validam manum in Italiam euocaret. Ea gens ex Britannia insula in continentem Galliæ transuecta, cōfectis Belgicis bellis in Prouinciam sese effuderat, stipendia & prædam passim quærens. Sed ea fuit Galeacii felicitas, vt ab Anglis Albam reciperet, & Ticinū variis præliis famēque perdomitum in potestatem redigeret, capto Bussulario cucullato sacerdote, qui nefariis concionibus Ticinensem populum traducens, miseræ vrbis crudelis tyrannus euaserat. His rebus prosperè gestis Galeacius transmissis vndique copiis, Barnabæ vires attenuatas duobus aduersis præliis facilè restituit: quibus auctus vir acer & indomitus, tanto impetu Bononienfium agrum populatus est, vt Olegianus desperatis rebus, urbem temerè occupatam Egidio legato tradere cogeretur, quum Firmum Piceni agri urbem, perfidiosa pactiois præmium acciperet. Sed quum Barnabas iratus Egidio non secus ac Olegiano, nihil de belli apparatu remittendum arbitraretur, foederatæ ciuitates ingentes copias Vgolino Gōzaga imperatore in agrum Insubrum miserunt, rati Barnabam fraterno periculo adductū, Bononiēsi agro detrahi & trans Padum abduci posse. Sed Vgolinum traiecto Pado & Nouaria capta magnā perturbationē Galeacii rebus afferentem, paribus belli artibus auerit, infecto exercitu Mantuanorū fines ingressus, peruptoque Serralio (quæ est munitio ab amne Pado ad mutinam perpetuis aggeribus suburbanū agrum cōplectens) Mantuanos duce præsidioque nudatos adeo conterruit, vt Vgolinus vel in ipso felici speratæ ingentis victoriæ cursu, de imperio salutēque ciuiū suo-

rum magnopere sollicitus, pacem petierit, cognationemq; nouo foedere cōfirmarit. Eo modo pace parta, & Barnaba nihilo secius pertinaci studio Bononiæ principatum, tãquam sibi fraude ereptum, validis armis repetente, Galeacius externas affinitates, decoras hercle regio fastu, sed sibi & posteris damnosas & inutiles quæsiuit, Isabella scilicet Caroli Galliæ regis sorore Ioanni Galeacio filio desponsata, Leonatôq; Britannia regis filio in generum adscito: huic enim ex nuptiis Violantis, quum ducenta milia aureorum nummum dotis nomine recepisset, Mons etiam Regalis ac Alba Pompeia vrbes cesserunt. Isabella autem quæ Mediolanum venerat, vsqueadeo socero grauis fuit, vt ducentis milibus aurcorum cōstiterit: quanquã Virtutis oppidi ditio, honestissimæque appellationis titulus nouo sponso nomine dotis obuenerit. Leonati porrò aduētum tantæ opes admirabili liberalitate profusæ sunt, dum nuptiale epulum daret, equestres ederet ludos, & Britannos ex generis comitatu supra ducentos, opulentissimis donis adornaret, vt opulentissimorum regum splendorem superasse censeretur. In conuiuio enim in quo Frâcisus Petrarca inter principes cōuiuas discubuit, singulos ferculorum missus, qui supra triginta fuere, totidem inusitatæ magnificentia munera sequebantur: ea omnia Ioannes Galeacius delectæ iuuentutis Princeps, ad mensam producens Leonato obtulit. Fuere in vno tantum missu septuaginta equi insignes argenteis & fericis ephippiis strati: in aliis verò vasa argentea, hierofalcones, venatici canes, equestria arma, nobiles lorica, solidôq; ferro splendidi thoraces, galeæq; item & cassides præaltis

conis exornatæ, indumenta margaritis picta, balthei militares, postremò præstâtes aliquot gemmæ aureis emblematis insertæ, & aureæ purpureæque telæ ad viriles lacinias vis ingens. Is porrò conuiuii apparatus fuit, vt relatæ demum dapes, ad decem milia hominû abunde peruenirent. Sed non multo pòst Leonatus quum nouæ nuptæ operam daret, tempestiuûsq; conuiuuiis ad patrii moris disciplinam, alieni cæli ignarus intemperanter vteretur, ad Albâ morbo consumptus interiit. Violantésque demû Othoni Marchioni Môtifferrati nuptui data est, sed nihilo felicioribus auspiciis, quum Otho in montibus Parmensium ab agresti agasone confossus, ignobili fato perierit. Cæterum Galeacius diu antea sæuissimis articulorû doloribus iactatus, quum filius præalta indole, militaris imperii munia capeffens, Asta recepta, Vercellísque defensis subalpinum bellum felicissimè confecisset, in supremum incidit morbum, Nonísq; Sextilibus defunctus est, anno à partu Virginis septuagesimo oçtauo, supra millesimum & trecentesium, vitæ quinquagesimo nono: imperii auté vigesimo secúdo. Delectatus est in toto vitæ cursu, quû ex bellicis occupationibus subci sua otia furaretur, nobilioribus literis, historiisq; præsertim: habuitque in honore præstantibus disciplinarum omnium & nobiliû artium studiis præditos: ex iisq; præcipuè Franciscum Petracham paramœna ingenii fertilitate florêtem, cuius hortatu bibliothecam condiderat, quum munere Caroli Cæsaris Ticini celebre gymnasium instituisset. In puniêdis reis quû natura planè lenis & exorabilis videretur, ita clementiam cum seueritate miscebat, vt præscriptas leges nò temere præteriret. Magno autem incorruptæ iustitiæ

exemplo fuit Picardonus Vafallius è Vercellis in furca latronum more strangulatus. Hunc Belgici exilii comitem, propterea que ex humili fortuna ad præfecturam ærarii prouectum, indeq; sæui prædonis more, nullo metu pudorève immensas opes congerentem, repetundarum & peculatus reum populus fecerat, iudicè que damnarant, ita vt Princeps nihil omnino ex damnati substantia in fiscum se reducturum testaretur, liberè que responderet sibi lege agendum videri, atque eo quidem seuerius, quòd supra furti noxã, grauioris flagitii nomen ferret, quando mortaliũ ingratissimus extitisset. Nimia quoque & penè crudeli seueritate in Prætorè ad Vicũ Iriæ animaduertit, quòd præscriptos ex indice quosdam exules factiosos atq; sicarios persequi, captosque statim laqueo necare iussus, propinquorum precibus pœnam tandiu suspenderat, donec Ticini princeps adiretur. Ex ea enim cùctatione Galeacius quòd lege actum crederet, amicis supplicantibus faciliè damnatorum vitam concessit: ita vt mox Prætor, tanquã officii oblitus, fontibus seruatis, atque his ante carceres spectantibus, securi feriretur. Sumptuoso autem ædificandi studio, magnificisque operibus, Romanæ potentix monumenta luculèter imitatus, Mediolani arcem Portæ Iouis mira celeritate construxit, quũ antea è regione templi maximi, anteriorem curiam vastis porticibus atque cœnaculis, & media latissima area ad equestres ludos admirandam Actianis ædibus adiunxisset. Pontem verò ex lapidibus Ticino amni Papiæ imposuit, vsque adeo mirabilis structuræ, vt perpetuæ contignationis tectũ aduersus soles & pluuias, sustinentibus ab vtroque podio siliceis columnis superinduceret, & vtraque pon-

tis capita singulis propugnaculis muniretur. Sed arx demum in supercilio decliuus vr̄bis ad Boream constructa, cōdecoratāque eximiis picturis, ita spectantiū oculos ad admirationem cōuertit, vt Petrarcha nihil adulatus Galeaciū, eo incomparabili ædificio, quum cæteris operibus vel maximos Europæ reges anteiret, seipsum superasse perscripserit. Spatiū enim quadratæ formæ ducentorum ferè stadiorum, perpetuo muro circumplexus opportunum, ad omne genus venationis addiderat, fundis nonnunquā antiquis possessoribus iniquo pretio ademptis, vsque adeo impotenter vt Bartholus è Xysta familia quum paterno agro pelleretur, iniuriam frustra deprecatus, equitanti Galeacio ventrem cultello perfoderet, leui quidem inflicto vulnere, quum magno casu in ipsam balthei fibulam cuspis incidisset. Cæterum in fronte arcis supra portam ad viridaria perducentē hoc vel rude carmen in marmorea tabula legebatur, antequam tormentis Gallicis ea muri pars cum inscriptione perfracta concideret. Extabant siquidem lata insignia gentilitiæ viperæ insculpta scuto, vti moris est, superstāte galea cum frondoso cono ad similitudinem eius qua in præliis vti erat solitus. Id autem eo libētius ne periret apposuiamus, quòd Galeacius tēporario ligneoq; tumulo conditus, dum ad nobile sepulchrū serò marmora pararentur, epitaphio caruerit.

*Hac galea Galeax castrum defendit et urbem, -
Et serus oppositos uiolenter comprimit hostes,
Inque fugam uertit timidam mucrone potenti:
Tractabitque suos ut fratres frater amicos,
Et sibi subiectos cultu pietatis, et omnes
Defendit populos, sibi quos diuina potestas
Credidit, et longam dabit his per tempora pacem:
Præ cunctisque piam mens est seruare Papiam.*

Barnabas in diuersa ætate diuersoque corporis cultu
 pictus & marmore expressus cernitur in Cõchano
 templo:& Comi in æde Diui Iuliani,domoque an-
 tiqua Rusconorum.

Arnabas materni aui nomen tulit, eo
 quidem euentu vt ab Auria gente na-
 ualibus victoriis inclyta, ac innata vir-
 tutis nomine maximè superba, fero-
 ces ac indomitos spiritus accepisse di-
 ceretur: imperiosus enim & immitis & asper euase-
 rat, planè maiores Aurias æmulatus, Brancham, Paga-
 num, Lumbum & Lucianum, qui secundum rei na-
 ualis disciplinam naturali conditione præduram ac
 atrocem, cruentis exercitati præliis crudeles apparui-
 sent. Sed qui tãtopere seuerus existimari poterat, in-
 fracto quodam corporis ac animi vigore, vti semper
 armatus ac auidè pugnax, vnàque ea demum quæ cuncta
 vitia præclare cõtegit, & studia militum parat, insigni
 liberalitate, cæteris eius ætatis ducibus præcellebat. In
 toto vitæ cursu quum bella continenter gereret, nũ-
 quam conquieuit, quòd bella ex bellis fererentur, ne-
 que pax stabilis neque induciæ diu vigerent, inter
 suspectantes ac hostilia ex obliquo moliētes. Id enim
 vnũ ei non iniquæ ambitionis, verum maximè odio-
 sæ pertinaciæ consilium fuit, vt Bononiam Olegiani
 perfidia sibi ereptam, interceptamque demum fraude
 Egidii legati, in potestatem redigeret: qua si semel po-
 tiretur, Florentini, Lucēses, Pisani, & vicini principes
 nequaquam diu se tutos fore prouidebant. Factumq;
 est ex ea contentione vt cum Pontifice coniurarent,
 coniunctisque maximis viribus pellendos excinden-
 dosque Vicecomites arbitrarentur. Propterea condu-
 cti sunt communi ære in Italiam Angli & Britones

ex Armorico Oceano, Hispanique Albornocio duce, & Hungari demum ex Pannonia Simone præfecto: & postremo iterum euocatus in Italiã Carolus quartus Imperator. Sed bellum varia fortuna vtrunque gestum, cum finem habuit, vt Barnabas non longè à Bononia ad Raphaelis templum profligatus, victusque iterum ad Guastallam, detrimenta accepta nouis victoriis ingenti animo resarciret. Nauali enim certamine in Pado infra Vitellianã hostes superarat, constructaque insigni munitione ad Burgum fortem, ita locum aduersus præsentem Cæsarem defenderat, vt perruptis demum Padanis aggeribus, totum penè profluentem in Mantuanos agros effunderet. Quibus detrimentis illatis, omnibusque iam planè fessis & pecunia exhaustis, necessaria pax, sed non planè stabilis cū Pontifice cæterisque fœderatis facta est, non abnuente Carolo, qui Ariouisto Baioario Vindeliciæ Regulo, Barnabæ propinquo, interprete, quum belli tadio in Germaniam vocaretur, accepta pecunia, & confirmata vetere cū Vicecomitibus amicitia, non multo post domum rediit, ita vt Barnabas tota spe recuperandæ Bononiæ decidisse videretur, eo quidem minore cum dolore, quòd ad solatium irriti conatus Rhegium Lepidi à Feltrino Gonzaga præsentī pecunia coemptum in potestatem redegisset. Incredibile dictū est quantū vtrique fratrum appetita oppugnatæque Bononia cōstiterit, quæ nouem bella ex hisdem causis rediuiua cum supremo amittendi imperii periculo, paucis annis adduxerat. Ferunt enim in bellicos sumptus supra trecentas myriadas signati auri expensas, ita vt mirū videri possit tātas pecunias ex vrbibus imperio subie-

Etis imperari atque exigi potuisse, quum ambo fratres pari ac infatiabili mutua æmulationis libidine ad infaniam ædificantes, multo maiorem pecuniam in calcem & lateres cõtulisse videamus. Inter nobilia opera Barnabæ præstantissimum fuit, Tritianæ arcis pons admirabili vnus tãtum fornicis amni Abduæ impositus, vsqueadeo in altũ exurgens, vt tribus superædificatis trãsitoriis aditibus, infimo currus cum machinis & impedimentis, medio equites, summo peditatũ vno tempore transmitteret. Construxit quoque arcẽ ad Romanam portam quæ Conchanæ domui iungebatur, ponte pensili supra tecta priuatarum ædiũ perducto, instar longissimæ porticus, cuius adhuc aliquot intercisa membra supra Crassorum domus spectantur. Brixianæ arcẽ condidit, quæ ex molli cliuo vrbi imminet. In suburbanis autem Modoetiam, maiorum opus luculenter imitatus, ad Lambri amnis ripas Melenniano in oppido, domum peramplam munitæ arci persimilem cum lateritio ponte cõstruxit: & quod egregiæ pietatis opus adhuc extat, laxos carceres Mediolani instituit, in quo egestatis vltimæ debitoribus, & extra capitalẽ pœnam damnatis alimenta gratuito præbentur. Sed vel immensas ærarii diuitias vni dotales sumptus exhaurire facilè potuerũt, quum numerosam prolem nobilissimis Europæ Principũ domibus infereret. Viridem enim Leopoldo Austrio Norici Regulo, Thadeam Stephano, & Magdalenam Federico, Baioariis Vindeliciæ principibus, & Valentinam Fèderico Cypri regi collocauit, quum Agnetẽ Francisco Gonzagæ, Catharinam Ioanni Galeacio fratris filio, atque item Antoniam & Anglesiam Conrado &

Federico Virtembergensibus Sueviæ Regulis nuptui dedisset : Lucia subinde Edemundo Britannia Regis filio tradita, vt in remoto etiam Oceano sobolē propagaret. Ex filiabus autem nequaquā ex Regina vxore susceptis, generos sibi adsciuit bellica virtute clarissimos, quum Ioanni Acutho Britanno Donninia, & Lucia Lando Germano ad Brigantinū lacum pernobili traderentur. Quarum omnium dotes cum luculento mundi muliebris apparatu, vicies cētena milia aureorum nummūm excessisse constat . Nec tot sumptus vel immodicē facti Barnabam deterrebant, vt quicquam de splendore vitæ remitteret, quum filios diuersis magnis in domibus, cum frequenti & liberaliter ornata familia alendos arbitraretur. Erant legitima proles Marcus, Ludouicus, Rodolphus, Carolus & Mastinus, quibus imperii vrbes atq; oppida per æquas partes diuiserat: quū totidē ex dānato coitu susceptis latifundia & domos , honestosque redditus donationis iure tribuisset. Erant ii, Ambrosius, Eustorgius, Palamedes, Lācelottus & Sacramorus, cuius stirpis se esse fatentur ii Vicecomites, qui præcipuam nobilitatem à Matthæo Magno repetunt, quum legitima soboles in Philippo principe defecerit. Ex iis autē Ambrosius tanta militaris ingenii indole supra cæteros omnes emicuit, vt eo duce, Britannisq; militibus præfecto, Barnabas cum Romano Pontifice, Ioannāque Apuliæ regina, Florentinisque item atque Liguribus vario euentu bella gesserit . Sed Ambrosius in Bergomatum montibus quum auidē rebelles persequeretur , præceptus datus in insidias, ab agrestibus est interfectus, tanto patris dolore, vt montani vindicāte

irato patre, supremæ cladis pœnam subierint. Cæterum hæc diuifi imperii sortitio eum habuit euētum, vt quisq; eorum dolore nimis angustæ ditionis, Ioāni Galeacio patrueli multo opulentioris imperii fortunam inuideret, & de eo cuncti sæpe contemptim & criminose loquerentur. Regina siquidē mater, ambitiosa superbāque mulier, iuuenes suopte ingenio elatos & maximè sumptuosos quotidianis sermonibus impulerat vt immoderata percuperent, audendōque & moliendo aliquod insigne facinus, ad præalta, vti generosos deceret, aspirare condiscerent. Sic vt non obscure indicare videretur, sublato patruale, hoste verius quàm propinquo, ipsos confestim ex opulenta hæreditate potentes & planè beatos euasuros. Cæterum non multo pòst Regina fato functa, Barnabas cum liberis eadem spectare cœpit, vtpote qui tot filios ærario suo graues, prætenui ac ob id infirma ditionis conditione regnatos prospiceret. Sed dū scelestæ consilia miscet, & diri odii cogitationes extendit, Ioanni Galeacio cuncta produntur. Is verò graui callidōque ingenio audita exploratāque dissimulat, & aduersus insidias sese domi & foris præmunit: intimi officii ministeria coarctat, abdicatōque luxu, mensam certis dapibus astringit: custodiam verò corporis ex fidis veteranis adauget, nec arcis limine pedem effert, nisi exploratō, præeuntibus scilicet armatorum turmis, & prætoria cohorte circumfusa. Ante omnia porò ad struendum ex lōginquo dolum, suburbana tēpla supplicabundus sæpe inuisens, conceptæ religionis & demissi pauentisq; animi signa præbet. Quibus artibus vsque adeo in contemptum venit, vt nihil virile

virile vel ab astuto patruo sene cogitare putaretur, & patrueles nonnunquam dictitarent, aliquanto eū opimo sacerdotio, quā tanto imperio digniorē videri. Itaq; communicato cū paucis cōsilio, edicēs se Mariæ Virginis tēplum (quod est in mōte supra Varesiū oppidū, multis miraculis atq; donariis venerabile) soluēdi voti causa profecturū, ē Ticino Mediolanū contendit. Nec differt Barnabas quin veniēti, honoris causa occurrat: quanquā improuiso aduētū perturbatus pudore metū vincente paululū cunctaretur. Nec multo post Vercellenſi porta prodeuntē, dato signo armati equites inermē & mula vectum cōprehendunt, & in proximā portæ Iouis arcē cū Marco atq; Rodulpho filiis deducūt. At Ioānes Galeacius continēter armata agmina in vrbe introducit, domosq; capti hostis ad excitandā plebem, opportuno astu diripiendas populo præbet. Fit maximus in vrbe tumultus, punctoque tēporis memorabili Fortunæ ludibriō tātæ opes euertuntur: nec quisquam omnino repertus est qui opem ferret, quum amici pariter ac hostes in opulentissimæ gazæ acruos auidè grassarentur, & maledictis Barnabam vti crudelem tyrannum incesserent. Nec in ea licentia publicanos & quæstores uti populo inuisos, vllæ vel in sterquiliniis latebræ diu regunt. Arx quoque ipsa, attonitis custodibus paucas post horas deditur, è qua septem plaustra elaborato argento & pretiosa suppellectile onusta, signatæque item aureæ monetæ septingenta milia educta fuisse referuntur. Nec tanta calamitas prodigio caruit: domus enim Palatina septimo die ante cladē adeo vehementer de cælo tacta est, vt intimi cubiculi peristromata deflagraret, & Vipe-

L.i.

ra marmorea fastigio superstantes fulmine frangerentur. Vates quoque domesticus cognomento Medicina, ut Nonas Maïas eo anno trium siderum coitu infestas caueret, multo antè prædixerat, & tum in fata sua properantem retentare fuerat conatus: occulta enim vis fati tum maximè vrgebat, quum misero mentis arbitrium eriperet. Euaserat paulo antè Barnabas ad inexpiabile odiū populi, seipso acerbior & sæuior, nihil herclè durum & atrox eius ingenium senecta molliente, quippe qui inopia rapax, infamis auaritiæ nomen immani crudelitate cumlaret. Nā præter perpetua inclementer imperatæ atque exactæ pecuniæ detrimenta illata populis, noua etiā ac atrocissima lege promulgata, inquirendos comprehendendosque eos iusserat, qui quinquennio antè contra vetus edictum apros occidissent, aut ex his vel in aliena mensa comedissent, usque adeo inexorabili dānatione, ut suprà centum ex miseris agricolis laqueo suspenderentur, reliqui vniuersa substantia mulctati, exilio solum verterent. Diuiserat enim per pagos venationibus opportunos multa milia venaticorum canum, grauissimo incolarum sumptu alenda curandaque: quum viciatim per familias distribuerentur, & præfecti venatorio apparatus multis cū ministris passim regiones circuirent, tremendo superbæ censuræ instituto, singulos canes ex indicis volumine inspectantes, ut insolenti iudicio quos vellent verberare pecuniāque punirent, quum pari utique mulcta damnerentur, qui strigosos & graciles tanquam inedia malignè enervatos, & contra obesos tanquam nimia pinguedine inertes factos, aut impexis villis malè cura-

tos produxissent. At Barnabas in Tritianam arcem ab se ædificatam deductus, septimo carceris mēse, quum regnasset annos triginta, vixisset sexaginta sex, veneno fasellis indito (vt fama tum fuit) extinguitur : eo quidem æquiore animo tolerata calamitate, quòd in manibus Donniniæ Porræ adamatæ antea concubiniæ, in ipsa extrema vitæ sorte non planè miser expiravit. Hæc enim Acuthi Britanni focrus fuit, quæ calamitatis ultro consors, supremum in tantis ærumnis misero seni solamen attulerat. Cadaver Mediolani Conchano in templo tumulatum est: statua equestri ex marmore Lunesi superstite, in eo quidem armorum cultu ac expressi oris habitu quo bella gesserat: nullo tamen epigrammate addito, quum iuxta cubas Regina vxor marmoreo sepulchro tale carmen meruisset.

Italici splendor Ligurum Regina Beatrix

Hic animam Christo reddidit, ossa suo:

Quæ fuit in toto rerum pulcherrima mundo,

Et decor, & sanctæ forma pudicitæ,

Laurea virtutum, flos morum, pacis origo,

Nobilibus requies, ciuibus alma quies.

Quam patris extollunt Mastini gesta potentis,

Veronæ nuptam magnificæque Canis.

Barnabas armipotens Vicecomes, gloria regum,

Naturæ pretium conspicuumque decus:

Qui Mediolani frenos & lora superbæ

Temperat Ausoniæ, quem timet omne latus:

Hac consorte tori felix consorte laborum

Exegit longa prosperitate dies.

Hanc Deus elegit: secum periturus & inde

Spiritus ætherei regnat in arce poli.

IO · GALEACIVS · PRIMVS · DVX /
MEDIOLANI · VALENTINAE · PATER.

Galeacius Comes Virtutum, qui primus Dux Mediolani à Ladislao Cæsare appellatus est, vti videre licet ex multis pictis cælatisque imaginibus, tale frontis decus præferebat.

IOANNES GALEACIVS.

IN Ioãne Galeacio à primis statim pueritiæ initiis vsque adeo mira grauitatis atque prudentiæ species enituit, quum in eo supra captum eius ætatis, solertia, iudicium memoriæque vigerent, vt eum plerique ex ratione physica citissimè morituum crederent, aut nunquam tantas præcocis eius ingenii dotes ad optimæ frugis maturitatem peruenturas arbitrarentur. Ferunt enim, sicuti in Petrarchæ vita legimus, Galeacium patrem, quum ex consuetudine consilium aduocasset, multique insignes togati viri in intimum conclaue admissi confedisent, à puero tū fortè intentis oculis procerum ora atque habitū contemplante, per iocum quæsiuisse, quisnam sibi ex eo numero sapientior videretur: tum verò puerum, qui tum erat ferè quinquennis, suspenso vultu considerasse singulos, & demum accessisse ad Petrarchā quē nunquā antea viderat, ita vt blandè arrepta toga, oraret vt se ad patris sellam sessum perducī pateretur: statimque magnum cum admiratione omnibus risum abortum, quod puer perspicaci iudicio, omnium longè clarissimum poetā delegisset. Nec eum per omnes ætatis gradus summa cura à lectissimis præceptoribus atque nutritiis educatū, quin in eundem iudicii morūque tenorem incumberet, natura destituit: à pueritia siquidem ad statam ætatem prouectum in tanta actionum varietate, idem semper ingenii specimen sequebatur, ita vt eius opinionē naturæ præsidio firmatam, corroboratamque multa historiarum lectio-

ne atque vſu rerum, nemo falleret, ac omnia vel planè fortuita præſentiret, conſilioque eius fortuna regi videretur. Nec id herclè mirum erat, quum inueterata conſuetudine multū ipſe ſolus deambulando meditari, cum peritiſſimis in omni negotio deliberare, exempla rerum ex annalibus repetere, inſtituta maiorum quæ euentus belli comprobaffet, diligenter imitari eſſet ſolitus. Nullæ enim eum voluptates venationis aut aucupii, non alex ludus, non illecebræ muliebres, non ſannionum aut ſcurrarum fabulæ à negotiis auocabant. Exercebat corpus modicè, ad rationem ſcilicet tuendæ valetudinis: animum remittebat eruditorum colloquiis & frequenti lectione, ſecretiſque item commentationibus ad iuſtitiam & pietatè reuocatis. Conduxerat enim liberalibus ſtipendiis omnium diſciplinarum profeſſores, qui in gymnaſio Ticinenſi à patre condito, iuuentutem docerent. Bibliothecam porro in arce ædificatā nobiliſſimis codicibus referferat, erecto iuxtà delubro in quo Diuorum & Martyrum reliquiæ pretioſis diſtinctæ loculis ſeruabantur. Ex ordine proſitentium celeberrimum fuere, qui monumenta ingenii poſteris reliquerunt, in iure ciuili Baldus & duo Raphaeles, Fulgoſius atq; Comèſis, & Signorolus Amadeus: in philoſophia Vgo Senenſis & Blaſius Pelacanis à Parma, cuius etiam extant in Aſtronomicis diſciplinæque optices, ſubtiliſſimæ quæſtiones. Tres quoq; medici, Marſilius à Sancta ſophia, Syllanus Niger, & Antonius Vacca, quorū commentaria in ſcholis hodie perleguntur. In tradendis autē Græcæ linguæ præceptis eminebat Emanuel Chryſoloras Byzantius. Sed ſupra doctores omnium

disciplinarum erat conspicuus Petrus Philargus Cretensis, sacrarum literarum interpres, qui postea Pontifex euasit, & Alexāder quartus est appellatus. Ex hoc præsertim lectissimo genere hominum, & ex iis qui vfu rerum & prudentiæ autoritate valerent, consiliarios vberrimis honestatos stipēdiis asciuerat, ita vt non planè mirum videri posset, postquam ipse perillustri iudicio polleret, si in consilio exactissimè deliberata discussaque ex voto plerunq; felix euentus sequeretur. Cuncta siquidem officia quæ tanti imperii administrationes respicerent, admirabili ordine constabant. Nihil enim in toto humanarum rerum negotio, domi & foris ipso ordine præstantius differere erat solitus, quo vno & ipsa in primis res militaris, & actio ciuilis omnis & domestica disciplina veluti certissima compagine regerentur. Imperia autem iussaque in maximis minimisque rebus de scripto exhibāt, & rerum omnium sumptuariæ rationes amplissimis codicibus mandabantur, ex quibus ministrorum fidē & diligentiam exigebat, per censores quidem spectatæ probitatis, qui singula ad pœnam & præmium reuocarent. Erant autē in eius aula infiniti propè librarii, amanuenses atque notarii, qui per singula officia rationum præfectis operam nauabant tanta curâ religionēque, vt non modò totius imperii vrbium statum redditus, & custodiarum expensi sumptus, sed siquid publicis ludorum spectaculis impenderetur, & quot fercula sigillatim in solennibus conuiujs venirent, & quid claris hospitibus donaretur, ad exemplum atque memoriam scriberentur. Vidimus in archiuorū eius armariis admirandos codices in membranis, qui

in singulos annos Ducum & Præfectorum, veteranorumque militum nomina atque stipendia, ac alarum & turmarum indices continebant, descriptaque item exempla literarum quæ in grauissimis gerendi belli & conficiendæ pacis negotiis, vel ipse ad Principes scripsisset, aut illi respondissent : ita ut si quis iustam historiam condere velit, non aliunde veriorum certiorumque materiam desyderet, quando ex iis bellorum causæ, consilia & rerum gestarum euentus facillimè deprehenduntur. Apud patrem patruumque Barnabam Germanorum & Britannorum aduentu rudimentum militiæ posuit: nec multo post quum vigesimum tertium ætatis annum impleisset, à patre fictitio nomine mancipatus est, ita ut ei in patrimonii partem Nouaria, Vercellæ, Asta, Alexandriaque traderentur: ut inde Othoni Montisserrati Regulo semper hosti, nec vnquam quieto, dissimulante patre arma inferret. Sed dum in eo bello verfaretur, prodentibus Guelphis Vercellas amisit. Allobrogum enim Regulus (quanquam esset auunculus) & Flischi Ligures periculo suo admoniti, Othonis finitimi iniurias defendebant, acciuerantque auxilia Pontificiarum copiarum, arcemque Ioannis Galeacii præsidio custoditam circunuallarant, usque adeo validis circumpositis stationibus, ut Ioannes Galeacius non semel obseffo præsidio opem ferre conatus, quod hostes castra castris contulissent, planè circunuentus obsideretur, & præsidium urgente fame & desperato comœatu ex conditione arcem dederet. Sed aliquanto infelicius Britannorum aduentu arma tractauit: nam à Ioanne Aucutho Britannorum

clarissimo duce , qui ab amicitia Barnabæ discedens, Pórtifici & Florétinis adhæserat , in Brixiano agro acie victus profligatúsque est , vsqueadeo graui accepto detrimento, vt eius Duces fermè omnes cum vexillis ca perentur:& ipse celeri fuga è manibns hostium ægrè sese eriperet . Ab his infauis bellici muneris initiis, quum satis supérque cùm virtutis tum fortunæ suæ periculum fecisse videretur, mortuo demú patre, per legatos bella gerere constituit, quòd vnicus patris hæ res , extra infesti Martis discrimina sibi omnino par- cendum, alienaque virtute quæ pecuniæ mercede pa- raretur, subeundam præliorum aleam existimabat:re- batúrque vti natura cautus exactéque prudens, & vti mox apparuit, consilio quàm manu validior, se domi quàm foris feliciorẽ euasurum: pollicentibus præ- fertim ex genitura Mathematicis , maximas opes, adauctum imperium , hostium calamitates , sum- màmque item gloriam , si armorum pericula deu- itaret . Neque fatidici vates , aut ipse naturæ genius humanæ voluntatis arbiter, fidem fefellerunt . Pau- cis enim annis admirabiles adeptus victorias, ita ini- micos perdidit , cæcidit hostes , imperii fines protu- lit, vt arridentis fortunæ fiducia subnixus, totius Ita- liæ regnum affectasse crederetur. Iam enim eum La- dislaus Cæsarnouo honoris titulo honestarat, quum ex solennibus codicillis primum Mediolani Ducem, scepro pileoque eius dignitatis insignibus per le- gatos transmissis, appellasset. Formidandæ siquidem erant opes longè omniũ amplissimæ, vel ob id quòd ambitiosi principis summæ prudentiæ, veterano mi- lite , strenuísque eius & præclarè fortunatis Ducibus

niteretur. Scaligeris enim Veronam atq; Vincentiam ademerat, atque item Carrariensibus Patauium, Francisco Seniore in Modoetianum carcerem coniecto: præterea Taruifium, Feltrium, Bellunum, montanâq; oppida cum Tridento in potestatem redegerat: Perusini & Assisiates ad eum à Pontifice defecerant. Senes tædio incertæ libertatis ad eius authoritatem, sicuti antea & Pisanis acciderat, se contulerant, quum nec Lucenses imperium eius abnuerent. Propterea Florentini non obscuro perculsi metu, potentissimi hominis vim suspectantes, ei vndiq; circummissis per omnem Europam legationibus, graue bellum concitabant: Roberto præsertim Cæsare in Italiam euocato, & Gallis duce Armeniaco cis Alpes perductis. Sed eos externarum gentiû conatus ita sustinuit, vt Gallos virtute Iacobi Vermii ad Alexandriâ ingenti pugna superatos, interfecto duce deleuerit, Cæsaremque à Brixianis Alpibus se demittere ausum, opposito Falcinio Cane primas Germanorum alas profligante, in Germaniam retruferit. Exinde iniurias ultum ire pergens, Franciscum Gonzagam Mantuæ obsessum, & deriuatis ex Pado atque Athesi emissariis, penè summersa vrbe, pacis conditiones accipere coegit. Nouissimè ad Casalecium iuxta Bononiam, Pontificis, Florentinorum & Bononienfium ingentem exercitum Bernardone Aquitano fortissimo duce capto, collata acie profligauit, ab eâque statim victoria, vrbe Bononia potitus est, pro qua ab excessu Ioannis Antistitis per quinquaginta ferè annos fuerat dimicatum. Nec multo post victrices copię in Etruriâ transcenderunt, tanto terrore Florentinis illato, vt demissi animo ci-

ues, nequaquā in domesticis præfidiis, sed in vna tātū impotētis ac irati hostis morte salutē reponerēt. Nec susceptis votis fortuna defuit: in arce enim Melēniani Romana via supra Lambrum pestilenti febre correptus excessit è vita, pridie Nonas Septēbris, anno à partu Virginis supra millesimū, quadringētesimo secūdo, quū ætatis annū quinquagesimū quintū attingeret: imperasset autem annis viginti quatuor. Duos ex Catharnia Barnabæ filia, filios impuberes Ioannē & Philippum reliquit, quum ex Isabella Caroli Galliæ regis filia, priore vxore nullam prolem suscepisset. Ad instaurandam autem cum Gallo rege propinquitatē Valentinam ex eadem Catharina primo partu genitā, Ludouico Aurelianorum principi, Regis filio, nuptui dederat. Quo cōiugio Asta Colonia dotis nomine Valentinæ obuenit: ad liberos vero eius, hæreditatis titulo, Mediolanensis imperii iura transierunt, quum Valentinæ fratres sine legitima prole decessissent, sinistro quidem omine ac insigni detrimento Italiæ Galliæque, quandoquidē in repetenda hæreditate diuturnum & atrox bellum sit exortum, cuius adhuc nullū omnino certum finem videmus. Arsit per aliquot dies ante eius mortem cometes ingens, lurida & prorsus funebri oblonga cauda, versus eā cæli plagā quæ in corum ventum obuertitur. Nec eo cælesti prodigio indignus videri potuit, quum nemo Principū in Italia, à Gothicis vsque réporibus repetita memoria, imperii magnitudine & vitæ splendore eo clarior atque potentior extiterit. Quòd si victorias inter fortunæ munera numeremus, nemo certè ei vel innatæ grauitatis atque prudentiæ opinione, vel ipsa oris ac

corporis dignitate, vel exornandæ virtutis studio, ad censum veræ gloriæ veniet comparandus: quanquam tanti nominis famam prægrauasse videatur patruus Barnabæ exutus regno, in Tritianóque demum carcere necatus: ac immensa proferendi imperii cupiditas. Sed hanc quisque non iniquus & moderatus tyrannus C. Cæsaris exéplo facilè excusauerit, si regnandi causa iusiurandum omnino violandum existimet: & ipse Ioannes Galeacius vti nimis in exercenda sæuitia tempestius, Barnabã pares ac immeritas struentem insidias, rectè præoccupasse minimè censeatur. Contraxit tamen inuidiã eius animo grauem, vti sæuè rapax ac immitis, atque perpetuus vrbium suarum expilator, quum à subiectis imperio concepta odia detegi exercerique nequirent, quæ demũ in morte eius per singulas vrbes eruperunt. Neque enim perpetuo tributorum onere fessis, satis digna tolerandæ iniuriæ causa videbatur, accersita sæpe vltro gerendi belli necessitas, quòd nunquam ex bello pacem expeteret, sed ex pace semper alia atque alia bella quærentur. Nec mirum, quum ferendis bellis viginti millia equitum & totidem peditum perpetuò alenda suscepisset: nec vllis omnino sumptibus parcèdum arbitraretur, modò fortissimum quenque ex omni militari ordine inuitatum vberioribus stipendiis, ob idque facilè detractũ hosti, sibi adscisceret. Profiteri enim erat solitus, nihil esse ea mercatura nobilius qua viri insignes pararentur. Obiectauit & ei probrosas libidines in historiis Antonius Florétinorum Antistes, inepto ac improbo maledicendi genere in hostem patriæ insolenter inuectus. Nullum autem eius ædificium paulo lu-

culentius extat, quum maiores eius vsque ad insaniã domi & foris, curias, arces, prætoria sumptuosissimè condidissent. Singulari tamen pietatis & magnificentiæ studio, Carthusiæ templum cõstruxit ad quartum lapidem à Ticinensi paterna arce, vbi ferarum septa terminantur: addictis in alimenta sacerdotũ latifundiis. In eo templo humari voluit: spectaturque post aram maximam cælati operis admirabile sepulchrũ, subscriptis ad historias rerum gestarum quæ marmoreis imaginibus decetissimè figurantur, his carminibus, non omnino indignis vt alibi quàm Carthusiæ perlegantur.

*Quum Ducis Anguigeri varijs diuisa sepulchris
Membra cubent: sic iussit enim: nam viscera seruat,
Antoni, tua sancta domus celebrata Viennæ:
Cor Ticinensis Michaël, Carthusia corpus:
Hic quoque ad æternum populi patriæque dolorem,
Vexilla et clypei, et lachrymosæ insignia pompæ,
Exequialis honos, monumentum flebile pendet:
Instar et hoc tumuli semper memorabile nostris
Impositum signum est oculis. Lege Principis ergo
Hic etiam titulos, noménque genúsque supremi
Cuius ab Angleria primus quos protulit olim
Natus ab Ascanio, Troiani sanguinis Anglus
Comitibus, si prisca petas primordia clari
Nominis, atque domus Vitecomitis extat origo.
Talibus exortum proavis dixere Ioannem
Nunc Galeax, quo non fama vulgatiùs ullum
Nomen in orbe fuit, factis ingentibus heros.
Ille quidem Anguigram super aurea sydera gentem
Extulit, et sese uirtute æquauit Olympo.
Dux Ligurum, patriæque pater, Comesque Papiæ
Virtutumque fuit: quantum splendebat in illo
Imperiosa oculis us maiestatis, et altæ
Frontis honos, tantum specie mort alibus ibat
Altior, ut dominum sola esse doceret imago.
Quantum lux animi specioso in corpore fulsit,
Cognita per uarium testantur plurima casum
Consilia alta Ducis: cuius pietasque fidesque
Sacraque iustitia et clementia sanguinis expers.*

Innocuam fecere animam. Nec dulcior alter
 Eloquio, nec magnificis præstantior alter,
 Nec fuit in totis Europæ finibus unquam
 Aptior imperijs Princeps, nec sanctior alter
 Religione fuit, nec pacis amantior illo:
 Hanc propter sæpe auspicijs iusta arma secundis
 Induit, et claros superato ex hoste triumphos
 Cepit, et ulteriores (qua nulla est gloria maior,
 Nullaque compositæ maior constantia mentis)
 Ipse sui victor, de pectore depulit iras,
 Permisitque pius victis ad sana reuerti
 Consilia, et medijs pacem quæsiuit in armis.
 Ipse graues populis cruda de sede tyrannos
 Deiecit, fregit tumidos, strauitque superbos.
 Hic erat unde quies magnorum æta laborum
 Italiæ speranda foret: Dux læta sub isto
 Illa sibi antiquos iam promittebat honores:
 Nanque uidebatur cælo demissus ad unum
 Natus, ut indeptis componeret aurea terris
 Sæcula, et afflicto tandem daret otia mundo.
 At deus Ausoniæ dederat quod sydus agenti,
 Transtulit ad superos, siue illo ornare beatos
 Angelicæ sue Choros uoluit, seu lumine tali
 Indignam est ratus Italiam, mundumque nocentem,
 Consilij ratio alta latens et causa superstat.
 Sed nos ô miseri quorum ille piissimus heros
 Desistit optatæ nunquam uigilare salutis:
 Flete Duxem Ligures, talem lachrymæ parentem
 Vosque urbes uiduæ, Princeps quas ille sub altis
 Felices sæptisq; suis cum pacæ fouebat.
 Aeternas oculis lachrymas effundite uestris:
 Ante alias Mediolanum patria incluta magnum
 Principis atque caput tantæ ditionis, et olim
 Longobardorum domus augustissima Regum,
 Magnanimoque Duci nuper gratissima sedes
 Papiæ, illustris titulis quas fecerat urbes:
 Et uicina sequens matris uestigia Laude
 Vrbs Pompeiani de laude uocata triumphis:
 Brixia cuius nec enervata duello,
 Funde pares lachrymas, quibus alta Verona, sororque
 Ingenijs ornata bonis Vicentia, duris
 Cognita temporibus, paruæque in montibus urbes
 Bellunum, Feltrinumque adeant, et pulchra feraci
 Planitie Cremona sedens, memoræque laborum
 Verællæ, antiquis tellus agitata procellis,

Pisce summe Comum populoque animosa superbo
 Bergoma, et occiduas quas nunquam uictor adiuit,
 Nomen Alexandri retinens urbs fertilis oris:
 Quæque tot egregios in prælia mittit alumnos
 Parma potens animus, et opima Placantia campis,
 Et Bonum, et uicina malis urbs ducta priusquam
 Sub Ducis Imperium, et iuga non metuenda ueniret.
 Te quoque Lucensis regio, licet obruta Lunæ
 Mœnia sint, reliquis plorantibus urbibus addas,
 Quas inter magno est lacerata Bononia fletu
 Et genitu, et lachrymis proprium confessa laborem,
 Quæ sibi sydereos subito mors improba uultus
 Princeps eripuit, nec passa diutius illam
 Maestate frui, dulcis et dulcedine sæpti.
 Ite simul, sic fata iubent, sociare querelas
 Vrbs Pisæ, quondam Tyrrheni Roma profundi.
 Massæque Corsetum manu uehat inclita secum,
 Et cum uicino turrita Perusia ploret
 Assisio, et mœstæ saliant ad sydera uoces.
 Romanum gemat Imperium, Romanaque plangat
 Ecclesia, hi lachryment oculi duo lumina terræ.
 Raptus uterque pugal, Latij quo maior in oris
 Non erat: ex Italij Germanos depulit hostes
 Finibus, et Gallos bello confixit ærbo,
 Ante Quirinalem posset quàm cernere Romam:
 Mille quatercentum atque duos quum duceret annos
 Sol, hunc atra dies Septembris tertia ademit.

IOANNES MARIA.

Oriens Ioannes Galeacius ad testamē-
 tum antea ritè cōditum additis codi-
 cillis, Ioānem Mariam maximæ partis
 imperii, nouique tituli hæredem insti-
 tuit, ea conditione ut Philippus Papiā
 urbem obtineret, Nouaria, Alexandria, Asta, Vercellis
 atq; Derthona adiunctis, Papiæ comes appellaretur:
 Gabrieli autē ex Agnete Mantegatia spurio, qui erat

legitimis ætate superior , Pisas Cremámque legauit. Atq; ita Ioánes Maria desumpto Ducis nomine, susceptisque paternæ dignitatis ornamentis, ad imperiũ euectus est, funestis vtique auspiciis: nam illico ciuile bellum exarsit, Gibellinis & Guelphis inter se vecordi impetu concurrentibus : ex siquidem diræ factiones contempto adolescente Principe, vetera ciuium odia refricarant, quæ superiorũ Principum virtute, sublata videbantur . Is longè grauissimus & summè lugubris tumultus, non vrbibus modò atque oppidis, sed pagis agrestibusque familiis eodem insanix morbo correptis vastitatem attulit , quum cædibus ac incendiis grassari, cognatis ac affinibus vltimã vim afferre, & sacra deniq; nõ secus ac profana violare fas esse putarèt, qui virtutis & gloriæ loco ducebāt, si ad ostēdendum insigne factionis studiũ, maximè crudeles euasisent. Sed dũ Mediolani per singulas regiones cruēto euentu alternante fortuna certaretur, eadē pestilētis mali fæua lues reliquas Imperii ciuitates celeriter inuasit, insigni quidē perfidia Præfectorũ & Ducũ, qui orientes tumultus quum facilè opprimere possent, turbidis rebus magnopere gaudebant : vt dum modò his, modò illis fauentes, altera partiũ expulsa, altera verò attritis fessa viribus, ipsi è medio subnixi validis præfidiis, vrbium dominatus arriperent . Per hunc modũ nullo pudore violati militaris sacramenti , Pádolphus Malatesta Brixia & Bergomi tyrannus effectus est: cuius factũ vel infame scelestũq; subsecuti Gabrinus Fúdulus Cremonæ, Facinius Canis Papiæ atq; Alexádria, Ioánes Vineatus Laudi Pompeiæ : Cremæ Benzones, Placētiæ Arcelli, Othobonus Tertius Parma,

ma, Frāchinus Rufca Comi, & Brusati & Tornielli quondam exules, Vercellis atque Nouariæ dominatū inuaserunt. Qua fœda & repentina Ducum atque vrbium defectione terrefactus princeps, docente & hortante matre, consilium suscepit de creādo gubernatore, qui militari cum imperio vrbē regeret, & salutē dignitatēq; principis præsentibus armis tueretur. Veteres enim cōsiliarii amicique quos pater in tutelam adolescentis reliquerat, diuerso æstu turbulentæ tēpestatis iactati, aut securi colla præbuerāt, aut exaurhorati, aduersariis locū occupātibus, metu mortis lōgè diffugerant. Itaque Mediolanū accersitur Carolus Malatesta : is introductis copiis, factiosorum audaciā coercet, præclarum restituendi imperii & parandæ quietis studium ostendit, fratrisq; filiam principi in matrimonium collocat. Sed non multo pōst, quòd Guelpharum partium nomen præferret, vrgentibus Patritiis Mediolano excedere cogitur. Euocatus subinde est in eius locū Facinius Canis bello dux impiger, sed impensè rapax & vehementer factiosus. Verū is multis expeditionibus prosperè confectis, quum parum æquus & reipublicæ utilis foret, quòd Gibellinarū partium se defensorē & ducem profiteretur, Guelphorum insidiis petitus, ac vrbe vsque adeo violenter exactus est, vtcum circumfusus in eum coniuratis, ne caperetur per auersam Actianæ curiæ portulā adactō equo in fugā se proriperet, & contusā vehemēter frōte in valuarum angustiis elideretur, relictoq; coccineo capitis integumēto, continēti cursu Rosatum vsque percurreret. Tū verò Guelphi Antonio Turriano cohortante, qui apud principem vel ipso fami-

M.i.

liæ nomine antiquissimus hostis plurimū gratia valebat, Ioannē Mariam perpulerunt vt in Facinii locū cum eadem imperii potestate Bucicaldum Gallum euocaret. Is tum à rege Galliæ deditis vltro Liguribus præpositus Genuæ præsidem agebat, vir corpore pariter & ingenio vastus. Itaq; stipatus Gallis equitibus quum Mediolanum venisset, ante omnia infido consilio, vt arce potiretur, custodis animū oblata pecunia tentauit. Id facinus malignè susceptum quum minimè ex sententia processisset, cuncta ad superbum arbitriū reuocāda ratus, edictis propositis & de nomine percussa moneta, ita impotētis animi libidinem nudauit, vt non Ioanni Mariæ modò, sed vtriusque etiam factionis ciuibus in suspicionem affectari principatus deueniret. Sed dum Mediolani hac inani spe immodicos spiritus alit, atque odium sibi ingens parat, illudente Fortuna votis eius, Gallica præsidia, occiso à Spinulis Serratone præfecto, Genua pelluntur, Theodorúsque Montifferrati Regulus, strenuè operā nauāte Facinio, Genuæ Princeps acclamatur. Quo nūcio perterritus nec temere sibi timens, priusquā tanti accepti incommodi fama vulgaretur, simulata expeditione in Ticinenses, copias Mediolano eduxit. Sed Facinius euadentem ad Nouium oppidum adortus, adeo opportunè commissā pugna profligauit, vt Bucicaldus amissis copiis, Genuæ & Mediolani præfectura vno tempore exutus, per asperos Alpium tramites in vltiorem Galliam perfugerit. Hic est ille Bucicaldus qui Gabrielem Ioānis Galeacii filium auaro truculentóq; iudicio Genuæ securi percussit, vt prægrandi ea pecunia potiretur quæ illi obuenerat, quum Pisas

Florentino senatui vendidisset . Per id tempus Ioannes matrem amisit, tãtis curis, vti erat corpore imbecillo, facilè succumbentē: cuius nihilo meliore consilio, non multum antea , vt propinquas vrbes facilius tueretur, aut Tyrannis eriperet, cæteras quæ remotæ ditionis essent, Bonifacio Põrifici tradendas censuerat, scilicet vt eo insigni munere inanem promereret amicitiam , & tutelare fœdus afflictis & planè perditis rebus impetraret. Per hunc modũ Bononia tantis impensis atque laboribus parta, ac item Assisium atque Perusia Vmbriæ vrbes Mediolanensi imperio adiectæ, quum ex calamitate leuitatēque Ioannis, Fortuna eodem pertinaci vestigio nixa , alienæ felicitati vehementer aspiraret, in ditionem Pontificii imperii cõcesserunt. Pari quoq; ignauia aut desperatione Senensibus ex vario tumultu desciscentibus, libertatem cruentis admodum seditionibus implicatam reliquit. Cæterum nihilo secius Mediolani certabatur, recrudescētibus ciuium odiis per mutuas cædes, quòd neque victi vindictæ cupiditate pacem vellēt, neque victores victis inducias, tanquam successu inutiles, dandas putarent. Quibus rerum difficultatibus adductus Princeps, quod vnum omnino remedium in tanta ciuitatis perturbatione tranquillitatē asferre posse videbatur, Facinio datis obsidibus, sese recõciliat, eumq; iterum accersit, & bellicarum ciuiliũq; rerum moderatorem cum suprema potestate creat. Eius aduentu Guelphi qui sub Bucicaldo insolentes euaserāt, arma posuerunt : quiescentibũsque demum Gibellinis atq; vrbe pacata , Facinius Bergomatibus bellum inferre iussus, trans Abduam ducto exercitu, rebellantis

urbis agros omni belli clade vastauit . Sed dum Bergomates cōsumptis hostili igne suburbanis tectis, nequaquā extrema pati & se dedere decreuissēt, Faciniū articularis morbi renūmq; dolores vsqueadeo graui-ter atq; lethaliter inuaserūt, vt abscedere irritō incœpto, Papiamq; deferri cogeretur. Is morbus qui Facinio supremus fuit, nouādis rebus occasionē præbuisse fertur: summā nanq; audaciæ turbulēti ciues in necē Principis cōiurarūt, in quēis eminebāt Baucii fratres Andreas & Paulus ex intimis familiaribus, itēq; duo Pusterlæ pernobiles, & ex Maina familia, Frásciscus Mátegatius & Acontius Triuultius. Hos tanquam duces ex vtroque factionis ordine alii supra triginta sequebantur: neque fuit quisquam è tanto numero qui in summa spe amplissimi imperiī fidem prodendo fallere, quā vitæ periculū vel suspecta consciorū multitudīne, subire maluerit. Oderant enim eum omnes tanquam inusitatæ immanitatis Tyrannum, quòd in tanta per nouem annos ærumnosi imperiī rerum omnium asperitate, insanæ feritatis morbum concepisset vsqueadeo horrendum, vt iracundia in rabiem versa, damnatos ac sibi inuisos, voracissimis canibus laniādos obiiceret, atrocīq; eo spectaculo magnopere lætaretur: haberētque in delitiis Squarciam Giramum, alioqui honesta ortū familia, inhumanæ scuitiæ ministrum, qui ad eam carnificinam ingentes molossos humana carne alendos suscepisset . Diis itaque ac hominibus tale monstrum abominantibus, postridie Idus Maias sacrorum causa in tēplum diui Gothardi descendentem Baucii Fratres, reliqua coniuratorum manu incumbente, duobus vulneribus confecerunt,

discissa vsque ad oculos fronte, & dextro crure ad surā detruncato. Exanimē & aliquādiu ab omnibus desertum pauci ex infimo familiæ ordine in templū maximum detulere. Ibi quū fœdis vulneribus & multo cruore deformatus nō sine ludibrio spectaretur, proletaria meretrix tempestiuæ pietatis officiū vsurpās, totum cadauer multa recenti rosa contextit. Inde postea à Philippo successore opulentam dotem, vt honestè nuberet, ingenuæ charitatis nomine promeruit. Eodem die Giramus scelestus carnifex concursu populi latebra eductus quum viuus vnco traheretur, pro ianua damnatæ & mox ad solum æquatæ domus, horribili meritóque supplicio affectus est. Ipse quoque Facinius copiarum imperator, quum ei insuperabilis morbus vitæ finem afferret, nunciata cæde principis, duces militēsque suos obtestatus est vt percussores persequerentur, Philippóque ad principatū hæreditatis iure contédenti fortem atque fidelem operā præstarent. Paucas post horas expirauit, magno hercle coniuratorum commodo, qui nemine principis cædem vindicante, Hastorem Barnabæ ex concubina filium bello strenuum paternóque spiritus gerentem, magnis acclamationibus ad principatum extulerant.

Verus Philippi vultus cū in aurea moneta, tum variis picturæ cælaturæq; modis passim expressus spectatur. Sed eam effigiem longè omnium ex viuo simillimā putamus, quam Frāciscus Tabernius epistolarū magister, maximi cōclavis ianua imposuit.

Ioanne Maria interfecto, atque eodem die expirante Facinio, Philippus qui captiuo per similes incertusque salutis in arce Papiæ supremum vrgentis Fortunæ impetum expectabat, inopinato Facinii dudum hostis munere subleuatus, animum erexit ad non dubiâ sp̃e recuperandi principatus, cohortatibus Facinianis Ducibus, qui quum in supremam morientis Imperatoris sui voluntatē per coniunctas dextras fidem datam fallere nefas esse putarēt, vti viri militares etiam gerendo bello materiam quærebant. Deerat pecunia, exercēdæ virtutis neruus, sed ea subitario prouentu à Beatrice Tenda vxore Facinii celeriter impetratur, propositis cū nouo principe nuptiis, quas ipse Facinius in extremo vitæ actu suasisse ferebatur. Nec eas abnuuit Philippus, quāquam ætate fortunæque impares. Itaque leuis mulier intempestiuæ libidinis & maioris imperii auida, vix deterfis lachrymis, inauspicati coniugii torum subit, quaterq; centenā milia aureorum nummūm dotis nomine dinumerat. Nec mora instructo exercitu Philippus Mediolanum contendit: obsidebat arcem Hastor circumualatam magnis operibus: sed ductu Francisci Carmagnolæ Castelliniq; Beccariæ, Philippi milites munitiones perrumpunt, Hastorēmq; ad Comensem portam accerrimè resistantē profligant. Tum verò Philippus urbem ingressus per præcones in cōpitis pronunciari iubet, se nemini, exceptis fratris percussoribus, hostem futurū: statim acclamatus princeps sin-

M.iiii.

gulari totius populi studio in curiam Actianā deducitur . In eo tumultu Paulus Baucius & Franciscus Mainus principes cōiurationis & cædis, intercepti terribissimo supplicio admissi sceleris pœnas dederunt. Exinde Philippi duces ad oppugnādā Modoetiam, quò se receperat Hastor, profecti sunt: nec multis inde diebus id oppidum in potestatē deuenit, & Hastor qui in arcem refugerat, quum ad puteum sederet, tormenti in incertū emissi lapide coxā ictus, interfectus est. Extincto graui æmulo & propter studia Guelpharum partium magnopere metuendo, Philippus auctis opibus Tyrannos adortus incredibili felicitate, aliquot vrbes paterni imperii recuperauit: Pandulpho imprimis Malatesta Bergomo Brixiaq; depulso, Ioanne Vignato Laudensium Tyranno capto, & latronum more in furca suspenso, Arcellis Placentiæ necatis aut in exilium pulsis, & Franchino Rusca qui Comum occuparat, certa præmii conditione ea vrbe eiectō. Verū incredibili lætitia Philippū affecit Gabrinus Fundulius Cremonensium Tyrannus felici astu captus . Is quū medio in foro Mediolani cōspecta supplicii machina ceruices securi subdere cogeretur, hortareturq; eum de more cucullati sacerdotes, vt ex disciplina Christiana composito animo vitæ exitum ferret, patrorūque scelerum, sperata inde à Deo maximo venia, rite pœnitere vellet, cōtortis atrocibus oculis, Desinite (inquit) mihi indignè perfidiosēque prodito molesti esse: nā tātū abest vt me iure belli rectè factorum pœniteat, vt maximè etiam doleam quòd Papā simul ac Cæsarem ad immortalem clarissimi facinoris famam, è mea turre minimè præcipitarim. Paucos

enim ante annos Balthasarē Cossam, Ioānis XXIII. nomine Pontificem, & Sigismundum Imperatorem hospitio exceptos, studiōque peramœni atque admirabilis prospectus in summam celeberrimæ turris coronam inuitatos, incessente atrocem animum diralibidine, in subiectū forum prouoluere cogitarat: neq; alius omnino vel grauissimæ rei respectus, duo totius orbis lumina seruauit, quàm in summè nefario Tyrāno non ignobilis obortus pudor, ne hospitalis mœfæ decus, cui ipse honoris causa conuiuia adhibitus eodie fuerat, nō crudelis quidem sed ingrati animi piaculo fœdasse videretur. Cæterum Philippus & fraternam cædem & Tyrannos probè vltus, fretusque mirifica virtute clarissimorum ducum Carmagnolæ & Nicolai Picinini, ad recuperandas remotiores paterni imperii vrbes animum adiecit. Veronā enim Veneti, Pisas Florentini, & Bononiā Pontifex Romanus ademerant. Sed ab eo consilio non iniquo iure suscepta bella gestaque demum per triginta & septem annos aliquāto maiore virtute quàm fortuna, totius Italiæ vrbes grauissimis cladibus affecerūt: eūque postremò belli euentum Philippus tulit, vt conspirantium inter se liberarum ciuitatū consilio atque opibus impar, Bergomum & Brixiam amitteret, & Genuæ dominatu pelleretur, quum ipse domi sederet, paternoque exemplo, sed nequaquā pari fortunæ conditione, gerenda bella per legatos arbitraretur. Verum in hac perpetua & semper ancipiti difficillimarum rerum agitatione, maximæ constantiæ & generosi consilii laudē tulisse videri potuit, quum septies terrestri aut nauali acie victor sæpèque victus, eosdem semper spiritus ndomitæ virtutis gesserit. Intentus enim & erectus

ad tuendum nominis decus, quum sæpe fortunæ aleã subiret, nullo sumptu nullóq; periculo deterreri poterat, quanquam natura esset pertimidus, vsque adeo vt vel mediocri tonitru audito formidine quateretur, & subterraneas latebras amēti similis quæriraret. Secreto cubiculo maximè gaudebat, quòd paucissimos admittere, arcere salutātes, negocia tractare per interpretem, & denique formidare cœtus hominum soleret: hebetata enim oculorum acie quòd adeuntiũ facies nō planè discerneret, assiduo nomenclatore & monitore dissimulanter vtebatur, ne omnino captus oculis à minus familiaribus putaretur. Oblectabat autem ocium historiarum lectione, quarum Antonius Panhormita, literarum nomine præcipuo in honore habitus, aliquādiu fuit anagnostes. Verùm incolumi adhuc oculorum lumine, libentissimè adolescentium pila ludentium aut luctātium certamina, obducto ad fenestram speculari vitro despectabat, vt ludentes eũ spectare nescirent, quũ tamen adesse crederetur. Inde enim formæ decus, explicatos artus animique vigorem inspicere, & quos ex eius exercitationis indole maximè probasset, ad mensæ cubiculique ministeria deligere erat solitus. Sed eam voluptatem Candidus December illius ætatis scriptor iniquo felle turgidus, quum omiſſis laudibus quæ in Philippo celebrandæ fuerant, vitia notaret, ad suspensionē libidinis reuocauit. Erat utiq; Philippus in flexu præsertim ætatis, ingenio suspicaci, feruido, mobili, sæpèque fauo, quũ teneræ eius aures delatorũ aculeis figerentur. Nec deerant ex intimis amicorum factiosi alienæque laudis obtrectatores, qui rectè sentientem sæpissime deprauarent: inter quos Oldradus Lamponianus ab adoles-

centia cubiculo assuetus, gratia autoritatēque tantū valuit, vt Carmagnolam summū ducem magno Philippi incommodo alienare extruderēque potuerit. Adiit & graue salutis periculum ipse Franciscus Sfortia iam ascitus gener, falsis scilicet criminibus oneratus, quū vno innocētiae præsidio vel à multis beneuolis ægerrimè defenderetur. Verū Philippus ingrati fœuīque animi infamia sese turpiter fœdassee visus est, quum Beatricem vxorem adulterii cum Orumbello Citharædo admissi ream, nec in tormentis quicquam contra pudicitiae decus confitentem securi percussit, quasi imparis coniugii pertæsus, cuius non dubiis auspiciis ad imperium peruenisset: vt demum Amadei Sabaudii filiam euentu sterilem duceret, non sine dote modò confectis nuptiis, verū vt foceri focietatem promereret, vltro traditis Vercellis. Id quoque famam eius vehementer premit, quòd in amore odiòque instabilis, tum maximè firmus atque inexorabilis euaderet, quum veteres iniurias nouis beneficiis nequaquam pensandas arbitraretur: vt in Castellino Beccaria mox apparuit, non ob aliam causam in carcere necato, quā quòd recentis operæ fideliter strenuēque præstitæ oblitus, veteris perfidiæ qua Papiam Facinio prodiderat, meminisset. Sed vno memorabili inusitata virtutis præconio Philippus vitiorum labes præclarè deterisit aut operuit, quum Alfonso regem nauali prælio ad Pontiā superatum & captum, incredibili benignitate magnitudinēque animi non custodia modò liberarit, sed excultum eximiis muneribus, & prægrandi pecunia instructum, ad repetendam Neapolim dimiserit: rarissimo quidem & incomparabili generosæ clementiæ exemplo, si in

decerpenda gloriosi prouentus laude, superiorum ac eorum qui postea toto orbe regnarunt, principū animos nobili censura metiamur. Superauit etiā maiores suos domestici splendoris munificentia, quum clarissimos hospites acciperet, in quibus fuisse Martinus Columna Pontifex maximus cui marmoream statuam posuit, & Sigismundus Imperator ingentibus donis cū vniuerso comitatu liberaliter expletus. Excessit è vita nōdum sexagenarius ex atroci febre, & in multam bilem soluta repente aluo, pridie Idus Augusti, anno à partu Virginis quadragesimo octauo supra millesimum & quadringentesimum, quum circumuentus Venetis armis, & Mediolani ferè obsessus, Franciscum Sfortiam generum diu antea pro hoste habitum, opportunèq; in gratiam receptum, è togata Gallia euocandum curasset, vt grauissimis hostibus summæ virtutis atque felicitatis imperator opponeretur. Ferunt eum iusto odio contra Venetos æstuantē, diu agitare animo an Alfonso regē genero præferret, imperiūq; hæredem relinqueret, vt eo inclyti opulentissimūque nominis propugnatore, ambitiosæ & præpotentis Venetæ gentis audacia frangeretur: sed amore Blancæ filiæ quæ iam Galeacium Sfortiā ad spē imperii in agro Piceno pepererat, generum eundemque solenni adoptione filium prætulisse, præcipuis supremi decreti suasoribus Andrea Birago & Petro Pusterla: quum diuerso studio Brocardus Persicus & Franciscus Landrianus pro Alfonso contententes, victique suffragiis, ab sententia popularis inuidiæ plena discessissent, multis ciuiū indignatibus, quod pro homine longè omnium humanissimo atque fortissimo, qui iam adoptione filius, Blancæque vnicæ Phi-

lippo genitæ maritus atque obiter Vicecomitū stirpi insertus esset, externi sanguinis ignotæq; linguæ, suspecti denique ingenii vir, stultissimo paucorum cōsilio ad patris dominatum vocaretur, quasi non breui colonis Hispanis urbem Mediolanum totamq; Insubrum regionem ad non dubiæ calamitatis euētum esset repleturus. Fama tamē in vulg^o emanauit annotatum fuisse codicillum, quod priori testamēto subderetur, sed expirante Philippo priusquā testibus adscriptis obsignaretur, fuisse discerptū: quod vsque adeo grauius Alfonso tāquā malignè & periniquè exclusus tulit, ut ea suppressi codicilli iura Alfonso Nepos ætate nostra respiciēs, ut sibi totiq; Italiæ clades pararet, intēperatè aspirarit. Caruit marmoreo sepulchro Philippus, quum in arca lignea aureo contecta panno conderetur: eam in sublimi fornicis intercolumnio sustinentibus tignis supra aram maximā suspicimus: sed in infimo pariete affixum tale carmen legimus.

Clementissimus atque liberalis

Insubrum dominus, Philippus hic est,

Victis regibus vnico duobus

Qui bello, manicasque compedēque

Leuari iubet, in suāsque abire

Donatos opibus Lucullianis

Sedes, & sua regna, liberatos

Tetro carcere. Discite hinc Tyranni:

Sunt hæc munera Principum, superbos

Debellare, pios & esse victis.

ARGVMENTVM DEVOLVTAE
hæreditatis ad Aurelianorum principum domũ,
breuiffima narratione ex historiis explicatũ.

Dilippovita functo, quum in eo Vice-
comitum principũ vetusta progenies
à Matthæo Magno ducta defecisset,
Mediolanenses in libertatem sese vèdi-
carũt. Nam Barnabæ principis legiti-
ma virilis proles, ex tot liberis atq; nepotibus nemi-
ne, nisi spurii sanguinis, superstite, tota perierat. Neq;
Ioãnes Maria à coniuratis maturè sublatuſ è Malate-
sta, neq; Philippus ex Beatrice Tèda, vel demũ ex Ma-
ria Sabaudia planè sterili, diuerso euentu inauspicatis
vxoribus liberos susceperãt. Relinquebatur Blãca, quã
Philippus ex Agneta Maina nobili concubina susce-
ptã, Frãncisco Sfortiæ cõcessa in dotè Cremona collo-
carat. Verũ hæc quòd spuriiũ nomẽ præferret, quãquã
ascititio iure legitimam pater fecisset, paterni impe-
rii hæreditate minimè digna putabatur. Ita vt tota ea
directi iuris possessio Valentinam Philippi sororẽ o-
mnino respiceret. Hãc Ioãnes Galeacius pater Ludoui-
co Caroli quinti Galliæ regis filio nuptui dedit, Asta
vrbe dotis nomine concessa: ad id quoque superindu-
cta cõditione, vt si fratres nouæ nuptæ sine liberis de-
cederent, ipsius demum Valẽtinæ filii legitimĩq; suc-
cessores Insuſurum principatu potirentur. Sed tabulis
eo modo cõfectis Romani Cæsaris autoritas decrat,
cuius muneris esset appellare Principes, Regna dono
dare, in clientelam Regulos asciscere, & translatitiis
hæreditatibus assentiri. Itaq; vt Valentinæ eiũsque li-
beris rite caueretur, quòd nullus tum ex interregno

certus Cæsar extaret , altercantibus in Comitio Germaniæ proceribus, ad Romanum Pontificem est decursum . Is præclaro assensu Cæsaris viçes implevit , quòd supremæ potestatis iure rite præstari posse videretur , à summo scilicet sacrorum principe, præcipuóque humani atque diuini iuris interprete, & cõditore legum: quandoquidem Cæsar ipse qui antiquo Romani Pontificis beneficio, in media Germania septemuirali suffragio crearetur, inungẽdus demum ab eo appelládusque Augustus, & denique aureo diadematē coronádus foret. Cæterum cõfirmatis eo modo dotalibus tabulis, nonnulli ex ordine iurisconsultorũ Cæsareo nomini impensè fauentes reperti sunt, qui dissentire viderentur, vt Pontificem autoritate spoliaret, interposita scilicet subtiliore quadam legis interpretatione , quòd nullum omnino ius Pontifici esse videretur in transsferendis adiudicandisq; Regnorum feudis, tametsi peramplum foret in his litiũ cõtrouersis quæ à præsentis iudicio festinata decisionis remedia flagitarent . Verum hæc aliquanto cauilliosius quàm probum iuris professorem deceret , inducta, vel hoc vno viuiddæ rationis exemplo falsissima cẽsentur, quum & Delphinatus peramplã veterum Allobrogum ditionẽ, & Arelatensis Prouinciæ Regnũ, autoritate Pontificia non dubio tum sed certo iure translata atque adiudicata fuisse constet. Itaq; Valentina Ludouicum coniugem insidiis Ioannis Burgundiæ ducis Lutetiæ immaniter interfectum , suo fato subsecuta, filiis susceptis Galliæ Cisalpinæ principatũ certissimo hæreditatis iure reliquisse decernitur , quanquã alii prioribus iureconsultis nihilo doctiores, sed pudentiores tamen , quòd causam prioris

quæstionis de Põtificia facultate, tãquam reiectã passim & explosam deferat, adinueto diuerticulo obliqui tramitis in causæ caput deferatur: ita vt in dubiũ reuocare non dubitent, an Valentinx pater legitimi verique Cæsaris munere Mediolanensis imperii Princeps & Dux fuerit appellatus: quasi Ladislaus insigni studio maximæ partis suffragantium Germaniæ procerum Cæsar salutatus & acclamatus, id liquidissima potestate præstare nequiuert, quoniam à Roberto Baioario pseudocæsare seditiosis armis ex infelici æmulatione peteretur. Id igitur quũ facile, tanquam inane commentitii iuris argumentum, ab omnibus refellatur, Valẽtinæ sua iura probè defesa relinquuntur. Peperit autem Valentina tres mares, Carolum scilicet, qui in Aurelianorum principatu Ludouico patri successit, & Ioannem Angolismorum Regulum, qui huius Frãcisci primi Galliæ regis bellica laude & optimorum studiorũ amore valde inclyti, paternus auus fuit: & Philippum Virtutis oppidi Comitem, in quẽditionis titulũ, Ioannes Galeacius ducta Isabella Caroli sorore, nomine dotis vocatus antea fuerat. Tribus quoque fratribus accessit soror, quæ (quod minimè prætereundum videtur) Fusio in Aquitania nobilissimo Regulo nupta, Gastonẽ inusitatæ virtutis adulescẽtem protulit: illum inquam antè imperatorem quàm militem, terrificum belli fulmen, in ipsa partæ victoriæ gloria Rhauennæ extinctũ. Cæterũ ex Carolo qui Britannico bello captus multis annis Londini in custodia fuerat, Mariæque Cleuẽsi Menapiorũ principis filia, natus est Ludouicus rex Galliæ eius nominis duodecimus. Is autẽ Carolus, audita Philippi auunculi morte, occasione minimè defuit, quin trãsmisso

in Italiam cum multis copiis Raynaldo duce, hæreditatem adiret: verum à Raynaldo strenuo hercle duce, sed valde præpropere, Fortuna minimè stetit. Alexandria enim ferme tota ultra Tanarum capta, quum oppidum Castellacium oppugnaret, eo euētu cum Bartholomæo Coleone, Astoréq; Fauētino Mediolanensis Reipublicæ ducibus, prælio decertauit, ut profligatis eius copiis fortiter, sed postremò frustra resistens caperetur. Eo tempore Veneti inualidum adhuc incertæ libertatis statum inuaserant, ita ut singulæ imperii ciuitates, quum Mediolanensibus ciuibus parere subessēque indignarentur, nouos sibi dominos quærirarent. Placentini & Laudenses sese ultro Venetis dederunt, Papienses & Derthonenses Frāciscum Sfortiam recepere, Nouariēses Vercellis proximi ad Sabaudiā inclinabant. Sed Franciscus Sfortia Mediolanensiuū auspiciis Venetos adortus, expugnata Placentia, Laudēque recepta, ita eorum vires memorabili prælio ad Caruagium contudit, ut Veneti maximi periculi metu, & felicitate tanti ducis perterriti, cum Sfortia pacisci cogerētur: ea tum insidiosè oblata conditione, ut si in Mediolanenses arma conuerteret, ad parandum ex focii testamento Principatum, ipsi in id bellum validas copias prægrandēmq; pecuniā conferrent. Itaque Sfortia deteriso pudore, in suā spem à Fortuna subleuatus, quū alienati animi causas prætenderet, illico diremit amicitiam, armāq; intulit. Nec multo post votis eius vehementer aspirante victoria, Veneti ab eo pari impudentia ad Mediolanēses defecerunt. Sed Mediolanensibus turbidè & cruentè Rempublicam administrātibus, inuicti ducis virtuti Fortuna comes fuit: breuīque Mediolanenses armis

famēq; perdomiti, frustra adiuuantibus Venetis, Sfortiæ se dediderunt. Idem fecere reliquæ ciuitates, pacatīſque demum rebus, Franciscus, vt imperium armis partum Cæſaris authoritate ſtabiliret, per legatos poſtulauit à Cæſare, vt quod adoptionis iure conſecutus eſſet, Auguſtali diplomate cōfirmaretur. Verūm quōd id multo maiore pecunia quā putarat, coemendū foret, id Cæſaris munus generoſè contēpſit. Vir enim magnitudine virtutēq; animi nemini ſecūdus, ineptū & ab ærarii tenuitate prorſus alienum exiſtimabat, eū dignitatis titulum ex venali membrana cerāque Cæſaris præferre, quem ſpectata bello virtus & inuicta arma detuliſſent. Nec Galeacius eius ſucceſſor paternum ſecutus exemplum, in ea re comparāda vel mediocrem ſumptum faciendum putauit: ita vt primus Sfortianæ gentis Ludouicus id Cæſaris diploma à Maximiliano, quatercētum milibus aureis nūmis impetratū, ambicioſè quaſierit, excluſo Galeaciī fratris filio nepotēq; quoniā ipſe Frānciſcopatre dominante, hæreditatēq; potito, natus eſſet, ſecus ac fratri Galeacio, apud Firmū Piceni agrinato, educatōq; in priuata patris fortuna contigiſſet: qua natalitii iuris prærogatiua, ex hīſtoriis Cornelii Taciti repetita, fratrē eiūſq; liberos & nepotes antecedere videretur. Sub id autē tēpus ea diplomata impetrata ſunt, quo Carolus octauus Gallix rex ad repetendum ex antiquo iure Andegauēſis hæreditatis Neapolitanū Regnū, ſuperatis Alpibus Papiā venit, vt Ioannē Galeaciū inuiſeret biduo poſt moriturū. Itaq; eo non ſine ſuſpicionē veneni, vita functo, Ludouicus patruus deſūptis inſignibus, Mediolani Dux & Princeps acclamatur. In eo autem diplomate tanta ſcilicet pecunia coempto,

disertè appositum fuerat, vt ipse liberique eius & successores legitimè procreati, Mediolani Duces appellarentur. Subiungit quoque Corius historiarû scriptor huic diplomati ad vnguem transcripto, infertóq; historiarû volumini, codicillũ appositum fuisse, aliqua, vt credi par est, superaddita pecunia, quò benignus ac apprimè liberalis Cæsar ad nothos & spurios, si legitima proles interisset, eadè Principatus iura transferebat. Sed huius codicilli solène exemplar nõ cõparuit, suppressum vtrique, si extitit (quod nõ affirmauerim) à Ludouico, & demum à Maximiliano Frãciscoq; liberis : & mox extincto Francisco, in manus Cæsarianorũ à Maximiliano Stampa arcis custode ex scriniis Sfortianis traditum. Quanquam is, vt nonnulli Sfortiano nomini fauentes prædicant, exempli copiã Ioãni Paulo Ludouici ex concubina filio benignè sed occultè fecisse dicatur. Cæterum non toto vertète anno quum rex Carolus ex incruẽta celerique victoria, eiectis Aragoniis formidandus euasisset, proptereaq; nõ inani metu ad arma consternati principes à Carolo discessissent, Ludouicus Aurelianus ab Asta sua vrbe promotis regiis copiis Nouariam occupauit, vt inde fretus occasione noui belli, adeundæ hæreditatis iter aperiret. Iámque Insubres trepidante Sfortia, ad defectionem animos inclinabant. Sed is conatus ad rectè exploratam facilẽmque victoriã secundo euentu caruit : quum Ludouicus ingenti fœderatorum hostiũ exercitu post Tarrensem pugnam oppugnatus & obsessus, Nouaria excedere cogeretur, Carolo rege cunctatius atque tepidius quàm oporteret, opem ferẽte. Verum triennio post Carolo sine liberis vita functo, Galliæ Regnum consecutus, inito cũ Venetis fœdere,

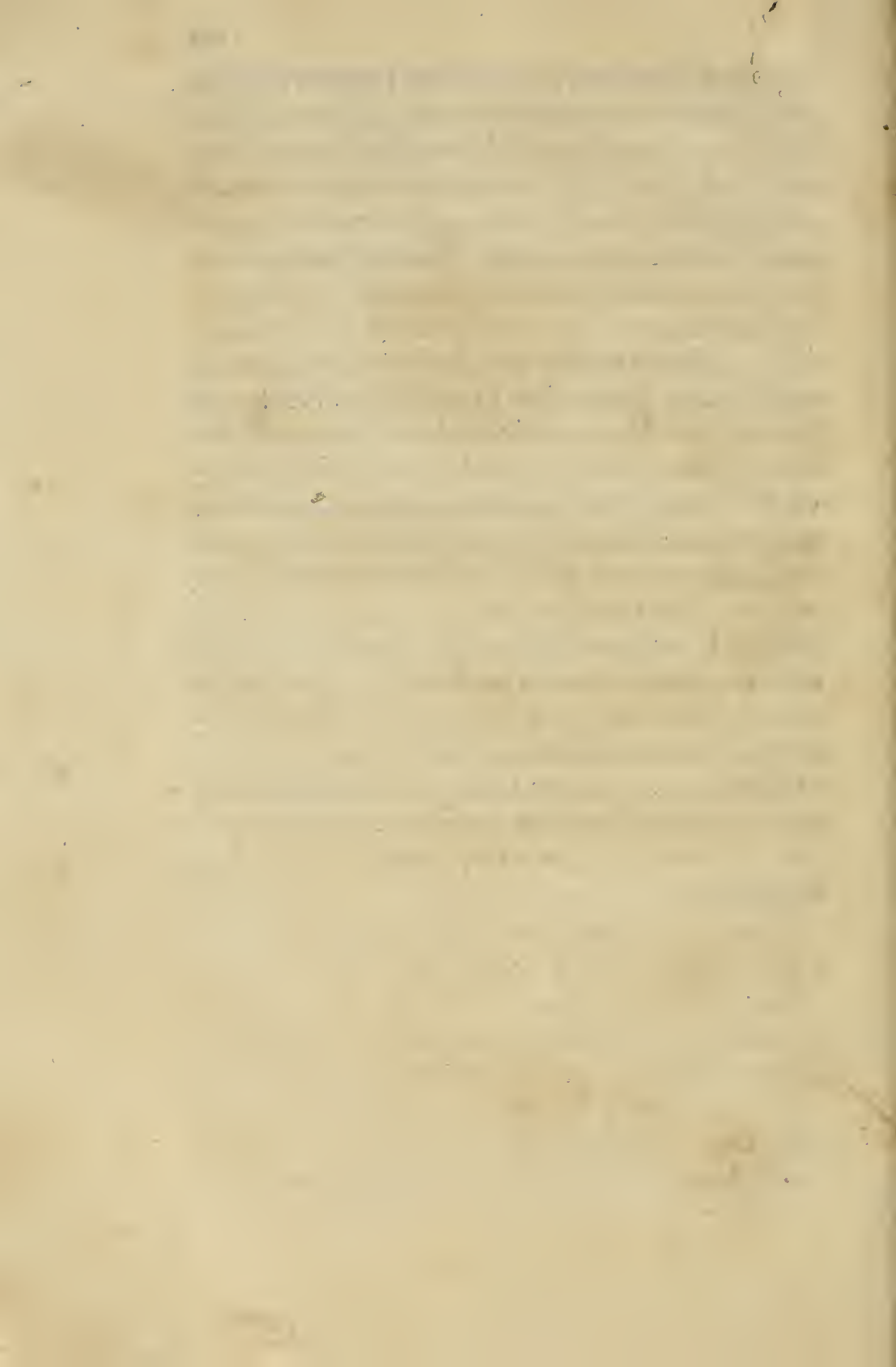
Sfortiam vehementi impetu expulit, reuersúmque de-
 mum ex Germania ad Nouariam viuú cepit. Eo mo-
 do sine vulnere principatu Insuorum potitus, quan-
 quam nihil sibi vlllo tempore timendum putaret, vti
 erat eximie prudens & vtranque fortunam probè ex-
 pertus, quod hæreditate legitima & iustis armis ven-
 dicatum fuerat, autoritate Cæsaris corroborandum
 existimauit. Igitur cum Maximiliano Cæsare, qui ex
 Tridentinis Alpibus ad Benaci lacus fines peruene-
 rat, numerata pecunia transactum est, procuratore eius
 negotii tabulas Georgio Ambrosio Rothomagensi Car-
 dinale in hanc formulam, vt Ludouicus eiusque ge-
 ner ex Claudia filia Franciscus Angolismorum Regu-
 lus, liberique demum eius & posterius successores benefi-
 ciario iure, Mediolani Duces appellarentur. Verum
 Germani Cæsaris consilarii in ipso concepti diplo-
 matis contextu particulam trium verborum infere-
 bant, quæ concessionem sine præiudicio alieni iuris fa-
 ctam ostenderet, quod Cæsar pudore incolumi prioris
 diplomatis septennio ante Ludouico Sfortiæ eiusque
 liberis concessi penitus obliuisci non posset. Aderat
 tunc Georgio Cardinali Giofredus Carlius Senatus Me-
 diolanensis Præses, iuris intelligetia clarus. Is ad auer-
 tendas ferendæ litis occasiones egregie cautus, eam trium
 verborum sententiam nequaquam ex usu Regiæ peti-
 tionis esse differebat, quod non extincta omnino, sed
 rediuiua Sfortianorum iura, non obscure denunciarer.
 Sed Georgius vt quoquomodo transigeretur, con-
 stantibus in id Cæsaris consiliariis, ea verba generose
 contempsit, quum diceret ipso Sfortia patre in Lo-
 censem carceris caueam coniecto, filios impuberes,
 qui apud Belgas in hospitali diuersorio inopem vitam

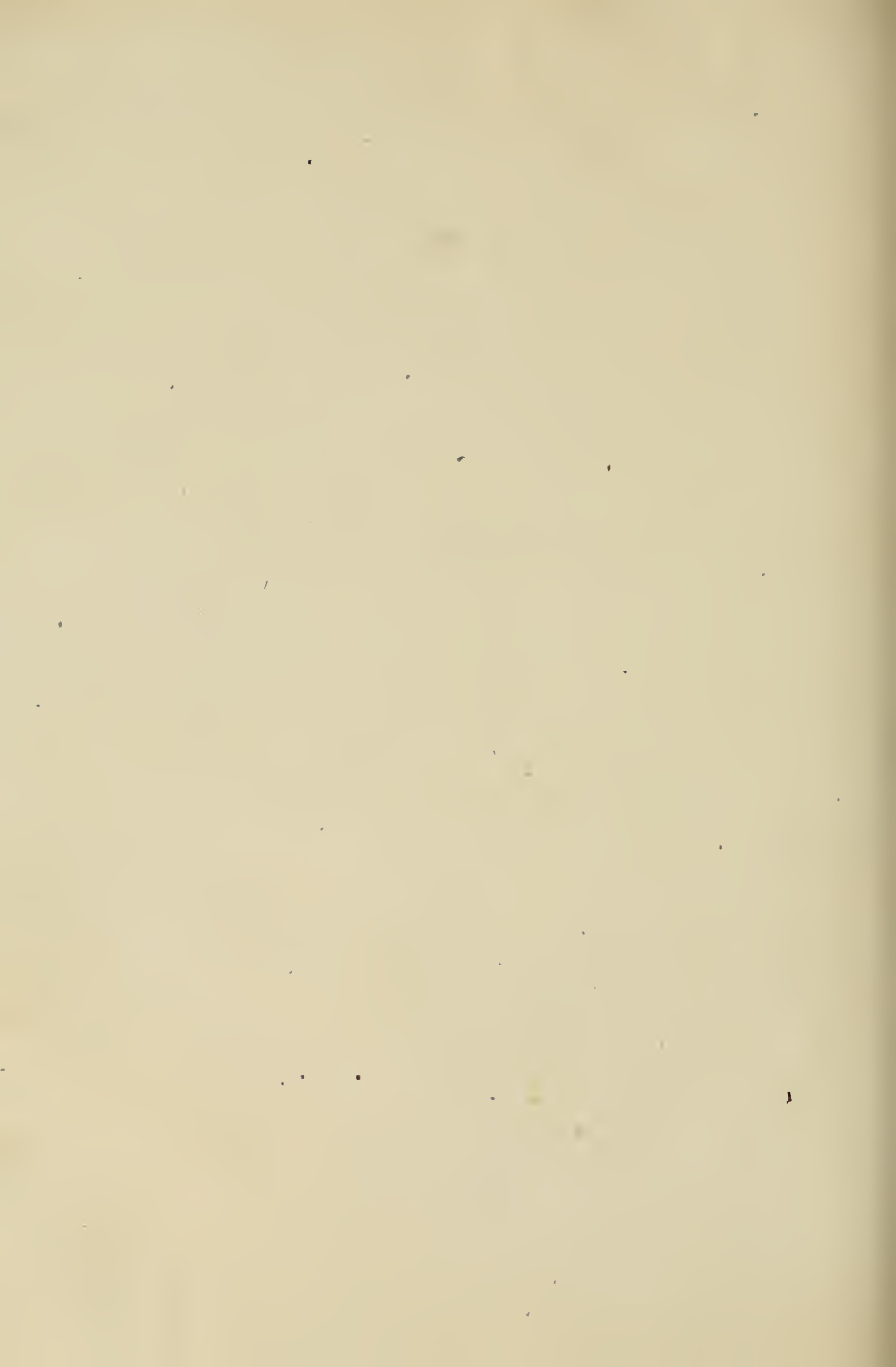
traducerent, potētissimo regi serò litē facturos . Neq; Giofredus in præsentenda lite falsus omnino vates fuit, quando ea demum ambigui ac ideo funesti iuris particula non Italiam modò, sed Europam omnem inuecto exitiali bello maximè conturbarit. Siquidem Ludouico duodecimo post subactos Ligures, Veneròsque terrestri imperio penitus exutos, ad conuellendam Iulii Pontificis authoritatem Cōcilium Pisis indicente, non aliunde Iulius quàm ex his tribus verbis tuendæ dignitatis occasionem arripuit, vt Maximilianus Sfortia in paternum principatū reduceretur . Sicuti & Leonē quoque Pōtificem octo post annos eandem belli causam secutum, vt Parmam Placentiāmque recuperaret, Mediolano Gallos depulisse meminimus. Non defuere tamen summæ grauitatis iurisperiti, qui ea verba tanquam obscure dissimulantérque prolata & descripta in solennem codicillū non perinde valere iudicarent, ac si disertè expressèque ad declarandam synceri sensus sententiam appositā fuissent: præsertim in grauissimis (vt aiūt) feudorum concessionibus, in quibus apertè & planè scienter ad non dubiam æqui iuris intelligentiam cauisse oporteat. Sed huiusmodi controuersias vel eruditissimi legum interpretes nunquam tempestiue diffiniūt, quum magnæ lites non in foro, sed pro castris Marte iudice dirimantur. Dedit itaque Rex Franciscus non grauātè multis obtestationibus Clementis & totius Italiæ precibus (quòd nō aliter grauissimo bello finis imponi posset) vt tantisper de iure suo decederet, & Sfortiam regnare pateretur, quem à Cæsarianis maiestatis reum factum, ac impotentibus circumuentum armis, paulo antè transmissis auxiliis adiuuarat : ipso

præsertim Carolo Cæsare magna tum æquitate moderati animi Franciscum Sfortiam Bononiæ in gratiam, Augustique imperii clientelam recipiente. Sed Sfortia eo Cæsaris beneficio & Francisci regis indulgentia diu uti non potuit: repente enim inexpectata morte sublatus est, ut nouas fatalis belli causas aperiret, quo iterum Europa vastaretur. Igitur Rex Frânciscus Sfortiana stirpe penitus extincta, tota eius ambigui iuris suspicione liberatus, à Cæsare, qui tum ex Africa nobili parta victoria reuersus, Neapolim Romamque peruenerat, postulauit ut Mediolanensis principatus sibi redderetur, qui sibi & liberis præclaro hæreditatis iure, & Maximiliani demum Cæsaris legitima concessione, in non dubiam ditionem obueniret. Verum Cæsar qui Regiis legatis aliquam propinquam sed nõdum maturam liberalitatis spem dedisse videbatur, ubi Romæ fuit, opinione Gallorum durior est inuentus, usque adeo auerso obfirmatoque animo, ut quum legati Regii inanibus promissis se traduci, & Franciscum suo legitimo iure fraudari quererentur, Carolus ad Pontificem senatumque omnem & legatos Principum, orationem haberet, luculentam hercle, sed æquo amariorem: quum pro tuenda dignitate, auertendaque inuidia, veteris odii memoriam refricasset. Cæterum exitus orationis fuit, ut negaret quicquam se facturum ex voto Regis, nisi Subalpina oppida cum Taurino, Gallicis armis Carolo Sabaudio nuper adempta, redderentur. Agnouere tum plures id esse Cæsariani animi decretum, ut quandiu arma valerent, ab Italia Gallos arceret, ipseque opportuno atque opulento Insuorum principatu potiretur. Atque ita non multo post auctus viribus terra marique Nar-

bonenſem Prouinciã , vnóq; ſimul tempore Belgicis armis Gallix inferioris fines inuaſit, ſcilicet vt Franciſcus domeſtico oppreſſus bello, Subalpinæ regionis præſidia deducere, Italicarúmque rerum penitus obliuiſci cogeretur . Sed Gallis vtrínque fortiter ſuos fines defendentibus, ex eo bello, quod tũ fruſtra ſuſceptum fuit , alia atque alia ſummæ calamitatis ſecuta ſunt bella: quum violatis induciis & deſperata cõcordia, poſt afflictaſ noſtras opes, Barbaro hoſti aditus ad occupandam Pannoniam ſit patefactus . Nec hercle ſperandum videtur , vt ille fatali noſtra ſocordia factus ingēs, hoc anno, qui eſt ab exceſſu Frãciſci Sfortiæ, huius diri belli duodecimus, omnino cõquieſcat, quin reliquas Pannoniæ Noricique vrbes nouis illatis cladibus perturbet. Niſi Cæſar ad victorias de Barbaris natus, pio generoſoque animo recenter icti ad Sueſſionum urbem fœderis conditiones reſpiciat, patrémque tuum orbatum præſtantiffimo filio , deictúmque obiter ſpe pacis, benignè conſoletur, adinuenta ſcilicet tolerabili aliqua æqui iuris conditione, vt Chriſtianus orbis pace tandem vel ſera, ipſius maximè immortalis beneficio, perfruatur , & veræ demũ ſummæq; laudis & gloriæ trophæa Barbarico in ſolo deſigantur.

F I N I S.

RARE

85-B

25/74

